

Jaarverslag 2023

Jaarverslag 2023

119

Inhoud

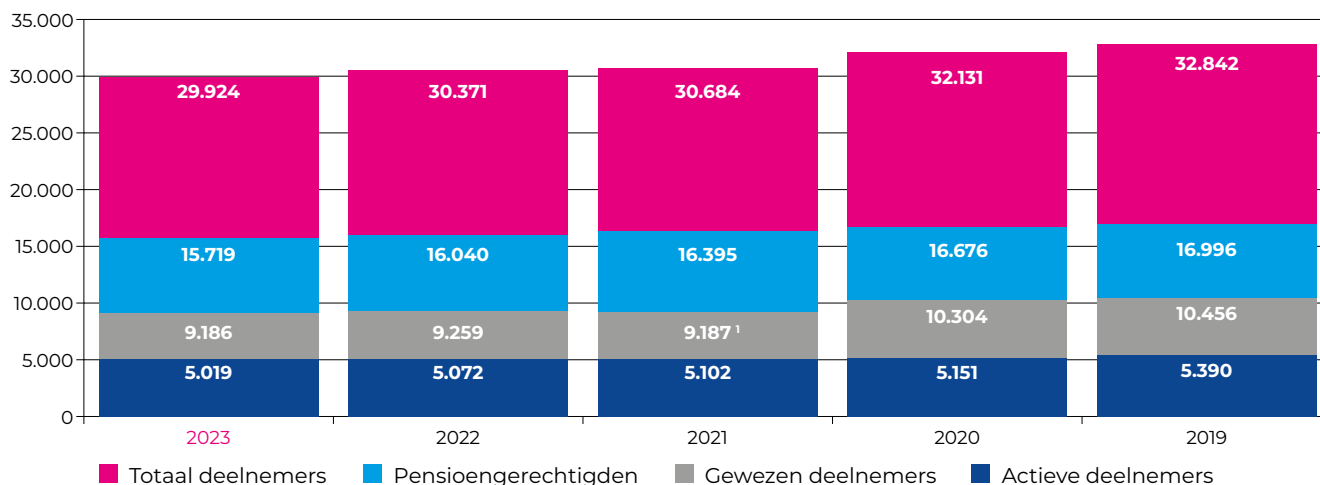
Kerncijfers	6
Voorwoord	9
VERSLAG VAN HET BESTUUR	12
1 Missie, visie en strategie	13
2 Wet Toekomst Pensioenen	16
3 Pensioen	20
4 Beleggingen en duurzaamheid	26
5 Communicatie	44
6 Financiën	49
7 Governance	51
8 Risicomanagement	62
Bijlage: Personalia	67
VERSLAGEN VERANTWOORDINGSORGAAN EN RAAD VAN TOEZICHT	70
Verslag van het verantwoordingsorgaan	71
Reactie bestuur op verslag van het verantwoordingsorgaan	74
Verslag van de raad van toezicht	75
Reactie bestuur op verslag van de raad van toezicht	79
JAARREKENING	80
1 Balans per 31 december 2023	81
2 Staat van baten en lasten	82
3 Kasstroomoverzicht	83
4 Algemene toelichting	84
5 Toelichting op de balans	92
6 Toelichting op de staat van baten en lasten	119
OVERIGE GEGEVENS	132
Actuariële verklaring	133
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	135
BIJLAGEN	144
1 Verloopstaat deelnemers	145
2 Rapportage SFDR voor beleggingen risico pensioenfonds	146
3 Rapportage SFDR voor beleggingen risico deelnemers	157

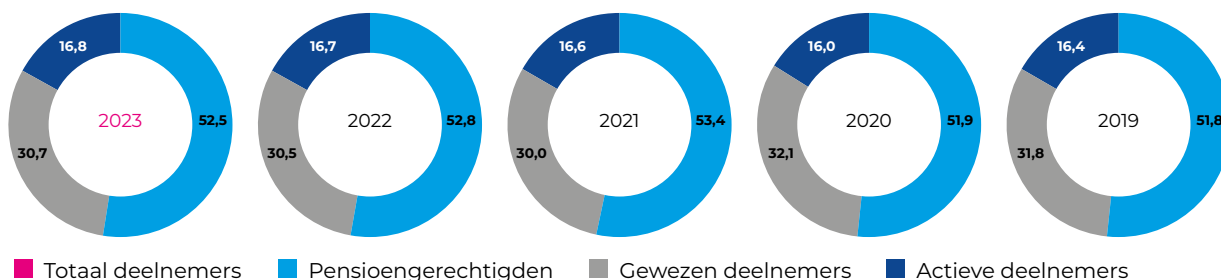
Kerncijfers

Deelnemers

Aantallen

Procentuele verdeling

Bedragen in € miljoen

	2023	2022	2021	2020	2019
 Premiebijdragen					
Werkgevers + werknemers	83,4	84,2	80,4	76,1	79,1
 Pensioenuitkeringen	218,4	200,4	200,5	202,8	205,8
 Waardeoverdrachten					
Saldo uitgaand (-)/inkomend (+)	-3,8	-2,1	-6,9 ²	0,1	-1,5
 Technische voorziening	4.342	4.201	5.247	5.704	5.389

¹ Het aantal gewezen deelnemers is in 2021 door het wettelijke traject 'waardeoverdracht kleine pensioenen' eenmalig extra gedaald.

² Het saldo van uitgaande en inkomende waardeoverdrachten in 2021 is afwijkend vanwege het traject 'waardeoverdracht kleine pensioenen'.

Bedragen in € miljoen	2023	2022	2021	2020	2019
					
Pensioenvermogen	5.165	4.842	6.098	5.802	5.726
					
Beleggingsrendement %	10,1	-18,4	6,9	5,1	14,1
					
Dekkingsgraad %³					
Vereist	116,5	117,2	116,2	116,0	116,8
Actueel	119,0	115,3	116,2	101,7	106,3
Beleidsdekkingsgraad	118,4	122,0	110,8	96,1	104,1
					
Toeslagen %	1-1-'24	1-1-'23	1-8-'22		
Actieve deelnemers	0,12	8,73	2,70	-	-
Gewezen deelnemers	0,12	8,73	2,70	-	-
Pensioengerechtigden	0,12	8,73	2,70	-	-
					
Kosten uitvoering					
Uitvoeringskosten	5,8	4,9	4,3	5,0	4,6
Vermogensbeheerkosten ⁴	17,0	22,8	26,6	21,9	21,0
Transactiekosten	7,0	10,1	9,8	12,4	7,8
					
Kengetallen kosten					
Uitvoeringskosten per deelnemer (x € 1) ⁵	280	232	200	229	205
Vermogensbeheerkosten (%) ⁶	0,35	0,42	0,45	0,40	0,38
Transactiekosten (%) ⁷	0,14	0,19	0,17	0,22	0,14
Totale kostenratio (%) ⁸	0,47	0,52	0,52	0,49	0,46

³ Voor de berekening van de dekkingsgraad wordt de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers in de technische voorziening opgenomen.

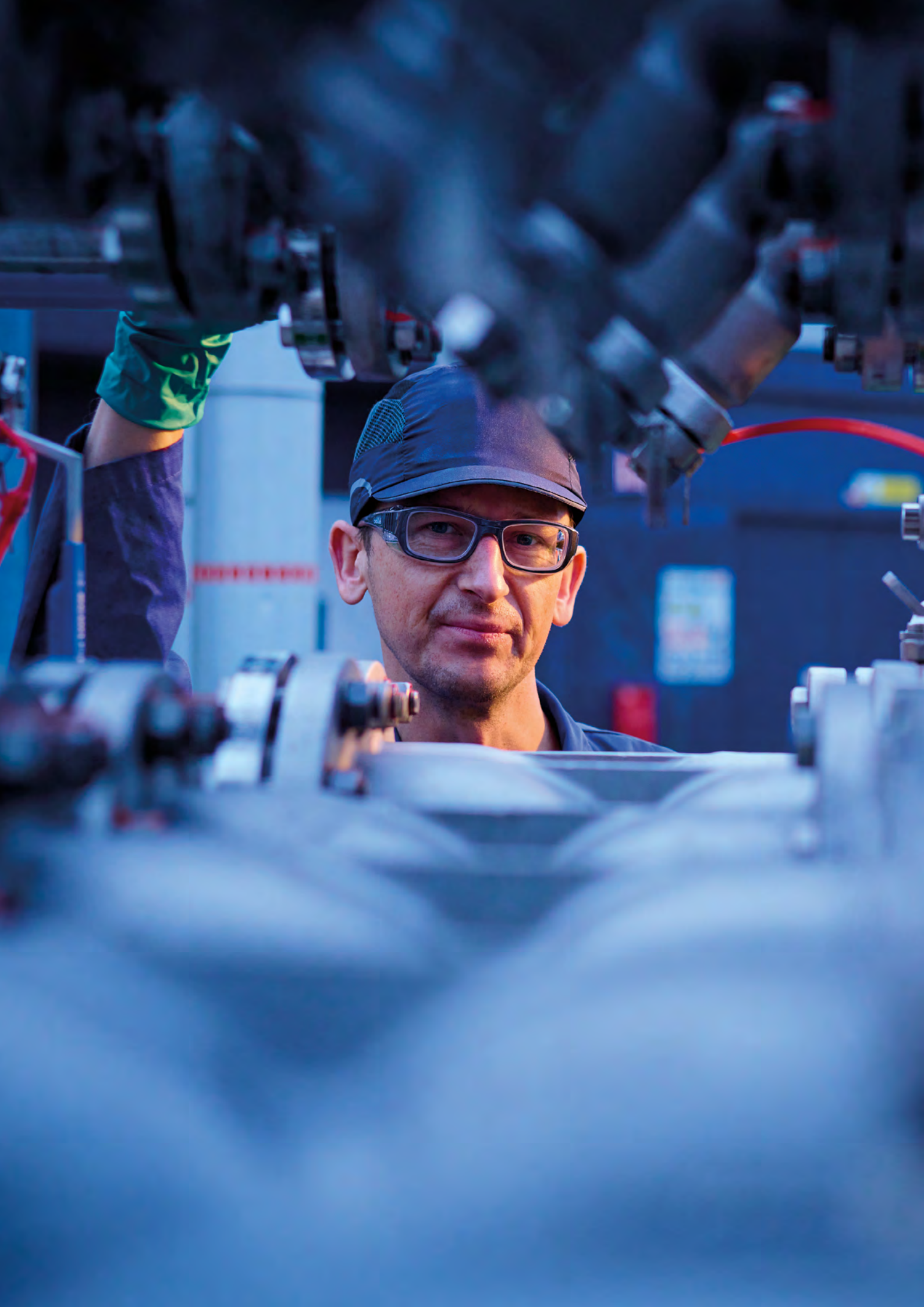
⁴ Dit zijn de totale vermogensbeheerkosten inclusief performance gerelateerde fees (in miljoenen afgerond).

⁵ Het betreft de uitvoeringskosten per actieve deelnemer en pensioengerechtigde. De gewezen deelnemers zijn buiten beschouwing gelaten.

⁶ Totale vermogensbeheerkosten (inclusief performance gerelateerde fees) als percentage van het gemiddeld belegd vermogen over het boekjaar.

⁷ Transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen over het boekjaar.

⁸ Alle kosten van beheer van het fonds als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in het boekjaar (uitvoerings- en vermogensbeheerkosten exclusief transactiekosten).

Voorwoord

Beste lezer,

Met genoegen presenteren wij je het jaarverslag van Pensioenfonds APF over 2023. We geven je graag de gelegenheid om kennis te nemen van de ontwikkelingen die ons pensioenfonds in 2023 heeft doorgemaakt. En wij nemen je mee in de plannen die wij voor het komende jaar in de aanloop naar de nieuwe regels voor pensioen hebben.

2023: een jaar met wisselende gezichten

Voor pensioenen was 2023 een jaar met wisselende gezichten. Aanvankelijk bleef de rente stijgen. In de laatste twee maanden daalde de rente weer. Hierdoor eindigden we op een lager renteniveau dan toen we het jaar begonnen. Gelukkig hebben we in de tussentijd het niveau van de renteaftdekking stapsgewijs verhoogd. Daardoor zijn we beter dan in het verleden beschermd tegen rentedalingen.

Het behaalde rendement was over de eerste tien maanden negatief, terwijl in de laatste twee maanden bijna +12% rendement werd gerealiseerd. De impact op de beleggingen en de technische voorzieningen van Pensioenfonds APF is fors. Hieronder bij 'Resultaten' lees je er meer over.

Verder liet de maatstaf die wij voor de inflatie volgen een opmerkelijk patroon zien. In het najaar van 2022 was de maatstaf nog torenhoog. Maar in het najaar van 2023 ontstond zelfs een negatieve maatstaf voor inflatie. In onze peilmaand september werd nog een kleine plus van 0,2% gemeten. Daardoor was per 1 januari 2024 slechts een kleine toeslag mogelijk.

Het gezamenlijke eindresultaat van deze factoren is dat de dekkingsgraad eind 2023 naar 119% is gestegen. Ons fonds is in 2023 per saldo dus financieel iets gezonder geworden, met dank aan de financiële markten.

Naar een nieuw pensioenstelsel

De Wet toekomst pensioenen (Wtp) is na een uitgebreid wetgevingsproces op 1 juli 2023 van kracht geworden. Na de Tweede Kamer verkiezingen zijn er opnieuw veel vragen gesteld over de gevolgen van deze Wet. Wij blijven ons, ook op aandringen van de toezichthouders AFM en DNB, voorbereiden op de Wet en maken daarbij gebruik van handreikingen van de toezichthouders.

We werken samen met de werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers (sociale partners) aan de voorbereidingen voor het inrichten van een Flexibele premiereregeling (FPR). En aan de omzetting van de bij ons pensioenfonds opgebouwde pensioenrechten naar deze nieuwe regeling. Ook dit jaar hebben we hieraan, voor de betere leesbaarheid in ons bestuursverslag, een apart hoofdstuk gewijd (zie [hoofdstuk 2](#)).

Op basis van de nieuwe wet versterkt ons fonds de inspanningen op het terrein van keuzebegeleiding. Als eerste stap hebben we een keuzehulp gelanceerd voor de aanloop naar de pensioenaanvraag voor de huidige regeling.

De overgang naar de Wtp is een complex proces. Het vormt een grote uitdaging en vraagt veel van ons en onze sociale partners. Ook de komende jaren zal dit project veel tijd en aandacht blijven vragen. De grootste mijlpaal is de overgangdatum. We hebben deze na overleg met alle betrokken partijen gesteld op 1 januari 2026. Omdat we dit traject zeer zorgvuldig willen doorlopen, betekent dit dat we in samenwerking met de sociale partners zowel in 2024 als 2025 alle zeilen moeten bijzetten. En ook onze uitvoeringsorganisaties Achmea Pensioen Services en Achmea Investment Management zullen grote inspanningen moeten leveren om alles juist en tijdig te kunnen uitvoeren. We hebben er vertrouwen in dat dit met vereende krachten gaat lukken!

Geopolitieke onrust

De oorlog tussen Rusland en Oekraïne lijkt een langdurig karakter te krijgen. We sluiten aan op het EU sanctiebeleid en beleggen daarom niet in Russische ondernemingen. En ook niet in de Russische staat, inclusief bedrijven die staatseigendom zijn. De oorlog en het complexe dilemma rond Israël en de Gazastrook hebben ook indirect gevolgen voor de internationale handel. Daardoor wordt het scheepvaartverkeer door de Rode Zee gehinderd en worden logistieke ketens in gevaar gebracht. We zijn alert op de risico's en directe en indirecte gevolgen.

Resultaten

Ons pensioenvermogen is in 2023 met € 323 miljoen gestegen en onze technische voorzieningen met € 141 miljoen. Het positieve resultaat was daarmee € 182 miljoen. Daardoor zijn onze beschikbare middelen nu 19% hoger dan onze verplichtingen.

Voor de Beschikbare premiereregeling (BP-regeling) waren de resultaten in 2023 eveneens erg gunstig. De BP-kapitalen zijn fors in waarde gestegen, terwijl de inkoopfactoren bij omzetting naar extra pensioen iets daalden. Mensen met een BP-regeling die in 2023 zijn gepensioneerd, konden daardoor fors meer extra pensioen inkopen. De rentedaling in de laatste maand van 2023 is pas in 2024 zichtbaar in een duurder inkooptarief.

Indexatie

Ons fonds maakt sinds 2022 gebruik van een versoepeld wettelijk kader, de zogenaamde 'Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) eerder indexeren'. Dit in het kader van de aanloop naar de Wtp met andere regels. In [hoofdstuk 3](#) lees je daar meer over.

Zo was de toeslag per 1 januari 2023 van 8,73% ruim 2,7%-punt hoger dan bij ons normale toeslagbeleid. Onze inflatie-maatstaf leverde in het najaar van 2023 een minimale uitkomst van 0,2% voor onze maatstaf op. Bij een lage maatstaf is helaas slechts een lage toeslag mogelijk. Met toepassing van de AMvB kwamen we voor de toeslag per 1 januari 2024 op 0,12%; nauwelijks hoger dan bij ons normale toeslagbeleid.

Duurzaam en verantwoord beleggen

Aan de hand van een deelnemersonderzoek zijn keuzes in het duurzaam beleggen toegelicht en is begin 2023 gevraagd naar de mening van onze deelnemers. De meningen bleken niet eensgezind, maar de conclusie was dat ons beleid aansluit bij de voorkeur van de meerderheid.

Met ons duurzaamheidsbeleid willen we bereiken dat bedrijven waarin wij beleggen een juiste balans vinden tussen zakelijke resultaten, transparantie, menselijke belangen en het milieu. Concreet betekent dit dat de score van de portefeuille op duurzaamheidsgebied beter moet zijn dan de vergelijkingsmaatstaf. Criteria zijn bijvoorbeeld de CO₂-voetafdruk, productie van controversiële wapens en tabak, en omzet in niet-duurzaam gewonnen brandstoffen.

In samenwerking met andere pensioenfonds, zetten wij namens ons fonds kracht bij aan diepgaande gesprekken van specialisten met beursgenoteerde ondernemingen wereldwijd. De focus ligt op het verlagen van risico's en de bescherming en verbetering van het beleggingsresultaat op lange termijn. Dit doen we door meer te beleggen in bedrijven die op een veiligere, schonere en meer verantwoorde wijze werken. In lijn met de SFDR-regelgeving rapporteren wij transparant en conform regels en vereisten met betrekking tot duurzaamheidsinformatie.

Blik op 2024

Natuurlijk blijven we ons ook komend jaar volledig voor onze deelnemers inzetten. Daarbij gaat veel aandacht uit naar de verdere voorbereidingen op de overgang naar de flexibele premiereregeling per 1 januari 2026. Uitgangspunt daarbij is dat we voor de deelnemers een evenwichtige overgang realiseren en dat bestaande aanspraken en uitkeringen niet dalen. In 2024 werken we samen met onze sociale partners aan het

transitieplan, implementatieplan en communicatieplan. Het verantwoordingsorgaan heeft een verzwaard adviesrecht en onze sociale partners zullen bij de Vereniging van Gepensioneerden AkzoNobel (VGAN) in het kader van het hoorrecht een uitgebreide toelichting geven en vragen beantwoorden. Uiteraard proberen we de risico's bij deze grote overgang goed te beheersen.

Zodra er overeenstemming is over de nieuwe regeling, zullen we onze deelnemers hierover informeren.

Tot slot

Met groot verdriet en diepe verslagenheid heeft het bestuur kennisgenomen van het plotselinge overlijden van Elvin van den Hoek, medewerker op het bestuursbureau, op 7 maart 2024.

Ons bestuur is het bestuursbureau, de sleutelfunctiehouders, de uitbestedingspartners en alle anderen die ons onder uitdagende omstandigheden hebben ondersteund zeer erkentelijk. Tot slot willen we de leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan bedanken voor hun inbreng en betrokkenheid. In het bijzonder willen we Niels Noojens en Geert van Alphen bedanken voor hun waardevolle bijdragen aan het werk van het verantwoordingsorgaan van ons fonds.

Han Jalink, Voorzitter

Geschokt en diep bedroefd zijn wij door het plotselinge overlijden van onze dierbare collega

Elvin van den Hoek

Wij gaan Elvin zo enorm missen.

Altijd scherp met zoveel passie voor pensioen, zorgzaam, bescheiden en sympathiek.

Onze gedachten en medeleven gaan uit naar
Dorien, zijn (klein)kinderen, naaste familieleden en vrienden.

VERSLAG VAN HET BESTUUR

1 Missie, visie en strategie

Aangesloten ondernemingen

Het pensioenfonds geeft uitvoering aan het pensioenreglement en de aanvaarde opdrachten zoals die gelden voor de vier aangesloten ondernemingen AkzoNobel, Nouryon, Nobian en Salt Specialties. Met deze ondernemingen zijn uitvoeringsovereenkomsten gesloten die lopen tot en met 31 december 2025. Per eind 2023 werd voor bijna 30.000 actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden ruim € 5 miljard vermogen belegd.

Missie

Pensioenfonds APF is het pensioenfonds voor alle (oud-)medewerkers van de vier aangesloten ondernemingen en draagt zorg voor de uitvoering van de pensioenregeling zoals overeengekomen door sociale partners. Wij willen een waardevast pensioen voor alle deelnemers realiseren.

Visie

Wij willen het vertrouwen in het pensioen voor onze belanghebbenden waarmaken. Wij laten ons hierbij inspireren en motiveren door onze band met de vier aangesloten ondernemingen. Daarbij vormen openheid, transparantie en de bereidheid om verantwoording af te leggen de basis voor het vertrouwen in het pensioenfonds.

Wij baseren ons bestaansrecht als zelfstandig ondernemingspensioenfonds op onze omvang en het uitgangspunt dat een collectieve en solidaire pensioenvoorziening het beste resultaat oplevert voor de deelnemers.

Door proactief bestuur blijven wij innoveren waardoor Pensioenfonds APF waarde blijft toevoegen voor huidige en toekomstige deelnemers. Met uitbesteding worden de expertises van specialisten op het gebied van pensioenuitvoering, vermogensbeheer en pensioencommunicatie gebundeld tot een hoogwaardige, maatschappelijk verantwoorde en kostenbewuste dienstverlening aan deelnemers. Door duurzaam vermogensbeheer vertrouwen wij erop dat op lange termijn een waardevast pensioen wordt gerealiseerd. Deelnemers nemen de regie over hun eigen pensioen door heldere en deskundige ondersteuning van Pensioenfonds APF.

Strategische doelstellingen

Pensioenfonds APF heeft de volgende strategische doelstellingen:

- ▶ Tevreden deelnemers;
- ▶ Ontwerpen en implementeren van een toekomstbestendige pensioenregeling;
- ▶ Realiseren van een waardevast pensioen;
- ▶ Versterken van de vernieuwingskracht van Pensioenfonds APF.

Strategie en vooruitblik

Om de missie te kunnen uitvoeren en onze visie te verwezenlijken, richten wij ons op de volgende speerpunten:

- ▶ Versterken van de financiële positie;
- ▶ Behalen van een zo hoog mogelijk pensioenresultaat binnen aanvaardbare risico's;
- ▶ Evenwichtige belangenafweging voor alle deelnemers en andere belanghebbenden;
- ▶ Voeren van een kostenefficiënte en risicobewuste werkwijze en organisatie;
- ▶ Maatschappelijk verantwoorde uitvoering en beleggingsbeleid;
- ▶ Heldere, juiste, tijdige en evenwichtige communicatie;
- ▶ Pro-actief voldoen aan wet- en regelgeving.

Als het gaat om onze strategische doelstellingen zijn in 2023 de volgende stappen gezet:

Tevreden deelnemers

Met behulp van ons online communicatieplatform nemen wij initiatieven om meer en beter inzicht in de wensen en voorkeuren van alle deelnemers te krijgen. Ons doel is om deelnemers bewust te maken van hun eigen verantwoordelijkheid en keuzemogelijkheden zodat zij, waar mogelijk, de regie kunnen nemen over hun eigen pensioen. Wij introduceerden een extra keuzehulp op de website. De keuzehulp stelt diverse vragen, die helpen te bepalen welk pensioen het beste bij de persoonlijke situatie en wensen past. Om actiever te kunnen communiceren en onze efficiency te vergroten, communiceren wij zoveel mogelijk digitaal met onze deelnemers. Via campagnes proberen we meer e-mailadressen te verzamelen. Voor zover mogelijk worden de keuzes van en door deelnemers geautomatiseerd verwerkt. Wij onderzoeken periodiek de meningen van deelnemers. Wij meten de tevredenheid van deelnemers over ons pensioenfonds. In 2023 onderzochten we wat onze deelnemers van duurzaam beleggen vinden. In [hoofdstuk 5 Communicatie](#) is hierover meer informatie opgenomen. We pasten onze klachten- en geschillenregeling aan. In [hoofdstuk 7 Governance](#) wordt ingegaan op de klachten die wij van deelnemers hebben ontvangen.

Ontwerpen en implementeren van een toekomstbestendige pensioenregeling

Wij werken samen met de sociale partners aan een toekomstbestendige pensioenregeling voor onze deelnemers. Ook in 2023 hebben wij initiërend en coördinerend in het project 'nieuw pensioenstelsel' opgetreden. In samenwerking met de sociale partners en uitbestedingspartijen zijn grote stappen gezet in het ontwerp van de nieuwe regeling. In dat kader is ook reeds veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de data in onze pensioenadministratie. In [hoofdstuk 2 Wet Toekomst Pensioenen](#) gaan wij uitgebreid in op het nieuwe pensioenstelsel.

Realiseren van een waardevast pensioen

Financiële markten wisten in 2023 weer de weg omhoog te vinden nadat in 2022 forse verliezen waren geboekt. Gedurende het jaar werd extra aandachtig naar het beleid van de centrale banken gekeken. Na de zomer ebde de vrees voor hoge inflatie weg en werd gehint op mogelijke verlagingen van

de beleidsrente in 2024. Dit zorgde voor een 'boost' voor de aandelen- en obligatiemarkten. Alle beleggingscategorieën in de portefeuille lieten een stijging zien.

Het wil niet zeggen dat de inflatie helemaal weg is. De komende periode kan de inflatie van tijd tot tijd hoge pieken laten zien. De paradox is dat in tijden van piekinflatie, de rente een stijging laat zien en hiermee sommige beleggingen juist negatief zullen renderen. Het bijhouden van de totale inflatie jaar op jaar is niet mogelijk. Zie [hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid](#) waarin wordt toegelicht hoe de beleggingsportefeuille is ingericht en hoe wij bewuste beleggingsrisico's nemen en andere risico's proberen te beheersen. In de beleggingen worden aandelen en leningen geselecteerd met behulp van de relatieve prestaties die op het gebied van ESG (Environmental Social Governance), de drie aan duurzaamheid gerelateerde verantwoordelijkheden van een bedrijf (milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur) beter zijn dan de overige ondernemingen in de vergelijkingsindex. Ook is in 2023 het landenbeleid aangescherpt. Van een belegging worden staatsobligaties uitgesloten van landen die slecht scoren op de maatstaven Transparency International (corruptie), Freedom House (mensenrechten) en ITUC (arbeidsnormen).

Per 1 januari 2023 zijn de pensioenen met 8,73% verhoogd. Per 1 januari 2024 vond een zeer bescheiden verhoging plaats met 0,12%. Meer informatie hierover is opgenomen in [hoofdstuk 3 Pensioenen](#).

Versterken vernieuwingskracht van Pensioenfonds APF

In 2023 heeft het bestuur er voor gezorgd dat een goede governance voor de toekomst is geborgd door het aantrekken van nieuwe bestuurders. Tevens hebben wij in 2023 met Achmea Pensioenservices (APS) en Achmea Investment Management (AIM) verder samen gewerkt aan een onderscheidend voorstel voor de nieuwe regeling en de manier waarop deze doordacht kan worden ingevoerd. Wij staan open voor samenwerkingsvormen met andere pensioenfondsen als dat toegevoegde waarde heeft voor deelnemers, sociale partners of voor het pensioenfonds zelf. Regelmatig wordt kennis gedeeld met andere pensioenfondsen.

2 Wet Toekomst Pensioenen

Op 1 juli 2023 is de Wet Toekomst Pensioenen (Wtp) van kracht geworden. In dit hoofdstuk lees je over het landelijke beeld rond de Wtp en de status per eind maart 2024 bij pensioenfonds APF. We geven aandacht aan betrokken partijen, proces en inhoud. Omdat deze dossiers nog volop in beweging zijn zullen we ons beperken tot de hoofdlijnen.

Tot slot kan je in dit hoofdstuk kennisnemen van ons projectplan, met de mijlpalen van het proces dat we tot de transitiedatum zullen doorlopen. Daarbij is ook aandacht voor de wijze waarop wij de communicatie over de wijzigingen zullen vormgeven – zowel op doelgroepen niveau als op persoonlijk niveau.

Landelijk beeld

Vanuit de betrokken landelijke organisaties is een speciale website www.werkenaanonspensioen.nl met uitgebreide informatie over de Wtp ontwikkeld.

Als je meer wilt weten over 'waarom, hoe en wanneer' van de Wtp, dan kan je hier informatie vinden: [Waarom, hoe en wanneer verandert het pensioenstelsel? | Werken aan ons Pensioen](#)

Je kunt hier – naast tekst – ook plaatjes en filmpjes vinden waarin de bedoeling van de Wtp wordt uitgelegd. Als je je wilt verdiepen in de onderwerpen die bij de transitie gaan spelen bij pensioenfondsen, dan kan je hier per onderwerp meer verdieping vinden: [Pensioenfondsen | Werken aan ons Pensioen](#)

Status bij pensioenfonds APF – betrokken partijen en proces

Pensioenfonds APF en de sociale partners (werkgevers en vakorganisaties) van AkzoNobel Nederland en Nouryon zijn al in 2021 gezamenlijk gestart met de voorbereidingen. Deze partijen hebben sindsdien intensief overleg gevoerd over de te maken keuzes bij de inrichting van en de overgang naar een nieuwe pensioenregeling die voldoet aan de Wtp. Ook de werkgevers Nobian en Salt Specialties zijn hier op aangesloten. Voor de Vereniging van Gepensioneerden AkzoNobel (VGAN) geldt een 'hoorrecht'. Dit hoorrecht is formeel aan de orde als sociale partners een concept transitieplan hebben opgesteld. Dit zal in 2024 zijn. Sinds begin 2023 wordt de VGAN geïnformeerd over de ontwikkelingen van het gezamenlijke project.

Daarnaast werkt Pensioenfonds APF nauw samen met haar uitvoerders Achmea Pensioen Services (APS) en Achmea Investment Management (AIM) om de implementatie van de Wtp-regeling tijdig en zorgvuldig voor te bereiden.

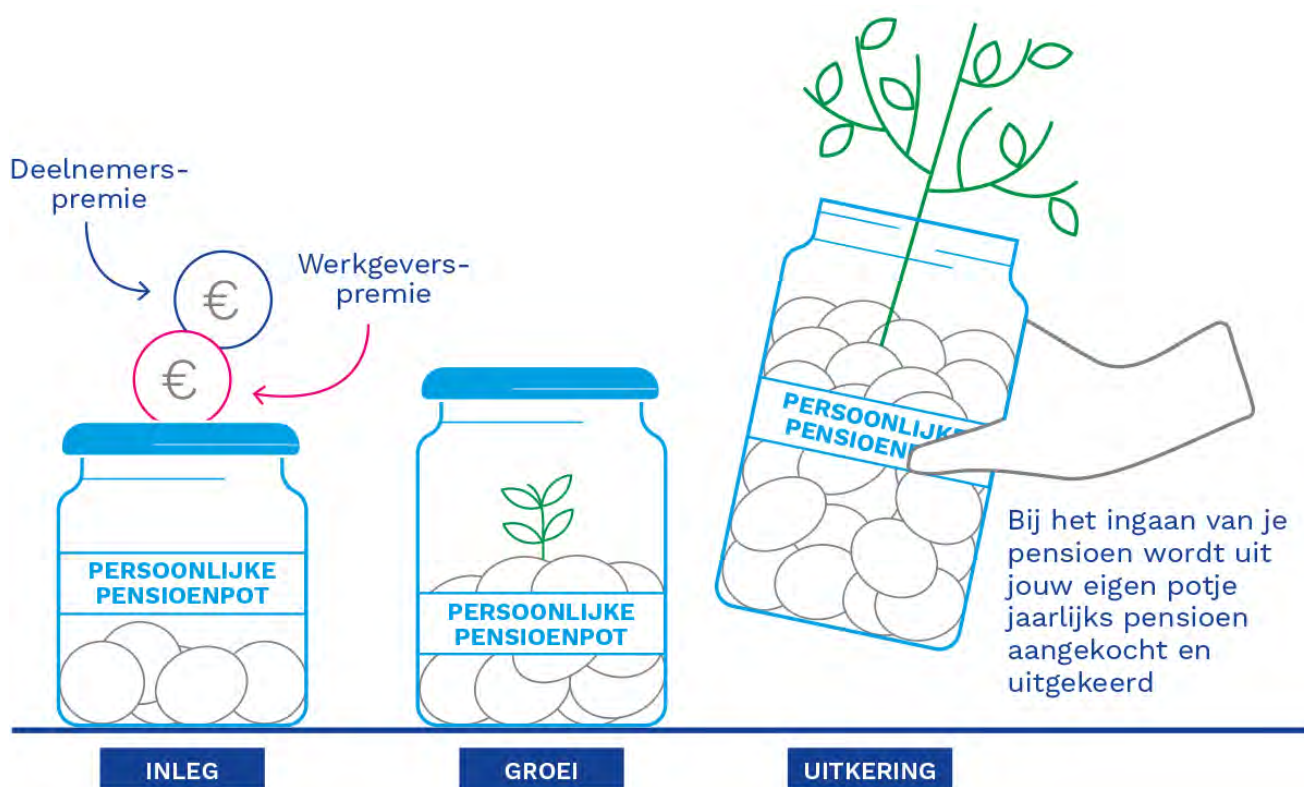
Fondsgremia (sleutelfunctiehouders, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan) zijn aangehaakt en er is regelmatig contact met externe toezichthouders (AFM en DNB). De fondsgremia zijn uitgebreider beschreven in [hoofdstuk 7 Governance](#).

De sociale partners hebben een gezamenlijk commitment afgegeven om de transitie naar Wtp uit te voeren per 1 januari 2026 en hebben de intentie uitgesproken om alle bestaande aanspraken dan over te zetten. De planningen zowel aan de arbeidsvoorwaardelijke kant als aan de pensioenuitvoerings- en vermogensbeheerkant zijn geënt op deze transitiedatum.

Samen met de sociale partners is er een werkgroep ingesteld om de communicatie over het nieuwe stelsel richting de werkende deelnemers af te stemmen en voor te bereiden. Via de [website](#) en nieuwsbrieven en samen met sociale partners worden onze deelnemers geïnformeerd over de nieuwe regels voor pensioen en de transitie die ons te wachten staat. Naarmate de transitiedatum nadert zal de nieuwsvoorziening worden geïntensiveerd.

Status bij pensioenfondsen APF – inhoud

Sociale partners kiezen voor de Flexibele Premiereregeling (FPR). Hoewel in de nieuwe situatie veel verandert, blijven ook veel bestaande elementen van toepassing. Pensioen blijft levenslang, bij overlijden is er pensioen voor de partner en voor wezen onder de 25 jaar. Ook blijven de mogelijkheden bestaan om rond pensioeningang keuzes te maken, zoals eerder stoppen met werken. De pensioenpremies worden gezamenlijk opgebracht door de werkgevers en medewerkers. De premies worden net als nu belegd op de financiële markten, dat levert op lange termijn meer op dan sparen.

Wat wel verandert is dat deelnemers straks niet meer precies weten op welk pensioen ze kunnen rekenen bij pensionering. De deelnemers bouwen in plaats daarvan een 'persoonlijk pensioenkapitaal' op waarmee voor pensionering een pensioen wordt ingekocht. Dat door premies gevoede kapitaal wordt belegd in onder andere aandelen en obligaties en gaat zodoende meebewegen met de beurs. Naarmate iemand ouder wordt, wordt de samenstelling van de beleggingen behoudender, waardoor de fluctuaties minder worden en de bijna gepensioneerde steeds duidelijker weet hoeveel pensioen hij ontvangt. Om te bepalen hoe het pensioenkapitaal wordt belegd is een risicopreferentieonderzoek onder de deelnemers uitgevoerd en de resultaten daarvan zijn meegenomen bij de vormgeving van de beleggingen voor de nieuwe regeling.

Actieve deelnemers krijgen daarnaast de keuze om meer of minder risicovol te beleggen.

Voor gepensioneerden geldt dat het pensioen straks eerder zal worden verhoogd als de resultaten van de beleggingen goed zijn, maar ook dat er een kans is dat het pensioen wordt verlaagd. Om deze kans op een pensioenverlaging en het effect daarvan kleiner te maken introduceert het pensioenfonds een aantal zogenaamde schokdempers. Zo spreiden wij straks de beleggingsresultaten over 5 jaar, zodat goede en slechte beursjaren met elkaar worden verdeeld. En komt er een collectieve reserve waarmee een verlaging (gedeeltelijk) opgevangen kan worden.

Gepensioneerden kunnen er ook voor kiezen om in plaats van een variabele uitkering bij Pensioenfonds APF, die als het goed is in de loop van de tijd ook stijgt, bij een verzekeraar een gelijkblijvende, vaste uitkering in te kopen. Meer informatie hierover volgt in 2025 en 2026. Ook actieve deelnemers hebben vanaf 10 jaar voor pensionering de keus om te kiezen voor een variabele of vaste uitkering, hierover worden zij tijdig geïnformeerd.

Naast aandacht voor de inhoud van de nieuwe FPR, hebben we in 2023 ook veel aandacht besteed aan de vraagstukken rond 'invaren'. Daarmee wordt bedoeld dat alle pensioenaanspraken die we op 31 december 2025 in onze boeken hebben per 1 januari 2026 zullen meeverhuizen naar de FPR. Daarbij krijgt het bestaande vermogen van APF nieuwe bestemmingen: voor iedere deelnemer een persoonlijk pensioenkapitaal, wettelijke reserves, de risicodelingsreserve en andere benodigde voorzieningen.

Uitgangspunt bij de overgang is dat het vermogen van Pensioenfonds APF op een evenwichtige en zorgvuldige manier over deze bestemmingen zal worden verdeeld. Een van de doelstellingen daarbij is dat als een pensioengerechtigde in 2025 al pensioen ontvangt, deze in 2026 minstens een even hoge pensioenuitkering krijgt. Om hier goed zicht op te krijgen maken wij allerlei berekeningen, waarbij met verschillende scenario's rekening wordt gehouden en de effecten voor de verschillende groepen deelnemers wordt bepaald.

We houden bij de voorbereidingen op het invaren naar de nieuwe regeling vanzelfsprekend rekening met verplichte wet- en regelgeving rond evenwichtige belangenafweging voor alle deelnemers. Het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht, De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM), met ieder hun eigen rol, zien er op toe dat we die regels goed naleven.

Projectplan en mijlpalen

De invoering van een nieuw soort pensioencontract en de transitie van de huidige situatie naar de nieuwe situatie brengen grote uitdagingen met zich mee. APS werkt voor al haar klanten aan een nieuw toekomstbestendig administratieplatform. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het AllVida platform van IG&H. Wij zullen tegelijk met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel op het nieuwe platform overstappen.

Om de transitie te zijner tijd te kunnen uitvoeren moet Pensioenfonds APF aantonen dat de gegevens van onze deelnemers, de datakwaliteit, voor, tijdens en na de transitie op orde is. Hierop zien de accountant en de toezichthouders toe. Ook zullen we moeten overwegen hoe we omgaan met oude regelingsonderdelen en afspraken die we in de FPR geen passende plek meer kunnen geven. We willen goede invulling geven aan onze zorgplicht en op een goede manier de keuzebegeleiding inrichten, zowel via de digitale kanalen als met hulp van het APS-klantteam en in samenwerking met de werkgevers.

De volgorde van de mijlpalen in 2024 en 2025 is als volgt:

- ▶ Transitieplan van de sociale partners, met hoorrecht van de VGAN.
- ▶ Odrachtaanvaarding door Pensioenfonds APF zowel ten aanzien van de FPR-regeling als de transitie zelf. Hierbij hanteren we een aantal vastgelegde toetsingscriteria. Ten aanzien van de transitie heeft het verantwoordingsorgaan een verzwaard adviesrecht en de raad van toezicht moet goedkeuring verlenen.
- ▶ Implementatieplan dat we tijdig moeten indienen bij DNB. Dit betreft uitgebreide informatie, die door DNB moet worden beoordeeld en goedgekeurd. Pensioenfonds APF zal gebruik maken van de mogelijkheid om 'partiële beoordelingen' op onderdelen van het plan te laten uitvoeren.
- ▶ Communicatieplan (in te dienen bij de Autoriteit Financiële Markten).

Als er mijlpalen zijn bereikt zullen we dit melden op de speciale pagina op de [website](#) en in onze nieuwsbrieven.

Als alles volgens planning verloopt en de bekende projectrisico's zich niet voordoen, dan zijn sociale partners, Pensioenfonds APF en haar uitvoerders rond de zomer van 2025 gereed met de voorbereidingen op de implementatie voor een nieuwe regeling en de transitie van de bestaande aanspraken per 1 januari 2026.

3 Pensioen

In dit hoofdstuk vind je de hoofdlijnen van de pensioenregelingen die wij uitvoeren. Meer informatie kan je op onze [website](#) vinden.

Onderdelen pensioenregeling 2023

AkzoNobel Nederland, Nouryon, Nobian en Salt Specialties hebben voor al hun werknemers in Nederland een pensioenregeling afgesloten. Deze bestaat uit een basisregeling en een excedentregeling, met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar:

- ▶ een collectieve middelloonregeling tot maximaal een opbouwrens jaarsalaris van € 75.990 (AkzoNobel) respectievelijk € 78.380 (Nouryon, Nobian en Salt Specialties) met een vaste werkgeverspremie (CDC-regeling);
- ▶ voor degenen die een vast jaarsalaris hebben boven de genoemde opbouwrens geldt voor het salaris daarboven een individuele BP-regeling, tot een salaris van de fiscaal maximale grens € 128.810. Boven dit salaris is geen pensioenopbouw van toepassing.

Bovendien verzekeren we voor de actieve deelnemers een tijdelijk partnerpensioen op risicobasis van € 11.425,40 bruto per jaar.

CDC-regeling

Kern van onze CDC-regeling is dat de aangesloten ondernemingen financieel gezien alleen verantwoordelijk zijn voor het beschikbaar stellen van de vaste werkgeverspremie. De pensioenaanspraken en -rechten die we vermelden in het pensioenreglement en op individuele pensioenopgaven zijn niet gegarandeerd.

Het pensioenfonds moet beschikken over voldoende financiële middelen. De ondernemingen staan garant voor het beschikbaar stellen van de vaste werkgeverspremie en de afdracht van de totale pensioenpremie.

Als het pensioenfonds een tekort heeft, dan storten de ondernemingen niet bij. Als het pensioenfonds meer vermogen dan noodzakelijk heeft, dan wordt dit ook niet teruggestort naar de ondernemingen.

We laten in de volgende tabel de ontwikkeling zien van de belangrijkste parameters in 2023 ten opzichte van 2022:

	Parameters	2023	2022
AkzoNobel	Opbouwpercentage ouderdompensioen	1,641%	1,641%
	Percentage nabestaandenpensioen	1,149%	1,149%
	Grensbedrag basisregeling	€ 75.990	€ 74.137
	Pensioenpremie (van grondslag)	30,8%	29,8%
Nouryon, Nobian, Salt	Opbouwpercentage ouderdompensioen	1,571%	1,571%
	Percentage nabestaandenpensioen	1,100%	1,100%
	Grensbedrag basisregeling	€ 78.380	€ 77.221
		Nouryon: 30,1%	Nouryon: 29,7%
		Nobian: 30,0%	Nobian: 30,2%
		Salt: 30,9%	Salt: 29,6%
	Pensioenpremie (van grondslag)		
Alle ondernemingen	Maximum pensioengevend loon	€ 128.810	€ 114.866
	Start pensioenopbouw (franchise)	€ 16.322	€ 14.802
	Verzekerd bedrag tijdelijk partnerpensioen	€ 11.425,40	€ 10.361,40
	Afkoopgrens	€ 594,89	€ 520,35

Tabel 3.1

De grondslagen voor het vaststellen van de technische voorzieningen en de premiestelling voor 2023 zijn gelijk gebleven aan die voor 2022.

BP-regeling

Werknemers met een jaarsalaris boven het grensbedrag basisregeling kunnen een deel van hun pensioen opbouwen in de BP-regeling. In deze regeling dragen deelnemers tot de pensioendatum zelf het beleggingsrisico en op de pensioendatum het inkooprisico als het BP-kapitaal wordt omgezet in een pensioenaanspraak.

Wij beleggen maandelijks de premies – na aftrek van kosten – zodat de BP-deelnemer een BP-kapitaal opbouwt. Op de pensioendatum kopen we van het BP-kapitaal bij het pensioenfonds extra pensioen voor de BP-deelnemer aan. De gehanteerde inkooptarieven zijn onder andere afhankelijk van de rentestand. Ook heeft de BP-deelnemer de mogelijkheid om bij een externe partij een jaarlijks aanpasbare pensioenuitkering aan te kopen. Dit wordt ook wel 'doorbeleggen' genoemd.

We beleggen het BP-kapitaal en de premies op basis van lifecycle beleggen. Daarbij worden de ingelegde premies belegd volgens een mix die gebaseerd is op leeftijds categorieën van de deelnemers. Deelnemers kunnen daarbij kiezen uit drie risicoprofielen: defensief, neutraal en offensief. Indien geen keuze wordt gemaakt dan wordt het neutrale profiel toegepast. De deelnemer kan de voorkeur voor een risicoprofiel op het deelnemersportaal aanpassen. Om dit te kunnen doen moet de deelnemer eerst op het deelnemersportaal diverse vragen beantwoorden ('beleggingsbalans'), waarmee een beeld van de risicohouding van de deelnemer wordt vastgesteld.

In elk van de drie profielen beleggen jonge deelnemers vooral in aandelen (module Rendement). Naarmate de leeftijd vordert, verschuift de beleggingsmix naar meer vastrentende waarden (module Rente). Daardoor neemt het aandelenrisico en het renterisico bij de inkoop van pensioen af naarmate de pensioenleeftijd

dichterbij komt. Om nog meer zekerheid te hebben over de hoogte van de uitkering bij pensionering dekken we het renterisico bij de pensioeninkoop steeds meer af. Dat doen we met de module Matching, die een hoge mate van rentegevoeligheid kent.

In 2023 zijn de BP-kapitalen gestegen, vooral als gevolg van waardestijging van de aandelenbeleggingen. Een verschil tussen de peildatum van het inkooptarief en de actualiteit van het pensioenvermogen kan – zeker bij een sterk schommelend renteniveau – tot verkeerde verwachtingen bij deelnemers leiden. Daarom worden de inkooptarieven vanaf 2023 op maandbasis vastgesteld, zodat bij de pensioeninkoop een meer actuele rente wordt toegepast. Door het proces van vaststelling en controle blijft sprake van ongeveer 2 maanden verschil tussen de verkoopdatum van de beleggingen en de peildatum van de rente. Bij grote renteschommelingen in die tussenliggende maanden blijft dus sprake van volatiliteit in het in te kopen pensioen. Over het jaar 2023 zijn de inkooptarieven in eerste instantie gedaald (door verdere rentestijging), maar aan het eind van het jaar weer gestegen. De forse rentedaling in november en december komt terug in hogere inkooptarieven van begin 2024.

Toeslagen

Een belangrijke vraag is in hoeverre het pensioen zijn waarde houdt als sprake is van inflatie. Wij hebben de ambitie de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks te verhogen met de prijsinflatie. Als onze financiële positie en de wettelijke regels het toelaten, verhogen we de pensioenen. In ons toeslagbeleid – dat gebaseerd is op de reguliere toezichtregels – kan dat als de beleidsdekkingsgraad van ons pensioenfonds hoger ligt dan 110%⁹.

Vanaf 2022 biedt de overheid onder voorwaarden mogelijkheden om gebruik te maken van soepelere regels voor toeslagverlening. Dit wordt aangeduid met toeslagverlening op basis van de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). Fondsen mogen daarbij indexeren wanneer de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 105%, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Deze versoepelde regels mogen alleen worden toegepast in aanloop naar de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Onze sociale partners hebben in 2022 aangegeven dat zij de intentie hebben aan Pensioenfonds APF het verzoek te doen om de pensioenaanspraken in te varen (ofwel te verhuizen) naar een nieuwe pensioenregeling (zie hoofdstuk 2 Wet Toekomst Pensioenen). Wij voldoen dus aan deze voorwaarde om gebruik te kunnen maken van de AMvB. Ook in het jaar 2023 kon nog steeds gebruik worden gemaakt van de AMvB.

Voor de verhoging van het pensioen worden de regels van het pensioenreglement gevolgd. De verhoging is afhankelijk van de inflatie en de beleidsdekkingsgraad.

De maximale verhoging per 1 januari 2024 is gelijk aan de stijging van de Consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens in de periode september 2022 - september 2023. Deze stijging was 0,20%. Voor de bepaling van de verhoging wordt de beleidsdekkingsgraad op 30 september 2023 gebruikt. Deze was 118,9%. Volgens de reguliere indexatieregels (uitgaande van een ondergrens van 110%) zou de verhoging op grond van de inflatie en de beleidsdekkingsgraad 0,08% zijn.

In november 2023 heeft het bestuur besloten om de AMvB op dezelfde wijze toe te passen als in 2022, zodat sprake is van een consistente gedragslijn. Dit betekent dat de ondergrens van het toeslagbeleid is verlaagd van 110% naar 105%. Door het lage inflatiecijfer van het CBS mag APF de pensioenen hierdoor met slechts 0,04% extra verhogen. De totale verhoging komt daarmee op 0,12%. Het bestuur heeft bij de besluitvorming de belangen van alle deelnemers (actief, slaper en pensioengerechtigd) zorgvuldig afgewogen. Er is bovendien goed gekeken naar de effecten voor verschillende leeftijdsgroepen. Deze zijn voor deze beperkte verhoging erg klein. Daarmee is er sprake van evenwichtige besluitvorming. De indexatiebesluiten die op

⁹ De toeslag is afhankelijk van de vermogenspositie van het pensioenfonds. Het bestuur beslist of er wel of geen toeslag op de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten verleend wordt. Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd en geen extra premie ontvangen om opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten in de toekomst te verhogen.

basis van de AMvB zijn genomen weegt het bestuur te zijner tijd mee bij de evenwichtige belangenafweging rond het besluit over de manier waarop de pensioenen zullen verhuizen. Op de website hebben wij hierover meer informatie geplaatst.

De AMvB is vanaf 1 januari 2024 niet langer van kracht. Wel is het mogelijk om een 'overbruggingsplan' op te stellen en bij DNB in te dienen. Als DNB akkoord gaat met het overbruggingsplan, dan blijft het mogelijk om gebruik te maken van soepelere toeslagregels dan het reguliere toeslagbeleid. Het bestuur heeft in 2023 na onderzoek besloten een overbruggingsplan op te stellen, dat voor 1 juli 2024 bij DNB moet worden ingediend. Bij het overbruggingsplan en de toeslagverlening per 2025 zullen we uiteraard ook het doel om de transitie als geheel evenwichtig en zorgvuldig uit te kunnen voeren meewegen.

Uitvoeringsovereenkomsten

De uitvoeringsovereenkomsten afgesloten met de werkgevers AkzoNobel (vanaf 1 januari 2021), Nouryon (vanaf 1 januari 2021), Nobian (vanaf 1 juli 2021) en Salt Specialties (vanaf 1 oktober 2021) liepen tot en met 31 december 2023. In 2023 hebben wij met de werkgevers gesproken over een 2-jarige uitvoeringsovereenkomst voor 2024 en 2025. Deze zijn inmiddels vastgelegd, zoveel mogelijk in lijn met de bestaande uitvoeringsovereenkomsten. Ook zijn verkenningen uitgevoerd naar een 5-jarige uitvoeringsovereenkomst voor de periode vanaf 2026, rekening houdend met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel per 1 januari van dat jaar.

Uitbesteding pensioenbeheer

Wij hebben de pensioenbeheeradministratie, pensioencommunicatie en de financiële verslaglegging uitbesteed aan APS. Wij toetsen op kwartaalbasis of de dienstverlening van de uitvoeringsorganisatie voldoet aan wat wij met hen hebben afgesproken. De naleving van de afspraken en de geleverde kwaliteit zijn daarbij de belangrijkste aandachtspunten. Het algemene beeld hiervan is dat de uitvoering zorgvuldig en tijdig plaatsvindt. Aandachtspunt is het tijdig verwerken van meldingen over de 'Status Uitkering Arbeidsgeschiktheid'.

De einddatum van onze uitbestedingsovereenkomst met APS was 31 december 2023. In 2023 hebben het pensioenfonds en APS een nieuwe 2-jarige uitbestedingsovereenkomst voor 2024 en 2025 afgesloten en zijn verkenningen uitgevoerd voor een meerjarige uitbestedingsovereenkomst rekening houdend met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel voor de periode daarna.

Het bestuursbureau bewaakt in samenwerking met de penningmeester de kosten van het pensioenbeheer. In het boekjaar zijn er geen vermeldenswaardige bevindingen geweest ten aanzien van de beheersing van de uitbestede activiteiten.

Uitkeringen

Aan bijna 16.000 uitkeringsgerechtigden keerden wij op jaarbasis € 218 miljoen uit. De volgende tabel geeft een indruk van de verdeling hiervan over 4 pensioenvormen en de gemiddelde uitkering per pensioenvorm.

Uitkering	Aantal	Bedrag (€ mio)	Gemiddeld (€)
Ouderdomspensioen	10.200	158,7	15.559
Nabestaandenpensioen	5.372	57,1	10.629
Wezenpensioen	147	0,3	2.041
Arbeidsongeschiktheidspensioen	44	1,5	34.909

Tabel 3.2

Premie CDC-regeling

Wij voeren als basisregeling een collectieve pensioenregeling met vaste werkgeverspremie (CDC-regeling) uit. In verband met verschillen in de deelnemersbestanden en ziekenlijsten wordt voor iedere aangesloten onderneming afzonderlijk de premie vastgesteld. Omdat de bijdrage van de werkgevers vaststaat op 22,1% van de pensioengrondslag, varieert de werknemersbijdrage per onderneming. De totale premies zijn in [tabel 3.3](#) opgenomen.

De gedempte kostendeekkende premie is de meetlat waaraan wij jaarlijks moeten toetsen of de totaal ontvangen feitelijke pensioenpremie voldoet aan wettelijke eisen. Een pensioenfonds mag ten behoeve van stabilisering van de premie kiezen om bij die toets uit te gaan van een gedempte premie. Daarbij wordt gerekend met een verwacht toekomstig rendement onder aftrek van inflatie.

In de voorzieningen moet het pensioenfonds rekening houden met de 'risicovrije rente'. Op basis daarvan wordt de zuivere kostendeekkende premie berekend. De premiedekkingsgraad is een maatstaf voor de mate waarin de werkelijk ontvangen pensioenpremie dekking geeft voor de stijging van de voorziening als gevolg van pensioentoeckenning.

Wij stellen de feitelijke premie jaarlijks vooraf vast als een inschatting van de gedempte kostendeekkende premie. Het bestuur wil dat de inkoop van pensioen evenwichtig is. Wij hebben daarom afgesproken dat de premiedekkingsgraad per peildatum 30 september minimaal 75% bedraagt. Daarmee voorkomen we dat de inkoop van pensioenen te veel ten koste gaat van het totale vermogen. In de praktijk zal de achteraf gemeten premiedekkingsgraad fluctueren. In verband met de gestegen rente is de premiedekkingsgraad in 2023 ruim boven de 100%.

Het reglementaire opbouwpercentage van 1,875% is in boekjaar opnieuw verlaagd naar 1,641% voor AkzoNobel en 1,571% voor Nouryon, Nobian en Salt Specialties. De premiepercentages per onderneming zijn in [tabel 3.1](#) vermeld.

De totale zuivere, gedempte en feitelijke premies voor risico fonds zijn als volgt:

Bedragen (x € 1 miljoen)	2023	2022	2021	2020	2019
Zuivere kostendeekkende premie	65,1	108,2	113,0	98,0	95,5
Gedempte kostendeekkende premie	71,1	71,4	68,1	49,0	65,6
Feitelijke premie	72,1	74,1	70,5	66,7	69,5
Tekort (-)/overschot (+) feitelijke premie versus zuivere premie	+7,0	-/-34,1	-/-42,5	-/-31,3	-/-26,0
Overschot feitelijke premie versus gedempte premie	1,0	2,7	2,4	17,7	3,9

Tabel 3.3

De op basis van de actuarieel benodigde premie berekende premiedekkingsgraad heeft het volgende verloop:

Jaarresultaat	2023	2022	2021	2020	2019
Premiedekkingsgraad	130,0%	80,0%	72,6% ¹⁰	79,3%	85,4%

Tabel 3.4

¹⁰ Door ontwikkelingen na 30 september 2020 is het daadwerkelijk niveau van de premiedekkingsgraad per eind 2021 iets lager dan het vooraf gehanteerde minimum van 75%.

Op 24 februari 2023 heeft minister Schouten bekend gemaakt dat pensioenfondsen die hun premies dempen op basis van verwacht rendement bij de premievaststelling voor het jaar 2024 éénmalig de mogelijkheid krijgen om het verwachte rendement op vastrentende waarden opnieuw vast te zetten voor een periode van vijf jaar. Het pensioenfonds heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt voor de vaststelling van de premie van 2024. Daarbij heeft het pensioenfonds tevens rekening gehouden met het nieuwste advies van Commissie Parameters dat in november 2022 is gepubliceerd.

Transparante kosten

Wij willen transparant zijn over de kosten die we maken. We presenteren de kosten op de manier die de Pensioenfederatie adviseert. Daarbij maken we onderscheid tussen de kosten van pensioenbeheer en vermogensbeheer. In dit hoofdstuk kan je informatie vinden over pensioenbeheer. Voor vermogensbeheer kan je informatie vinden in hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid. Wij stellen jaarlijks een begroting op en beoordelen per kwartaal de werkelijke kosten ten opzichte van de begroting.

Kosten pensioenbeheer: € 5,8 miljoen, per deelnemer € 280

Wij vinden het belangrijk dat we niet teveel geld uitgeven aan kosten, omdat het geld ten behoeve van onze deelnemers is. De kosten voor pensioenbeheer ad € 5,8 miljoen (2022: € 4,9 miljoen) zijn de kosten die het pensioenfonds moet maken voor een goede uitvoering van de pensioenregeling, zoals administratiekosten, kosten voor communicatie, projectkosten, bestuurskosten, controle- en advieskosten en accountantskosten. Een deel van de kosten hangt samen met het in stand houden van het pensioenfonds en is niet of minder beïnvloedbaar, zoals de kosten van de toezichthouders, de certificerend actuaaris en accountant.

Wij zijn op basis van de beschikbare marktinformatie, de omvang van het pensioenfonds alsmede de benodigde werkzaamheden en de kwaliteit van de dienstverlening, van mening dat de uitvoeringskosten in verhouding zijn met het niveau van de dienstverlening.

In 2023 zijn de kosten om een aantal redenen gestegen ten opzichte van 2022. De belangrijkste redenen zijn de impact van de hoge inflatie en meer projectkosten voor de voorbereiding op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. De kosten direct gerelateerd aan het ontwerp van de nieuwe pensioenregeling zijn ongeveer € 0,8 miljoen, ofwel € 40 per deelnemer. Aan de kosten die moeten worden gemaakt voor berekeningen dragen de werkgevers ook nog ongeveer € 0,1 miljoen bij.

De pensioenbeheer kosten per deelnemer (exclusief gewezen deelnemers) bedragen in 2023 € 280 (2022: € 232). De kosten per deelnemer omgeslagen over alle deelnemers bedragen in 2023 € 194 (2022: € 161).

4 Beleggingen en duurzaamheid

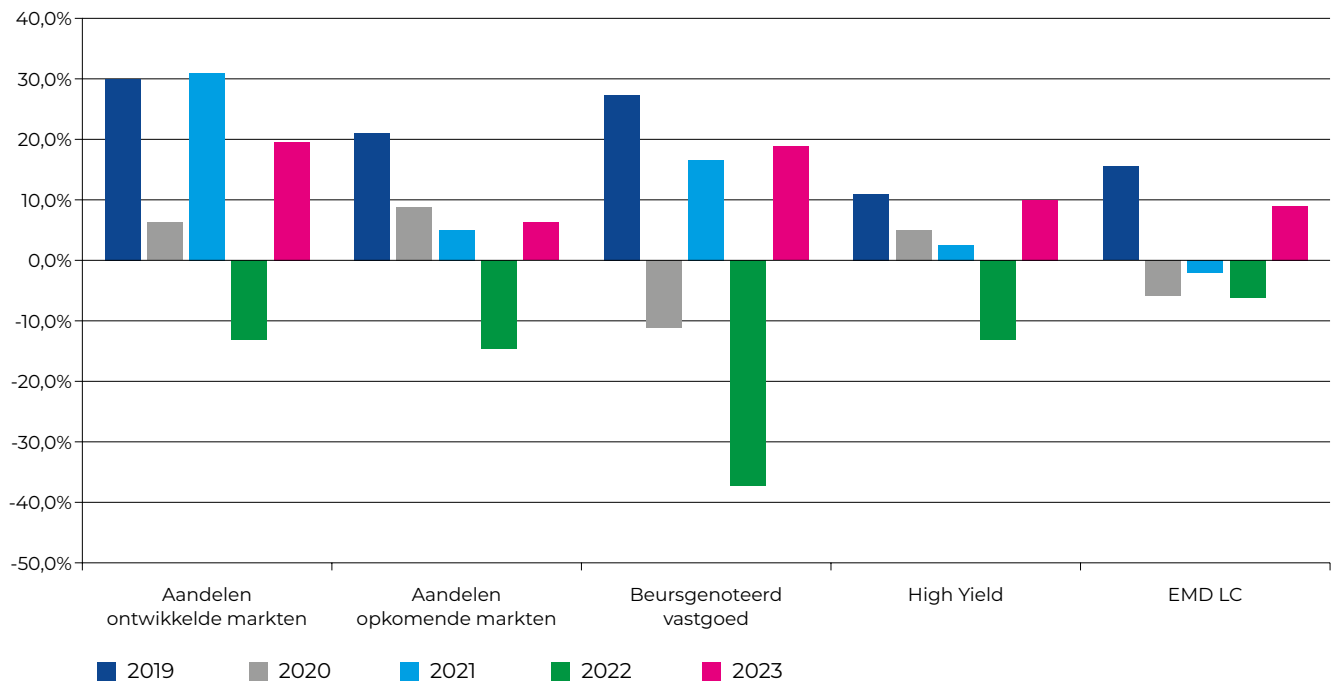
Ontwikkelingen beleggingen 2023

Dit jaar zijn de koersen van zowel aandelen als obligaties gestegen. In 2022 daalden de koersen van beiden nog zeldzaam fors. Na de zomer ebde de vrees voor inflatie weg. Dat bleek het startsein voor stijgende aandelenkoersen. Tegelijkertijd zwakte de economische groei in de eurozone af, met een 'groei' van net boven 0% over 2023. De economie in de Verenigde Staten bleek opvallend robuust en groeide in een gestaag tempo door. Amerikaanse aandelen maken een groot deel uit van de aandelenbeleggingen. De Chinese economie stevent af op een historisch lage economische groei. Het land kampt met een vastgoedcrisis en hoge jeugdwerkloosheid. Het rendement van aandelen opkomende landen bleef dan ook iets achter.

Met de obligatiebeleggingen zijn ook positieve rendementen behaald. De rentes daalden per saldo en dat is goed voor obligaties. In 2023 werd duidelijk dat de rente niet zo hard als verwacht door centrale banken verhoogd hoefde te worden. Inmiddels is het zelfs alweer de verwachting dat de beleidsrente verlaagd gaat worden.

Politieke spanningen en oorlogen zijn helaas nog steeds aan de orde van de dag. De toekomst is niet te voorspellen en de prestaties van de financiële markten net zomin. Ook nu is het niet te voorspellen hoe lang de oorlogen in Oekraïne en het Midden Oosten gaan duren, wat de uitkomst wordt en welke effecten deze gaan hebben op Westerse economieën. In deze tijden is het goed dat er sprake is van een lange beleggingshorizon en dat we de beleggingen breed hebben gespreid. Op die manier ben je op lange termijn redelijk goed beschermd tegen tussentijdse dalingen op de beurs. Het blijft belangrijk om niet door de korte termijn koersontwikkelingen te worden beïnvloed en vast te houden aan het lange termijn beleggingsbeleid.

Rendement per jaar beleggingscategorieën

Grafiek 4.1 Overzicht rendement van de benchmarks per jaar van de beleggingscategorieën aandelen ontwikkelde markten, aandelen opkomende markten, beursgenoteerd vastgoed, high yield leningen en leningen opkomende landen in lokale valuta (EMD LC).

Beleggingsbeleid

Pensioenfondsen APF voeren een consistent beleggingsbeleid uit. Beleggen is geen doel, maar een middel om onze fondsdoelstellingen te halen. De beleggingshorizon van het totale pensioenvermogen binnen het fonds is en blijft lang. Hierdoor zijn wij in staat om bewust beleggingsrisico's te nemen en hiermee gemiddeld over de lange termijn extra rendement te behalen. Andere risico's, zoals het renterisico en het valutarisico in de portefeuille, worden grotendeels afgedekt. Met sparen of alleen beleggen in relatief veilige obligaties, lukt het niet om een koopkrachtig pensioen te halen. Het is de ambitie om gemiddeld over de jaren de streefinflatie van de Europese Centrale Bank (ECB) bij te houden.

Strategische doelstellingen beleggingen

Het bestuur stelt het strategisch beleggingsbeleid vast. Voor de aspecten rendement, risico, duurzaamheid en kosten in de beleggingsportefeuille zijn strategische doelstellingen geformuleerd:

- ▶ **Het gestaag laten groeien van de pensioenen, en hiermee bijhouden van de gemiddelde inflatie, blijft een belangrijke doelstelling voor de komende jaren.**
Helaas betekent een oplopende inflatie niet dat automatisch ook de pensioenen kunnen worden verhoogd. Het fonds zou het pensioen het liefst jaarlijks met de prijsstijging verhogen. Dat is niet altijd mogelijk omdat grote prijsstijgingen in korte tijd, negatieve invloed hebben op de waarde van de beleggingen.
- ▶ **De strategische asset allocatie betekent een vereist eigen vermogen dat zich moet blijven bewegen rondom 17%.**
Ook gedurende 2023 is aan deze doelstelling, passend bij de ambitie en risicohouding van het fonds, voldaan.
- ▶ **De kostendoelstelling is om de beheerkosten in de beleggingsportefeuille (gemeten over 2024) te hebben verlaagd naar 0,30% als percentage van het gemiddeld belegd vermogen.**
De beheerkosten in de portefeuille, exclusief performance gerelateerde fee, transactiekosten en overige gerelateerde kosten, zijn uitgekomen op 0,22%¹¹ en hiermee ruim onder het gewenste niveau zoals beoogd.
- ▶ **Met duurzaam beleggen worden twee centrale doelstellingen beoogd:**
 - het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risico-rendementsprofiel);
 - het bijdragen aan een betere – meer duurzame – wereld, door het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld en het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Wij betrekken concrete duurzaamheidscriteria, naast het behalen van rendement, binnen de risicobeperkingen en tegen passende beheerkosten in onze beleggingen. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan bovenstaande doelstellingen.

¹¹ Zie de toelichting in de laatste alinea van paragraaf kosten vermogensbeheer 2023.

Beleggingsovertuigingen

Wij hanteren overtuigingen die leidend zijn voor het implementeren van het strategisch beleggingsbeleid. In 2023 hebben wij de beleggingsovertuigingen aangescherpt. Ook in de nieuw te ontwerpen pensioenregeling zullen onderstaande uitgangspunten gelden:

1. Wij nemen met onze beleggingen beheerste risico's die passen bij de voorkeuren van onze deelnemers.
2. Wij beleggen het pensioengeld voor de lange termijn.
3. Wij willen de keuze voor onze beleggingen kunnen uitleggen.
4. Wij willen met onze beleggingen bijdragen aan een duurzame wereld en de financiële markt zal duurzaam gedrag belonen.
5. Wij kiezen bij onze beleggingen voor een goede balans tussen rendement, risico's, kosten en duurzaamheid.
6. Wij spreiden onze beleggingen, dit zorgt voor een beter resultaat tegen lagere risico's.
7. Wij volgen met onze beleggingen de brede markt (passief). Waar mogelijk, gaan wij voor het behalen van een beter rendement dan de brede markt (actief).

Beleggingsbeleid

In de financiële lange termijn studie (ALM-studie) bekijken wij of het beleggingsbeleid past bij het risicoprofiel en de pensioenambitie van het fonds. Wij krijgen hiermee inzicht in de ontwikkeling van de verwachte jaarlijkse kans op rechtenkorting, koopkracht en dekkingsgraden bij meerdere economische en klimaatscenario's. Elk jaar toetsen wij of de beleggingen nog steeds passen bij de lange termijn scenario's. In 2023 zijn geen aanpassingen in de beleggingen doorgevoerd of nodig geweest. Wel zijn aanscherpingen op het gebied van duurzaamheid doorgevoerd in de richtlijnen aan onze vermogensbeheerders.

De rente heeft grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen, en daarmee op de dekkingsgraad. Om de dekkingsgraad te beschermen tegen een rentedaling, dekken wij het renterisico gedeeltelijk af met beleggingen in Europese staatsleningen en bedrijfsobligaties, particuliere hypotheekleningen en renteswaps. De hoogte van de renteafdekking wordt bepaald aan de hand van een dynamische rentestafel. De referentierente van de dynamische rentestafel is de 20-jaars Europese swaprente. Vanwege de stijging van de rente is gedurende het jaar de renteafdekking conform ons beleid stapsgewijs verhoogd tot 73% aan het einde van het jaar.

In hoofdstuk 2 Wet Toekomst Pensioenen is op hoofdlijnen de wet toekomst pensioenen en het traject tot transitiedatum toegelicht. Tot het moment van transitie is het belangrijk een dekkingsgraad te hebben die de overgang naar de nieuwe pensioenregeling niet in gevaar brengt. De hoogte van de dekkingsgraad is onder meer afhankelijk van de rentebewegingen en de koersen van de beleggingen. Besloten is om vanaf 1 januari 2024 de renteafdekking tot invaarmoment vast te zetten op 73% van de voorzieningen. De pensioenverplichtingen zijn hierdoor redelijk beschermd bij een rentedaling en de dekkingsgraad is minder beweeglijk geworden. De dekkingsgraad blijft gevoelig voor koersdalingen van de beleggingen tot invaarmoment.

Ook een daling van niet-euro valuta heeft een negatieve invloed op de waarde van de beleggingen. Wij dekken 75% van het valutarisico in zakelijke waarden af en 100% van het valutarisico in vastrentende waarden. Dit zijn beleggingen in de drie belangrijkste valuta, de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen. De Amerikaanse dollar (-3%) en de Japanse yen (-9,8%) lieten gedurende 2023 een daling zien, daardoor droeg de valutadekking per saldo positief bij.

Wij hebben met de vermogensbeheerders afspraken over het te verwachten rendement, het risico, de kosten en criteria op het gebied van milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur. Waar het om het effect van duurzaamheid op de beleggingsportefeuille gaat, als risico of kans, spreken we over ESG factoren. Bedrijven worden aangemoedigd winst te maken, zonder nadelige invloed op het vlak van milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur (van het Engelse 'Environmental, Social en Governance').

Wat doen wij op het gebied van duurzaam beleggen?

Aan de hand van het deelnemersonderzoek in 2023 zijn de keuzes in het duurzaam beleggen toegelicht en is gevraagd naar jullie mening daarover. De meningen bleken niet eenduidig, maar de conclusie is dat ons beleid aansluit bij de voorkeur van de meeste deelnemers.

Om duurzaam beleggen kracht bij te zetten, maken wij gebruik van de volgende instrumenten. Een criterium is dat het instrument passend moet zijn bij de omvang van dit fonds:

- A. Screening van de beleggingsportefeuilles
- B. Het uitsluiten van ondernemingen en landen
- C. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen
- D. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen
- E. ESG-integratie, het integreren van duurzaamheidsinformatie in de beleggingsprocessen.

Een toelichting op de inzet van elk instrument volgt later in dit [hoofdstuk](#).

Beleggingsrendementen 2023

Alle percentages in deze paragraaf betreffen de beleggingen voor risico pensioenfondsen.

Onderstaande tabel geeft de procentuele verdeling, het rendement voor aftrek van beheervergoedingen (bruto rendement) en benchmarkrendement, uitgesplitst naar de hoofdcategorieën.

	Portefeuilleweging per 31/12/2023	Rendement Portefeuille	Rendement Benchmark
Vastrentende Waarden	53,5%	6,9%	6,9%
Aandelen	27,4%	17,5%	17,0%
Alternatieve beleggingen	5,2%	4,5%	5,9%
Vastgoed	9,9%	-0,7%	0,1%
Liquide middelen	4,0%	3,6%	3,2%
Totaal beleggingen	100,0%	8,7%	8,8%
Bijdrage valutaafdekking		0,3%	
Bijdrage renteafdekking		1%	
Totaal		10,1%¹²	

Tabel 4.1

Het rendement van de beleggingen zonder bijdragen van de valuta- en renteafdekking was 8,7% en hiermee iets lager dan het totale benchmarkrendement. Alleen de beleggingscategorie niet-beursgenoteerd vastgoed behaalde in 2023 een negatief rendement.

¹² Afronding.

Vastrentende waarden

Resultaten 2023 Vastrentende waarden	
Weging categorie (in % van de portefeuille)	53,5%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	0,13%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	0,06%
Totale kosten (in % van het vermogen)	0,19%
Totale netto rendement vastrentende waarden	6,8%
Rendement benchmark	6,9%
Verschil netto rendement vastrentende waarden en benchmark	-0,1%

Tabel 4.2

De totale obligatieportefeuille bestaat uit Europese staats- en bedrijfsobligaties, Amerikaanse bedrijfsobligaties, Particuliere hypotheekleningen in Nederland, risicovolle hoogrenderende obligaties (High Yield) en obligaties opkomende landen (Emerging Market Debt). De meeste managers en fondsen behaalden een rendement gelijk of hoger dan de passende Index. In 2023 daalden de swaprentes (de benchmark) harder dan de hypotheekrentes. Een belangrijke reden waarom de drie hypotheekfondsen een lager rendement dan de benchmark lieten zien.

Alle categorieën binnen vastrentende waarden lieten, ook na kosten, positieve rendementen zien:

	%	Netto rendement Mandaat/fonds	Rendement Benchmark
Obligaties euro staatsleningen	22,3%	6,2%	6,3%
Obligaties euro niet-staatsleningen	14,7%	8,3%	7,2%
Amerikaanse bedrijfsleningen	4,9%	5,4%	4,8%
Hypotheeken: Aegon	2,0%	2,6%	8,2%
Hypotheeken: SAREF	1,7%	2,3%	7,2%
Hypotheeken: Dynamic Credit	2,3%	6,9%	9,2%
Obligaties in opkomende markten	2,7%	8,4%	7,3%
Wereldwijde high yield obligaties	2,9%	10,5%	10,9%
Totaal Vastrentende waarden	53,5%	6,8%	6,9%

Tabel 4.3

Europese obligaties

De portefeuille Europese staats- en niet-staatsobligaties is belegd in leningen met een hoge kredietwaardigheid. De portefeuille euro staatsleningen heeft over 2023 een iets lager rendement behaald dan de Index. Dit kwam onder andere door een onderweging van staatsleningen uit Italië die het goed hebben gedaan. Naast een outperformance doelstelling moet in de bedrijfsleningen een beter duurzaamheidsprofiel dan de benchmark worden bewerkstelligd. De manager moet minimaal 50% reductie van de CO₂-voetafdruk in 2030 bereiken ten opzichte van de voetafdruk van de benchmark per ultimo 2020. Dit wordt gerealiseerd door tot 2030 een gemiddelde reductie van 7% per jaar te bereiken en dit is ook in 2023 gelukt.

Amerikaanse bedrijfsobligaties

Het rendement van Amerikaanse investment grade bedrijfsobligaties over 2023 pakte uiteindelijk positief uit. Risico-opslagen (spreads) van de verschillende segmenten daalden per saldo. De risico-opslagen daalden per saldo ongeveer 30 basispunten. De manager moet minimaal 50% reductie van de CO₂-voetafdruk in 2030 bereiken ten opzichte van de voetafdruk van de benchmark per ultimo 2020. Dit wordt gerealiseerd door tot 2030 een gemiddelde reductie van 7% per jaar te bereiken en dit is ook in 2023 gelukt.

Particuliere hypotheek

Hypotheek zijn een aantrekkelijk alternatief voor euro staatsleningen. Achterstanden in de hypotheekbetalingen zijn nog steeds beperkt. De werkloosheid blijft in Nederland op een laag niveau. In de tweede helft van het jaar zijn huizenprijzen weer gestegen en zijn hypotheekrentes gedaald. Dit laatste had een positief effect op het indirecte rendement. In 2023 daalden de swaprentes (de benchmark) harder dan de hypotheekrentes waardoor een lager rendement dan de benchmark werd behaald. De absolute performance liet een positief beeld zien. De verduurzaming van woningen, evenals de fysieke klimaatrisico's van woningen in Nederland, staan hoog op de agenda bij de hypotheekverstrekkers. In steeds meer gevallen wordt bij het verstrekken van een hypotheek gekeken naar het energielabel van de woning waarop de hypotheek gevestigd moet worden. Afhankelijk van het label zijn de hypotheekvoorwaarden meer of minder gunstig.

Obligaties in opkomende markten

Obligaties in opkomende landen kenden een goed beleggingsjaar. In 2023 was er grote onzekerheid en hiermee een stijging van de risico-opslag. Op het nieuws dat de Fed komend jaar naar verwachting renteverlagingen zal doorvoeren, presteerden deze leningen sterk. De manager behaalde in 2023 een hoger rendement dan de Index, door een focus op verschillen in kredietwaardigheid van opkomende landen. De positie in meer kredietwaardige landen werd vergroot ten koste van minder kredietwaardige landen en dit pakte positief uit.

Wereldwijde high yield leningen

In 2023 behaalden wereldwijde high yield obligaties een positief rendement door de afnemende zorgen over een economische recessie. Binnen het fonds wordt belegd in Amerikaanse en Europese leningen. De best presterende sectoren in 2023 waren gerelateerd aan cyclische consumentenuitgaven. Industrieën als detailhandel en vrijetijdsbesteding profiteerden van de aanhoudende vraag van consumenten. Over het jaar gemeten presteerden risicovollere obligaties aanzienlijk beter dan de meer veilige obligaties. Het rendement van meer risicovolle Amerikaanse high yield leningen, kwam hoger uit dan van Europese high yield leningen. Enkele managers binnen het fonds waren te defensief geïmponeerd en konden niet genoeg profiteren van de sterk opgaande high yield markten. Het fonds bleef achter bij de wereldwijde specifieke Index (benchmark).

Liquide middelen

Het deel liquide middelen is nodig in de portefeuille als buffer voor de ingaande premies en uitgaande uitkeringen. Ook is cash vereist om te voldoen aan onderpandvereisten voor beleggingen in rente- en valutaderivaten. Er wordt belegd in vastrentende instrumenten met een zeer korte looptijd zoals AAA-staatsobligaties uit de eurozone met een looptijd korter dan één jaar, deposito's en banktegoeden. Om meer flexibiliteit te hebben en minder liquide middelen aan te hoeven houden is het mogelijk gemaakt om in te zetten op repo's bij kritieke situaties. Een 'repurchase agreement' (repo) is een financieel instrument, waarbij effecten worden verkocht met de bijbehorende afspraak dat deze op een tijdstip in de nabije toekomst worden teruggekocht. Economisch gezien verschilt een repo niet van een korte-termijn geldlening op basis van onderpand.

Aandelen

Resultaten 2023 Aandelen	
Weging categorie in % van de portefeuille	27,4%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	0,13%
Performance gerelateerde kosten aandelen opkomende landen (in %)	0%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	0,08%
Totale kosten (in % van het vermogen)	0,21%
Totaal netto rendement aandelen	17,4%
Rendement benchmark	17%
Verschil netto rendement aandelen en benchmark	0,4%

Tabel 4.4

Hierbij wordt belegd in aandelen van bedrijven in ontwikkelde landen en separaat in aandelen van opkomende landen. Aandelen ontwikkelde landen hebben het meest bijgedragen aan het rendement. Het resultaat werd vooral gedreven door Amerikaanse aandelen. De 'magnificent seven', een zevental grote Amerikaanse bedrijven (Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon, Nvidia, Meta en Tesla) profiteerden van het optimisme rondom de ontwikkeling van artificial intelligence. Ook Japanse en Europese aandelen lieten een sterke stijging zien.

Aandelen Ontwikkelde landen

De aandelenportefeuille, passief beheerd door Robeco, heeft over 2023 een gelijk rendement behaald als de benchmark. De manager wordt aangezet die ondernemingen te selecteren met relatief betere ESG kenmerken en een betere CO₂-voetafdruk ten opzichte van de MSCI World Index. Het is onze overtuiging dat beursgenoteerde ondernemingen hierdoor explicieter zullen concurreren met elkaar op het gebied van duurzaamheid. Bedrijven worden aangemoedigd winst te maken, zonder nadelige invloed op het vlak van E, S en G. Er is veel ontwikkeling gaande op het gebied van ESG data. De komende jaren zullen beursgenoteerde ondernemingen hierover uitgebreid moeten rapporteren. Een goede ontwikkeling.

Aandelen Opkomende markten

Opkomende markten zijn landen die nog niet het welvaartsniveau van westerse landen hebben, maar die naar verwachting wel een snelle economische groei zullen doormaken. De aandelenmarkten in deze landen zijn over het algemeen wat risicovoller dan die van de ontwikkelde markten. Het rendement bleef achter bij dat van aandelen in ontwikkelde landen.

	%	Netto rendement mandaat	Rendement Benchmark
Aandelen Ontwikkelde landen	22,3%	19,6%	19,6%
Aandelen Opkomende Markten	5,1%	8,3%	6,1%
Totaal aandelen	27,4%	17,4%	17,0%

Tabel 4.5

Vastgoed

De rente, de bezettingsgraad en hoogte van de huren hebben invloed op de waardering van vastgoedbeleggingen. Door de gestegen rente en uitdagende omstandigheden bij specifiek kantoren- en winkelvastgoed zijn de waarderingen van het onderliggende vastgoed in 2023 verlaagd. De woningsector presteert goed en ook de bezetting in goede winkels en kantoren blijft redelijk goed. De benodigde investeringen om het vastgoed te verduurzamen is de grootste uitdaging voor de toekomst. Het CBRE kantorenfonds in de portefeuille staat onder druk vanwege specifieke ontwikkelingen. Inmiddels is bekend dat het fonds zal liquideren, een plan hiertoe wordt opgesteld. Wij zullen dit plan als participant eerst nog moeten goedkeuren.

Resultaten 2023 Vastgoed	
Weging categorie in % van de portefeuille	9,9%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	0,49%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	0,11%
Totale kosten (in % van het vermogen)	0,60%
Totaal netto rendement vastgoed	-1,3%
Rendement benchmark	0,1%
Verschil netto rendement vastgoed en benchmark	-1,4%

Tabel 4.6

Het fonds belegt ook een deel in beursgenoteerd vastgoed. In 2023 was sprake van een sterk herstel van de koersen van beursgenoteerde vastgoedondernemingen in Europa. De manager heeft de juiste selectie gedaan waardoor een goede outperformance is behaald.

	%	Netto rendement Mandaat/fonds	Rendement Benchmark
Niet beursgenoteerd vastgoed	6,4%	-8,9%	-8,4%
Beursgenoteerd vastgoed	3,5%	22,8%	19,1%
Totaal vastgoed	9,9%	-1,3%	0,1%

Tabel 4.7

Binnen de niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen, wordt belegd in zogenaamd 'core' vastgoed. Kenmerken hiervan zijn dat het rendement wordt gedreven door stabiele huurinkomsten. Er is sprake van een hoge bezettingsgraad en het vastgoed staat op goede locaties. Hiermee is er een lager beleggingsrisico. Het risico blijft aanwezig dat een niet-beursgenoteerd fonds lastig kan worden verkocht.

Alternatieve beleggingen (hedgefonds)

De kenmerken van hedgefonds en de toegevoegde waarde voor de portefeuille zijn diversificatie, risicoreductie in termen van lagere beweeglijkheid van de rendementen op totaalniveau en behalen van een absoluut positief rendement.

Hedgefonds

Resultaten 2023 Hedgefonds	
Weging categorie in % van de portefeuille	5,2%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	1,3%
Performance gerelateerde beheerkosten (in % van het vermogen)	0,36%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	1,39%
Totale kosten (in % van het vermogen)	3,05%
Totaal netto rendement hedgefonds	4,4%
Rendement benchmark	5,9%
Verskil netto rendement hedgefonds en benchmark	6,8%

Tabel 4.8

De toegevoegde waarde van de hedgefonds in de portefeuille was in tegenstelling tot 2022 over het jaar 2023 beperkt. Dit is bij uitstek een categorie waar de toegevoegde waarde over een complete economische cyclus moet worden gezien. Binnen hedgefonds wordt belegd in twee fondsen die de strategie richt op trends, zogenaamde managed futures funds. Ook wordt belegd in een fonds gericht op macro economische ontwikkelingen (global macro). De twee trendvolgende Commodity Trading Advisors (CTA)-managers hadden moeite met de diverse wisselingen in renteverwachtingen gedurende 2023. Ondanks diverse trendbreuken in vele markten behaalden beide managers toch een licht positief resultaat. De meer fundamenteel georiënteerde 'global macro' manager behaalde een positief resultaat door juiste posities tussen markten onderling.

Kosten vermogensbeheer 2023

Totale kosten toegewezen aan vermogensbeheer: € 24,0 miljoen, 0,49% van het gemiddeld belegd vermogen

De kosten vermogensbeheer worden geheel gedragen door het fonds en moeten in relatie worden gezien tot (extra) beoogd rendement, het gelopen risico en de overtuigingen op het gebied van het bijdragen aan een duurzame wereld. Langs de vier assen, rendement, risico, duurzaamheid en kosten, worden de beleggingen beoordeeld. Het bestuur beoordeelt elk kwartaal of de betaalde fees worden terugverdiend met extra rendement. Waar dit op termijn niet het geval is, is het goedkopere passief beheer logisch.

De vermogensbeheerskosten als % van het gemiddeld belegd vermogen zijn als volgt:

	2023	2022
Beheerkosten + performance gerelateerde kosten	0,35	0,43
Transactiekosten	0,14	0,19
Totale vermogensbeheerskosten	0,49	0,62
Gemiddelde belegd vermogen (in miljoen euro)	4.870	5.377

Tabel 4.9

De totale vermogensbeheerskosten omvatten beheerkosten van de managers, performance gerelateerde kosten en de transactiekosten. Hierin betrekken wij ook de fiduciaire beheerkosten, de vastgoedadvieskosten en bewaarloonkosten. Tenslotte wordt hierin een bijdrage volgens een verdeelsleutel van de algemene kosten bestuur en bestuursbureau aan toegevoegd.

Transactiekosten zijn de kosten die het fonds maakt om een beleggingstransactie tot stand te brengen en uit te voeren. De transactiekosten voor obligaties kunnen niet separaat uiteengezet worden, omdat de kosten impliciet onderdeel uitmaken van een nettoprijs die bij een transactie is overeengekomen. Deze kosten zijn verrekend in het behaalde rendement. Desondanks worden hiertoe schattingen bijgehouden en gerapporteerd.

De hoogte van de vermogensbeheerskosten kun je niet een-op-een vergelijken met andere pensioenfondsen. De kosten zijn het resultaat van strategische beslissingen en de beleggingsmix van de portefeuille. In het algemeen en ook bij het fonds zijn de beheerkosten van de categorieën vastrentende waarden en aandelen per definitie lager dan van vastgoed en hedgefonds. Ook zijn beheerkosten van actief beheerde portefeuilles hoger dan bij passief beleggen. De schaalgrootte en hiermee inkoopkracht van een pensioenfonds heeft invloed en de mate van uitbesteding heeft impact op de hoogte van de beheerkosten.

De kosten van het vermogensbeheer (in € miljoen) in 2023 bestaan afgerond uit:

	2023			
	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
Vastrentende waarden	3,8	-	1,7	5,5
Aandelen	1,8	-	1,0	2,8
Vastgoed	2,2	-	0,4	2,6
Hedge funds	3,3	0,9	3,6	7,8
Liquiditeiten				
Derivaten	-	-	0,3	0,3
Kosten fiduciair beheer	3,6	-	-	3,6
Overig	1,4	-	-	1,4
Totaal	16,1	0,9	7,0	24,0

Tabel 4.10

De kosten van het vermogensbeheer (in € miljoen) in 2022 bestonden afgerond uit:

	2022			
	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
Vastrentende waarden	4,1	-	1,6	5,7
Aandelen	2,7	-	2,0	4,7
Vastgoed	2,5	-	1,5	4,1
Grondstoffen	-	-	0,3	0,3
Hedge funds	3,8	4,8	4,3	12,9
Liquiditeiten	0,1	-	-	0,1
Derivaten	-	-	0,3	0,3
Kosten fiduciair beheer	3,6	-	-	3,6
Overig	1,3	-	-	1,3
Totaal	18,1	4,8	10,1	33,0

Tabel 4.11

Het fonds heeft alle benodigde diensten op het gebied van beleggingen uitbesteed. De kosten fiduciair beheer bestaan uit vergoedingen voor strategische advisering, balansmanagement, risicomanagement, de performance, alle beleggingsrapportages (inclusief duurzaamheid- en toezichhouderrapportages), de leidende beleggingsadministratie van de gehele portefeuille en de monitoringkosten van alle managers. De managers zijn wereldwijd gevestigd en krijgen de opdracht specifieke beleggingsopdrachten uit te voeren tegen vooraf afgesproken beheerkosten.

Jaarlijks beoordeelt het bestuur of de kosten die worden gemaakt als percentage van het belegd vermogen zich redelijk en verantwoord ontwikkelen ten opzichte van voorgaande jaren.

In 2023 is een benchmarkonderzoek fiduciaire beheerkosten uitgevoerd om deze kosten te kunnen beoordelen. De kosten worden gezien in relatie tot de kwaliteit van de dienstverlening. Wij zijn tevreden en hebben vertrouwen in onze fiduciair. Het bestuur ziet de kosten bij extra dienstverlening toenemen en is hier alert op. De stap naar passief beheer in de categorie aandelen en verlaging van de beheerkosten aandelen is goed zichtbaar. In 2022 werd het eerste kwartaal belegd in de actief beheerde mandaten. De transitie heeft in dat kwartaal van 2022 plaatsgevonden met bijbehorende eenmalige transitiekosten en hiermee lagere transactiekosten in 2023.

Sinds 2021 zijn vereenvoudigingen in de portefeuille doorgevoerd en hiermee beheerkosten verlaagd. Het aantal managers is verlaagd en het beheerd vermogen per manager is verhoogd. Met een hoger beheerd vermogen zijn managers bereid de tarieven te verlagen en worden de beheerkosten overall lager. De performance gerelateerde vergoeding voor hedgefonds kwam lager uit. In het slechte beursjaar 2022 hebben hedgefonds hun toegevoegde waarde laten zien met positieve rendementen terwijl de koersen van aandelen en obligaties daalden. De outperformance in 2023 was minder groot. Het bestuur heeft vastgesteld dat deze performance gerelateerde vergoedingen voldoen aan het criterium 'gelijkgerichte belangen'; zowel ons pensioenfonds als de managers profiteren.

Waar mogelijk is geen basispunten gerelateerde fee afgesproken, maar vaste bedragen die jaarlijks worden geïndexeerd volgens een vooraf overeengekomen CBS indexatiecijfer. De hogere inflatiecijfers hebben geleid tot hogere specifieke vermogensbeheerkosten (met name de fiduciaire fee en advieskosten).

Er is geen invloed op de hoogte van de transactiekosten, behalve als er grote verschuivingen binnen de portefeuille plaatsvinden met het afscheid nemen van managers of beleggingscategorieën. In 2023 hebben zich in de portefeuille, in tegenstelling tot 2022, geen grote verschuivingen voorgedaan.

Het bestuur heeft in 2020 als doel gesteld om de beleggingen te vereenvoudigen en hiermee de beheerkosten van de mandaten en beleggingsfondsen (niet zijnde de performance gerelateerde fees en transactiekosten) te verlagen richting 0,30% van het gemiddeld belegd vermogen (gemeten over het jaar 2024). De beheerkosten van de mandaten en fondsen zijn verlaagd van 0,35% in 2019 naar 0,22% in 2023 als percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Omdat de sturing op de fiduciaire en advieskosten, de performance gerelateerde kosten, transactiekosten en verdeelsleutel bestuurskosten niet goed mogelijk is, zijn deze kosten niet betrokken in deze strategische kostendoelstelling.

BP-regeling 2023

In [hoofdstuk 3 Pensioen](#) is de werking van de BP-regeling kort beschreven. De beleggingen van de BP-regeling worden geadmistreerd in drie modules Rendement, Rente en Matching. Elke module is ingericht met beleggingsfondsen passend bij de specifieke rendement, risico, duurzaamheid en kosten eigenschappen. Hierbij wordt bewust belegd in liquide beleggingscategorieën, zoveel mogelijk in passief beheerde beleggingsfondsen tegen lage beheerkosten.

Module Rendement:

BlackRock CCF Developed World (ESG screened) Index Fund (80%). De index die de fondsmanager als benchmark hanteert is de MSCI World ex Select Controversies Index. Naast uitsluiting van controversiële wapens worden ook bedrijven gescreend en beoordeeld op de wijze waarop met mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en anti-corruptie wordt omgegaan. Tabaksproducenten worden eveneens uitgesloten. Screening vindt plaats door MSCI op grond van de 10 Global Compact Principes van de Verenigde Naties. Dit beleggingsfonds heeft over 2023 een netto rendement van 22,6% behaald en de Index 20%, een mooie outperformance.

BlackRock Aandelen opkomende landen iShares (20%). De Index die de manager hanteert is de MSCI Emerging Markets Index. Dit beleggingsfonds heeft over 2023 een rendement van 4,9% behaald, lager dan het benchmarkrendement van 6,1%.

Module Rente:

Achmea IM Euro Government Bond Fund (50%). Dit fonds is onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) geclassificeerd als een artikel 8 fonds. Het fonds promoot duurzame beleggingen onder meer door een duidelijk commitment naar groene obligaties. Ontwikkelingen op het gebied van ESG worden meegenomen in de actieve landenposities. Het fonds heeft over 2023 een rendement van 6,3% behaald, iets lager dan het benchmarkrendement van 6,4%.

Achmea IM Euro Investment Grade Credit Fund (35%). Duurzaamheid is integraal onderdeel van het beleggingsproces. Uitsluitingen gaan verder dan wettelijk verplicht. Er wordt niet belegd in ondernemingen die actief zijn op het gebied van controversiële wapens, tabak en teerzand. Ook kunnen ondernemingen die zich niet houden aan internationale normen uitgesloten worden. Verder wordt als onderdeel van de kredietanalyse het ESG-risico van ondernemingen beoordeeld. Het beleggingsfonds heeft over 2023 een rendement van 8,2% behaald, hoger dan het benchmarkrendement van 7,2%.

PVF particuliere hypotheekfonds (15%). Het Particuliere Hypotheken Fonds (PHF) belegt in Nederlandse hypotheek met als onderpand woningen voor eigen gebruik. Het beleggingsfonds heeft over 2023 een rendement van 2,3% behaald, lager dan de swapbenchmark.

Module Matching:

In deze module wordt belegd in rentederivaten die zeer rentegevoelig zijn in combinatie met liquide middelen. Het doel van deze module is het afdekken van het risico van rentedalingen bij de pensioeninkoop. Voor een groot deel gebeurt dit al in de module Rente. De module Matching is echter nodig om voldoende bescherming voor de lange looptijden te bieden. Deze module is hierdoor extra rentegevoelig. De opzet is zo gekozen dat een kleine allocatie naar deze module ervoor zorgt dat de waarde zich tegengesteld aan de invloed van de rente op de inkoopfactoren van pensioen ontwikkelt (zie [hoofdstuk 3 Pensioen paragraaf BP-regeling](#)).

	Rendement (netto¹³) Jaar 2023	Rendement Benchmark Jaar 2023
Module Rendement	18,8%	17,9%
Module Rente	6,3%	6,8%
Module Matching	15,0%	18,5%

Tabel 4.12

¹³ Dit zijn de rendementen, gecorrigeerd voor alle beleggingskosten. Het rendement van de benchmark wordt altijd bruto (zonder correctie voor kosten) getoond. Het behaalde rendement in de module met dat van de benchmark is hierdoor niet exact te vergelijken, maar geeft wel een goede indicatie.

De rendementen in de Lifecycles zijn afhankelijk van het gekozen risicoprofiel en de leeftijd van de deelnemer. De inkooptarieven worden maandelijks geactualiseerd, zodat ook bij sterke rentebewegingen een betere aansluiting ontstaat tussen de waarde van het kapitaal en het inkooptarief. Via de BP-nieuwsbrief is op kwartaalbasis een toelichting op de beleggingsresultaten van de modules en de ontwikkeling van de inkooptarieven gegeven.

De samenstelling en de rendementen van de drie Lifecycles¹⁴ in 2023 zijn te vinden op onze website.

Hoe geven wij vorm aan duurzaam beleggen

Wij houden in de beleggingen rekening met criteria op het gebied van milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur. Waar het om het effect van duurzaamheid in brede zin op de beleggingsportefeuille gaat, als beleggingsrisico of -kans, spreken we over ESG factoren. Bedrijven worden aangemoedigd winst te maken, zonder nadelige invloed op het vlak van milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur (van het Engelse 'Environmental, Social en Governance').

Ons beleid duurzaam beleggen kent twee centrale doelstellingen:

- 1) Het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel)
- 2) Het bijdragen aan een betere – meer duurzame – wereld, door:
 - a) het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld
 - b) het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Klimaatverandering is een relevant en urgent thema om zowel vanuit maatschappelijk als risicorendementsperspectief op te sturen.

- ▶ Pensioenfonds APF wil een bijdrage leveren aan het tegengaan van de negatieve effecten van klimaatverandering en het stimuleren van de energietransitie. Het is onze overtuiging dat dit op lange termijn bijdraagt aan het rendement van het pensioenfonds. Wij accepteren dat dit op korte termijn ten koste kan gaan van het rendement.
- ▶ Pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C. APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage leveren. Het is belangrijk dat ondernemingen waarin wij beleggen voortgang maken op het terugdringen van de CO₂-uitstoot en met de energietransitie.

Concreet betekent dit dat de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille jaar op jaar met 7% wordt verlaagd. Door de ondernemingen in de portefeuille te stimuleren hun bijdrage te leveren aan het Akkoord van Parijs tracht APF de CO₂-emissies van de portefeuille verder te verlagen en ook een reductie van CO₂-emissies in de werkelijke economie te realiseren. Het jaar 2020 wordt hierin gezien als nulmeting.

Kader duurzaam beleggen

Om invulling te geven aan het beleid duurzaam beleggen maken wij gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. Deze kaders worden door ons onderschreven en worden gebruikt bij de beoordeling van de ondernemingen waarin wordt belegt. Het gaat om de volgende internationale kaders:

1. UN Global Compact;
2. Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen. Het IMVB Convenant is beëindigd 31 december 2022. Wij zullen de ingezette verankering van de OESO-richtlijnen en UNGP's in onze beleggingsketens waar mogelijk verder brengen.
3. OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen;
4. UN Guiding Principles on Business and Human Rights;
5. Sustainable Development Goals (SDG's);
6. Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

¹⁴ Er zijn drie lifecycles in de BP-regeling: Lifecycle Neutraal, Lifecycle Offensief en Lifecycle Defensief. In elke lifecycle wordt een combinatie van drie modules gebruikt. De rendementen van de verschillende lifecycles vindt u [hier](#).

Instrumenten duurzaam beleggen in de portefeuille

In ons deelnemersonderzoek in 2023 is naar de mening van deelnemers gevraagd over de inzet van verschillende instrumenten. Uit het onderzoek bleek dat deelnemers zich goed kunnen vinden in onze aanpak.

Wij maken gebruik van de volgende instrumenten:

- A. Screening van de beleggingsportefeuilles
- B. Het uitsluiten van ondernemingen en landen
- C. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen
- D. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen
- E. ESG-integratie, het integreren van duurzaamheidsinformatie in de beleggingsprocessen

A. Screening van de beleggingsportefeuilles

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, laten wij periodiek de beleggingsportefeuilles door onze uitvoerder engagement screenen. Deze due diligence heeft als doel de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (dus de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen) te identificeren, prioriteren en te analyseren. Naar aanleiding van bevindingen wordt zo nodig actie ondernomen. Bijvoorbeeld, het starten van een dialoog met een onderneming.

B. Proactief aandeelhouderschap: het uitsluiten van ondernemingen en landenbeleid

Wij willen via onze beleggingen niet betrokken zijn bij ondernemingen die significante negatieve impact op de wereld (kunnen) hebben. Dit betreft ondernemingen die:

- ▶ betrokken zijn bij en omzet genereren uit de productie van de volgende controversiële wapens:
 - clusterbommen en clustermunitie
 - landmijnen
 - chemische wapens
 - biologische wapens
 - kernwapens
 - witte fosfor
 - uranium
- ▶ meer dan 50% van hun omzet realiseren met de productie van tabak en tabaksproducten.
- ▶ actief zijn in kolen en teerzanden en in schalie- en arctische olie en gas met een omzetgrens van meer dan 5%.
- ▶ In lijn met ons landenbeleid worden beleggingen in staatsobligaties uitgesloten van landen die onder de EU- en VN sanctiewetgeving vallen.
Sinds 2023 sluiten wij een belegging in staatsobligaties uit van de slechtst scorende landen op mensenrechten, arbeidsnormen en corruptie. De scores worden afgegeven door de gerenommeerde instituten Transparency International, Freedom House en ITUC.
- ▶ Om belangenverstrengeling uit te sluiten beleggen wij niet in financiële waarden van aangesloten ondernemingen.
Bij een passieve aandelenbelegging kan het voorkomen dat aandelen van deze ondernemingen wel onderdeel vormen van de portefeuille. Wij ondernemen in een dergelijk geval geen enkele actie op de desbetreffende positie.

De uitwerking van het beleid vindt zijn weerslag in onze uitsluitingenlijst. Deze lijst wordt op halfjaarbasis aangepast en op de [website](#) gepubliceerd.

C. Proactief aandeelhouderschap: engagement, het aangaan van een dialoog met ondernemingen

Als betrokken belegger zetten wij een specialistische partij, Columbia Threadneedle Investments, in die namens ons actief een dialoog aangaat met ondernemingen waarin wordt belegd. Het doel van engagement is het opheffen en voorkomen van ernstige schendingen, het realiseren van een positieve gedragsverandering en het aansporen van de onderneming tot het creëren van waarde voor de lange termijn. Naast beïnvloeding van ondernemingsgedrag is een tweede doel om standpunten en kennis uit te wisselen.

Door proactief aandeelhouderschap verbetert het risicorendementsprofiel van onze beleggingen. Wij geloven dat ondernemingen, beleggers en de samenleving als geheel samen de vruchten plukken van effectief engagement.

Engagement bij ondernemingen wordt geprioriteerd op basis van:

- ▶ Een beoordeling van de impact van ESG factoren nu en in de toekomst;
- ▶ De ernst van negatieve effecten;
- ▶ Een beoordeling van de kans op succes voor engagement;
- ▶ Input van het bestuur op thema's, in 2023 waren dit de SDG's klimaatverandering, milieuzorg, arbeidsomstandigheden, mensenrechten en corporate governance.

In 2023 zijn tien engagementprojecten uitgevoerd, verdeeld over de bovengenoemde thema's. Een belangrijk project binnen het thema milieuzorg was biodiversiteit, en dan specifiek ontbossing. In dit project zijn met ondernemingen gesprekken gevoerd op basis van hun rol in de keten van grondstoffen die veel ontbossing veroorzaken, zoals rubber en leer.

Reactieve engagement richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve effecten van ondernemingen op maatschappij en milieu; het bevorderen van herstel en verhaal. In 2023 zijn de grootste bijdragen behaald op SDG 13 klimaatverandering (30%) en SDG 8 eerlijk werk en economische groei (17%).

Binnen thema klimaatverandering is in 2023 ingezet op 'net zero'-toezeggingen van bedrijven en de geleidelijke stopzetting van de opwekking van stroom met steenkool richting jaar 2030 voor de ontwikkelde markten en richting jaar 2050 voor de opkomende landen. Met name bedrijven in de mijnbouw en de nutssector zijn hierop aangesproken. Chemische bedrijven zijn aangemoedigd de uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen te beperken en om bij te dragen aan het verminderen van plastic afval, onder andere door te investeren in recyclingtechnologieën om de kringloop van plastic afval te sluiten door een circulaire economie in te voeren.

D. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Een goede bestuurscultuur is belangrijk voor een stabiele ontwikkeling en het creëren van aandeelhouderswaarde op lange termijn. Wij zien stemmen als een belangrijk onderdeel van actief aandeelhouderschap. De verwachtingen van de ondernemingen waarin wordt belegd en de uitvoering van ons stembeleid, vloeien voort uit de Nederlandse Corporate Governance Code en de OESO en ICGN (International Corporate Governance Network) principes van goed ondernemingsbestuur.

Ook via het stembeleid sporen wij ondernemingen actief aan bij te dragen aan verlaging van de wereldwijde CO₂ uitstoot. Bij klimaatachterblijvers in hoog risico-sectoren, zoals energie, mijnbouw en transport, stemden wij tegen voorstellen van het bestuur, zoals herbenoemingen. Stemmen is behalve een kans om verandering te bewerkstelligen en deel van onze verantwoordelijkheid als 'rentmeester'. We leggen onze verwachtingen uit, vragen om commentaar en lichten eventueel toe waarom we tegen de directie hebben gestemd.

Stemresultaten: er is in 2023 op 754 aandeelhoudersvergaderingen gestemd met totaal 11.033 stemmen. Hiervan waren 82,6% stemmen voor en 12,6% tegen, 1,2% onthoudingen en 0,9% blanco stemmen.

E. ESG integratie

Met ESG-integratie bedoelen wij het structureel en zwaarwegend meenemen van duurzaamheidsinformatie in het beleggingsproces.

In de basis kiezen wij ervoor meer te beleggen in die ondernemingen die de ESG kwesties goed op orde hebben. Concreet betekent dit dat de ESG score van de portefeuille beter moet zijn dan de ESG score van de benchmark (vergelijkingsmaatstaf). Ook moet de gemiddelde kooldioxide (CO₂) voetafdruk van de bedrijven in de portefeuille lager zijn dan die van de benchmark en de komende jaren in absolute zin dalen.

Deze aanpak is van toepassing voor de mandaten aandelen ontwikkelde landen en voor de mandaten Europese en Amerikaanse bedrijfsleningen (credits).

Toepasbaarheid beleid

Wanneer wij participeren in beleggingsfondsen, is het niet mogelijk een eigen beleid duurzaam beleggen toe te passen. Dan is het beleid van de aangestelde fondsbeheerder leidend voor de invulling en uitvoeringen van een eventueel verantwoord beleggen beleid. Het deel beleggingsfondsen is ca. 30% van de totale portefeuille.

Europese wetgeving duurzaamheid (SFDR)

De Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) heeft als doel om de informatieverschaffing over duurzame beleggingen binnen de financiële sector te verbeteren. Wij hanteren een opt-in voor ongunstige effecten (artikel 4). Wij kwalificeren de onderliggende beleggingen als 'lichtgroen' en promoten ecologische en/of sociale kenmerken (artikel 8). Informatie op onderliggend niveau van extern beheerde beleggingsfondsen van de beleggingscategorieën beursgenoteerde aandelen, staats- en bedrijfsobligaties en geldmarktfondsen wordt dit jaar wel meegenomen in de rapportages. Dit kan resulteren in een hoger percentage kenmerken dat E/S kenmerken promoot en duurzame beleggingen ten opzichte van de rapportage over 2022. Ook is gewijzigd dat nieuwe data is toegevoegd over Taxonomy alignment van de beleggingen. Onder de SFDR is het begrip 'duurzame belegging' geïntroduceerd, waarbij er geen eenduidige definitie bestaat in de markt. Onze fiduciair beheerder Achmea IM heeft een raamwerk ontwikkeld en haar definitie voor duurzame beleggingen onder de SFDR uitgebreid voor aandelen, bedrijfsobligaties en groene obligaties. Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen in de CDC regeling in 2023 was 17,3%. Op dit moment stellen wij dat de beleggingen niet voldoen aan de criteria van de EU Taxonomie¹⁵ en rapporteren wij voor de CDC pensioenregeling een percentage van 0% Taxonomie-alignment.

Hiermee wordt voldaan aan de Verordening met betrekking tot informatieverstrekking over duurzaamheid in de financiële sector en de EU Taxonomie. Deze Verordening is beter bekend als de SFDR. De SFDR maakt deel uit van het Action Plan for Financing Sustainable Growth van de Europese Commissie. De pensioenregelingen promoten ecologische of sociale kenmerken of een combinatie van die kenmerken. In de vorige paragraaf is toegelicht welke instrumenten wij inzetten. Binnen de beleggingen wordt de belangrijkste negatieve impact op duurzaamheidsfactoren meegewogen in investeringsbeslissingen.

In de periodieke rapportage (SFDR annex IV), die als [bijlagen 2](#) en [3](#) zijn toegevoegd, rapporteren we over de ecologische en sociale karakteristieken in de beleggingen, inclusief de EU-taxononomie alignment van beide pensioenregelingen. Wij verwijzen je naar de website voor de specifieke SFDR en EU Taxonomie verslaglegging (onder downloads).

¹⁵ De EU-taxononomie is een raamwerk aan de hand waarvan wordt beoordeeld of economische activiteiten bijdragen aan milieudoelstellingen. De EU Taxonomie bestaat uit enkele beginselen, waaronder het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen aan andere milieudoelstellingen van de EU Taxonomie'. Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van ons fonds (het financiële product) die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De resterende beleggingen in ons fonds (de onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product) houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

5 Communicatie

Met goede pensioencommunicatie helpen we onze deelnemers om in beweging te komen rondom pensioenaangelegenheden en gepaste keuzes te maken. We willen ze de juiste informatie en inzichten geven, zodat ze zelf actie ondernemen wanneer dat nodig is. We bouwen aan een sterke en goede band met onze deelnemers. Vertrouwen in het fonds en tevredenheid met de dienstverlening zijn belangrijke strategische doelstellingen.

De basis voor onze communicatie zijn de vijf kernwaarden:

- ▶ Helder
- ▶ Ondersteunend
- ▶ Deskundig
- ▶ Relevant
- ▶ Toegankelijk

Onze communicatie gebeurt op basis van een communicatiebeleidsplan en het jaarlijkse communicatieplan. Wij stellen het beleidsplan telkens voor een periode van drie jaar vast. Het huidige communicatiebeleidsplan, dat loopt van 2023 tot en met 2025, heeft de volgende uitgangspunten:

- ▶ We verwachten een grotere behoefte aan uitleg en toelichting rondom het nieuwe stelsel en de gevolgen daarvan voor verschillende groepen deelnemers. Dat betekent meer diepgang en vaker communiceren in de komende jaren. Voor de actieve deelnemers is hierbij afstemming met en ondersteuning door de werkgevers van groot belang.
- ▶ Het activeren en begeleiden van de deelnemers rondom de te maken keuzes krijgt een nog grotere nadruk. Er moet worden gezocht naar creatieve manieren en communicatiekanalen om activatie te bereiken – zo veel mogelijk digitaal en mobiel.
- ▶ Sterkere differentiatie in inhoud en communicatiemiddelen tussen deelnemersgroepen (actief/niet actief, leeftijd, salarishoogte, partnersituatie) zal nodig zijn om te zorgen voor tijdige en relevante informatie en een goede keuzebegeleiding.
- ▶ Het meten van de effectiviteit van onze communicatie, en het regelmatig bepalen van de tevredenheid van de deelnemers over de dienstverlening in het algemeen krijgt een hogere prioriteit en wordt door prestatie-indicatoren gemonitord.

Een belangrijke strategische doelstelling van het communicatiebeleid is het bereiken van zoveel mogelijk deelnemers. We willen ervoor zorgen dat:

- ▶ Onze deelnemers de gevolgen kennen van de financiële situatie van het fonds voor hun pensioen.
- ▶ Zij de (keuze)mogelijkheden kennen van de pensioenregeling voor hun situatie.
- ▶ Zij weten hoe de regeling wordt aangepast als gevolg van het nieuwe pensioenstelsel.
- ▶ Zij inzicht hebben in hun eigen pensioensituatie bij ons pensioenfonds.
- ▶ Zij aandacht besteden aan hun pensioen, verantwoordelijkheid nemen en weloverwogen keuzes maken.
- ▶ Zij vertrouwen hebben in en tevreden zijn over ons pensioenfonds.

Website en portaal

De website www.pensioenfondsapf.nl is de centrale plek voor alle informatie over Pensioenfonds APF. De website bevat zowel Nederlandstalige als Engelstalige informatie en wordt actueel gehouden met nieuwsberichten en maandelijkse informatie over de dekkingsgraad. Op de website hebben wij specifieke themapagina's gemaakt over bijvoorbeeld het nieuwe pensioenstelsel. Voor de deelnemer wordt via het Mijn pensioen portaal informatie getoond die voor de persoonlijke situatie relevant is: persoonlijke gegevens, opgebouwde aanspraken, documenten en vooruitzichten. Hiermee wordt gestimuleerd om actief met pensioenopbouw bezig te zijn en waar nodig en mogelijk keuzes te maken. De informatie op de website is zoveel mogelijk per doelgroep georganiseerd.

Beschikbare premiereregeling (BP-regeling)

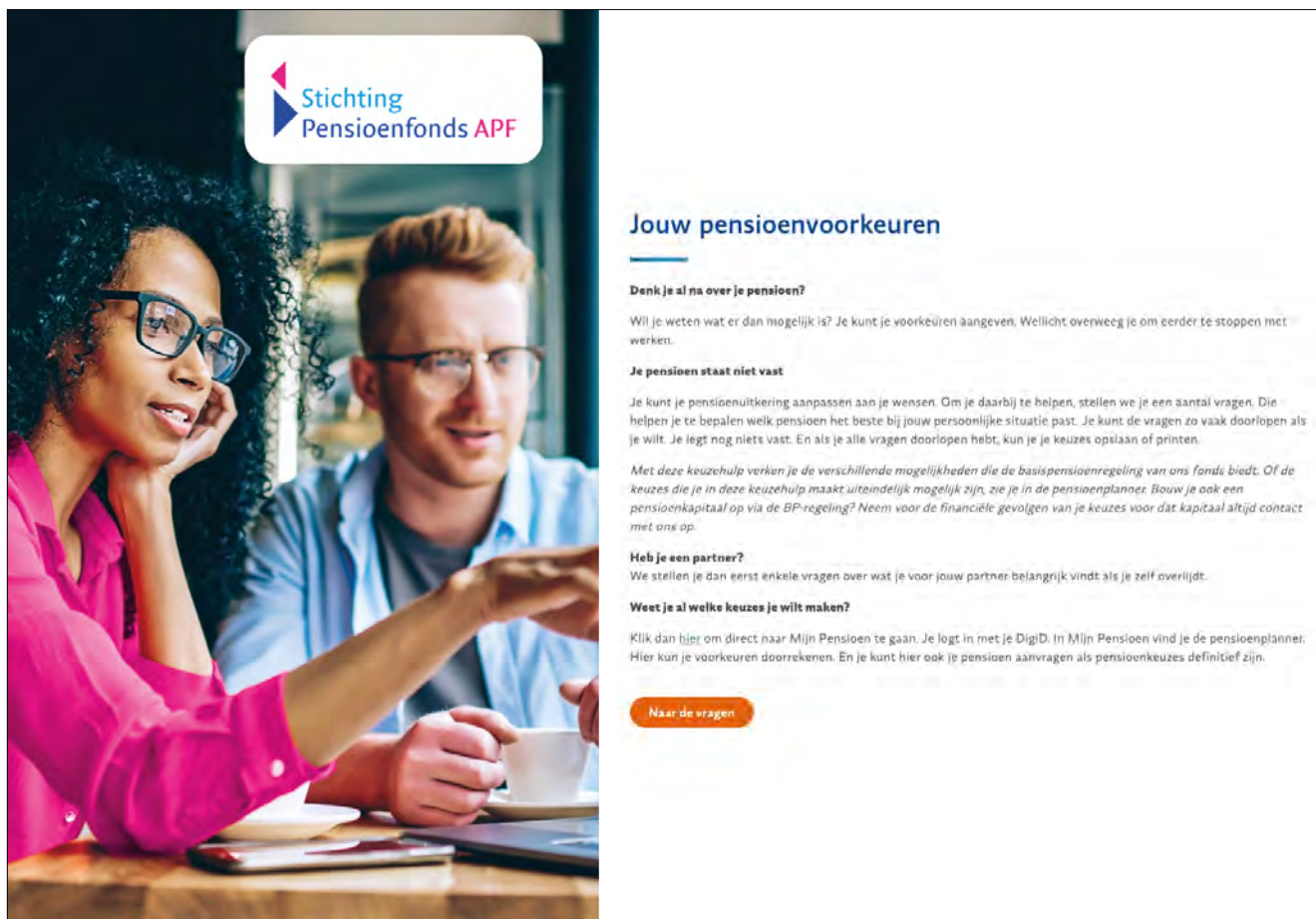
Wij voeren in aanvulling op de basisregeling een BP-regeling uit. Deelnemers kunnen zelf hun risicoprofiel aanpassen op hun deelnemersportaal. Op de website is een aparte pagina over de BP-regeling opgenomen. Wij plaatsen ieder kwartaal een toelichting op de resultaten van de BP-beleggingen op de website. Meer informatie over de BP-regeling is opgenomen in [hoofdstuk 3 Pensioenen](#) en [hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid](#).

E-mailadressen

Pensioenfonds APF wil zo veel mogelijk digitaal communiceren. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat wij de beschikking hebben over een zo actueel en volledig mogelijk bestand van e-mailadressen. Bij voorkeur hebben wij privé e-mailadressen omdat deze bij uitdiensttreding of pensionering kunnen blijven voortbestaan. Per e-mail communiceren is snel, kostenbesparend en een 'groene' manier van communiceren. In december 2023 ontvingen bijna 12.000 deelnemers een kerstkaart met het verzoek het privé e-mailadres door te geven. Dit leidde tot de ontvangst van ongeveer 1.500 extra e-mailadressen.

Zorgplicht en keuzebegeleiding

De zorgplicht voor de pensioenregeling en de verschillende te maken keuzes liggen bij het pensioenfonds en de werkgevers. In 2023 hebben wij ons beleid rondom keuzebegeleiding vastgelegd vooruitlopend op de nieuwe wetgeving die sinds 1 juli 2023 geldt. Wij willen met name bij keuzes met onomkeerbare gevolgen of van de norm afwijkende keuzes de inzet van persoonlijke begeleiding stimuleren. Dat geldt bijvoorbeeld voor de keuze om partnerpensioen uit te ruilen tegen ouderdomspensioen. In 2023 plaatsten we een ondersteunende pensioenkeuzehulp op de website. Met deze keuzehulp kan de deelnemer de verschillende keuzemogelijkheden die de pensioenregeling bij pensionering biedt, verkennen zonder te hoeven inloggen op het portaal.

Stichting Pensioenfonds APF

Jouw pensioenvoorkeuren

Denk je al na over je pensioen?

Wil je weten wat er dan mogelijk is? Je kunt je voorkeuren aangeven. Wellicht overweeg je om eerder te stoppen met werken.

Je pensioen staat niet vast

Je kunt je pensioenuitkering aanpassen aan je wensen. Om je daarbij te helpen, stellen we je een aantal vragen. Die helpen je te bepalen welk pensioen het beste bij jouw persoonlijke situatie past. Je kunt de vragen zo vaak doorlopen als je wilt. Je legt nog niets vast. En als je alle vragen doorlopen hebt, kun je je keuzes opslaan of printen.

Met deze keuzehulp verken je de verschillende mogelijkheden die de basispensioenregeling van ons fonds biedt. Of de keuzes die je in deze keuzehulp maakt uiteindelijk mogelijk zijn, zie je in de pensioenplanner. Bouw je ook een pensioenkapitaal op via de BP-regeling? Neem voor de financiële gevolgen van je keuzes voor dat kapitaal altijd contact met ons op.

Heb je een partner?

We stellen je dan eerst enkele vragen over wat je voor jouw partner belangrijk vindt als je zelf overlijdt.

Weet je al welke keuzes je wilt maken?

Klik dan hier om direct naar Mijn Pensioen te gaan. Je logt in met je DigiD. In Mijn Pensioen vind je de pensioenplanner. Hier kun je voorkeuren doorrekenen. En je kunt hier ook je pensioen aanvragen als pensioenkeuzes definitief zijn.

[Naar de vragen](#)

Campagnes

Onze campagnes gaan zoveel mogelijk in op de fase waarin de deelnemer zich bevindt. Relevante informatie op het juiste moment in een aansprekende vormgeving. We activeren op deze manier deelnemers om meer inzicht te krijgen in hun individuele pensioensituatie en de mogelijkheden die de pensioenregeling biedt. In 2023 hebben we naast de wettelijke communicatie een aantal campagnes uitgevoerd:

▶ **Opvolging Uniform Pensioenoverzicht (UPO):**

Alle actieve en gewezen deelnemers ontvingen een digitaal bericht nadat het UPO geplaatst was op het deelnemersportaal. Doel was deelnemers te stimuleren zich te verdiepen in hun pensioensituatie.

▶ **Warm welkom:**

Alle nieuwe deelnemers hebben een bericht ontvangen waarin we aandacht vragen voor pensioen en de pensioenregeling.

▶ **Inzicht in pensioenkeuzes en online pensioen aanvragen:**

Deelnemers vanaf 60 jaar ontvingen een bericht over het thema 'met pensioen gaan'. Het geven van informatie over de pensioenkeuzes en het online pensioneren stond centraal. De deelnemers die in 2023 via het portaal het pensioen hebben berekend en aangevraagd gaven een 7.8 als rapportcijfer voor het online pensioneren.

▶ **Verkort jaarverslag 2022:**

Hiermee informeerden we onze deelnemers op een laagdrempelige manier over de belangrijkste ontwikkelingen in 2022.

▶ **Onderzoek duurzaam beleggen:**

We onderzochten wat onze deelnemers van ons beleggingsbeleid vinden. Aan het onderzoek deden ruim 1.600 deelnemers mee. Wij houden met de uitkomsten van dit onderzoek rekening in ons beleggingsbeleid. Een aantal conclusies:

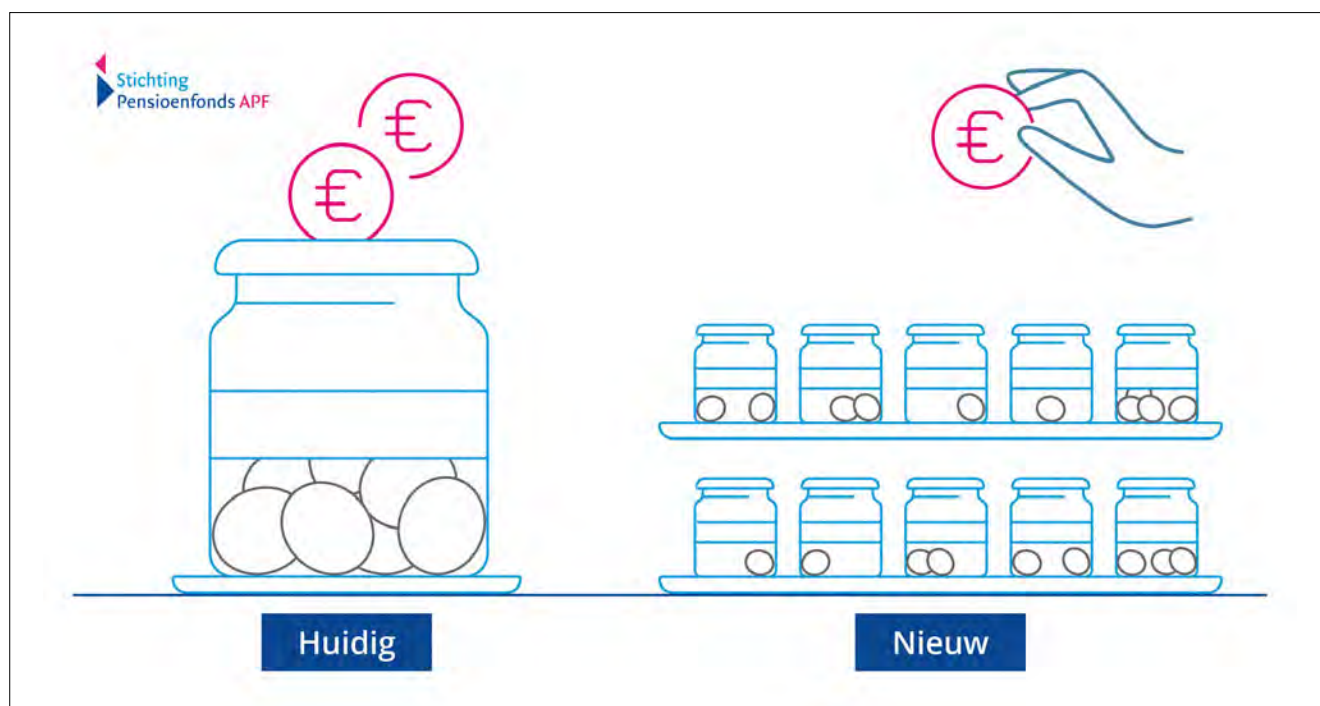
- Van de deelnemers kregen we een 7.0 voor duurzaam beleggen.
- Onze deelnemers hebben verschillende voorkeuren voor beleggen met een hoog of een laag risico. En ook voor wel of niet een accent leggen op duurzaamheid. Een zo hoog mogelijk rendement vindt 39% het belangrijkste. 28% vindt duurzaamheid belangrijker. En risico's minimaliseren vindt 20% het belangrijkste. Slechts 6% vindt het letten op de kosten die wij maken het belangrijkste.
- Rekening houden met sociaal-economische en politieke omstandigheden krijgt steun van de meerderheid. 66% van onze deelnemers steunt engagement. En 56% is het eens met ons beleid om bepaalde landen en bepaalde producten en sectoren uit te sluiten. 65% vindt het niet nodig om bepaalde duurzaamheidsdoelen extra aandacht te geven (impact beleggen). Tenslotte steunt 45% ons beleid om duurzaamheid onderdeel van onze beleggingen uit te laten maken; van de overige deelnemers kiest 30% voor meer accent op rendement en 13% voor meer principiële keuzes rondom duurzaamheid.
- De uitkomsten van het onderzoek geven aan dat deelnemers verschillende voorkeuren hebben op het gebied van duurzaam beleggen. Voor ons staat de realisatie van een goed pensioen voor onze deelnemers voorop. Een hoog rendement is daarvoor belangrijk. Duurzaam beleggen helpt daarbij door risico's te verminderen, kansen op rendement te creëren en bij te dragen aan een betere wereld. De balans die Pensioenfonds APF daarbij nastreeft wordt in zijn algemeenheid gesteund en dat is goed om te weten.

Beeldbellen

Pensioenfonds APF biedt beeldbellen met een pensioenspecialist aan. Tijdens het beeldbelgesprek worden vragen over bijvoorbeeld pensionering, nabestaandenpensioen of arbeidsongeschiktheidspensioen behandeld. Doordat beeldschermen gedeeld kunnen worden, kan toelichting worden gegeven op documenten of berekeningen. In 2023 hadden 84 deelnemers een beeldbelgesprek. Het een-op-een contact wordt, met een cijfer van 9.3, zeer gewaardeerd door onze deelnemers.

Nieuw pensioenstelsel

Op verschillende manieren worden onze deelnemers geïnformeerd over de nieuwe regels voor pensioen en de transitie die ons te wachten staat. Op de website is hiervoor een aparte pagina ingericht. Samen met sociale partners worden pensioen updates verstuurd. Via nieuwsbrieven worden deelnemers op de hoogte gehouden. Er vond een webinar plaats over de veranderingen in het nieuwe pensioenstelsel en onze pensioenregeling. Er werd ingegaan op algemene vragen als wat blijft er hetzelfde en wat gaat er veranderen? Er is uitgelegd wat de door sociale partners gemaakte keuze voor de flexibele premieregeling betekent. Ook werd uitleg gegeven over de keuzes die straks gemaakt moeten gaan worden. Eind 2023 verstuurd we een misvattingen mailing naar aanleiding van veel tegenstrijdige berichtgeving in de pers. In de vorm van een quiz (klopt of klopt niet) konden deelnemers een aantal misvattingen inzake de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel ontmaskeren. Bijvoorbeeld partnerpensioen blijft, maar verandert wel. Of beleggen doen we samen, maar wel met meer maatwerk. Meer informatie over het nieuwe pensioenstelsel is opgenomen in [hoofdstuk 2 Wet Toekomst Pensioenen](#).

Uitbesteding pensioencommunicatie

Wij hebben de uitvoering van de pensioencommunicatie uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Het communicatiebeleid wordt bepaald in de communicatiecommissie, die ook de uitvoering toetst en goedkeurt. De uitvoeringsorganisatie richt zich met name op de wettelijke verplichte communicatie, van startbrief tot en met het UPO, de standaard (proces)correspondentie, de digitale informatievoorziening via de website en het deelnemersportaal en de inhoud van de nieuwsbrief.

We hebben met Achmea Pensioenservices afspraken gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening, uitgedrukt in prestatieindicatoren. De volgende tabel bevat een overzicht van de gestelde doelstellingen en de behaalde scores.

Prestatieindicatoren	Doelstelling 2023	Score 2023	Score 2022
Bezoeken website			
Bezoeken website	120.000	141.665	152.280
Bezoeken deelnemersportaal	90.000	80.955	90.825
Bezoeken pagina pensioenplanner	3.000	2.209	2.487
UPO downloads	10.000	10.577	12.112
Deelnemers			
Percentage digitaal communiceren - actieven	80%	91,2%	78,5%
Percentage digitaal communiceren - slapers	50%	51,4%	50,5%
Percentage digitaal communiceren - gepensioneerd	50%	50,4%	52,4%
E-mailing			
Open percentage	70%	64,9%	68,2%
Klik percentage	20%	15,5%	15,9%
Waardering			
Tevredenheid pensioenfonds	8,0	Niet gemeten	7,8
Waardering webinar	7,0	7,4	N.v.t.

Tabel 5.1

Ondanks het feit dat nog niet alle voorlopige doelstellingen behaald zijn, geven deze cijfers ons waardevolle informatie. We kunnen bijvoorbeeld per campagne zien hoeveel deelnemers een communicatie-uiting openen en daarop doorklikken, wanneer iets wordt geopend en hoe dit verdeeld is naar leeftijdsgroepen. Daarop kunnen we onze uitingen aanpassen zodat deze voor elke doelgroep relevant is.

De conclusie na het tweede volledige jaar van gedetailleerde rapportage is dat we moeten blijven focussen op het verhogen van het percentage digitale communicatie voor slapers en gepensioneerden, en dat op doelgroepen gerichte campagnes belangrijk zijn voor een hoog percentage van openen en doorklikken van berichten en het bezoeken van het portaal. We gebruiken de scores om meer inzicht te krijgen in de behoeften van de deelnemers.

Voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel zullen speciaal aangepaste prestatie-indicatoren voor de effectiviteit van onze communicatie met alle deelnemersgroepen worden bepaald. We zullen de wensen en de tevredenheid van onze deelnemers over onze communicatie bij deze ingrijpende verandering regelmatig testen.

6 Financiën

Wij schetsen in dit hoofdstuk de hoofdlijnen van de financiën in het boekjaar 2023. Als je meer wilt weten, dan kan je in de [jaarrekening](#) meer details en achtergronden vinden.

Resultaat

Het pensioenfonds heeft in 2023 een positief resultaat behaald van € 182,1 miljoen. Dit is vooral te danken aan de beleggingen. Deze lieten een positief rendement zien, waarmee we € 322,3 miljoen positief resultaat hebben geboekt. Dit resultaat bestaat uit het behaalde beleggingsresultaat van € 452,6 miljoen verminderd met de benodigde rente over de verplichtingen ad € 130,3 miljoen.

De gemiddelde rekenrente daalde in 2023 met 0,3%-punten. Daardoor werden verplichtingen (de in de toekomst te betalen uitkeringen) duurder en daalde het resultaat met € 145,9 miljoen.

Verder droeg de premie voor € 17,0 miljoen bij aan het resultaat. Het resultaat op premie is het verschil tussen enerzijds de van de werkgevers en werknemers ontvangen bijdragen (gelijk aan € 72,1 miljoen plus € 11,3 miljoen) verminderd met het bedrag voor (toekomstige) kosten in de premie (€ 2,3 miljoen) en anderzijds het benodigde bedrag voor de reglementaire pensioenopbouw en de door het fonds van de werkgevers overgenomen uitkeringsverplichtingen in verband met CAO-afspraken (€ 64,1 miljoen).

Op de andere posten werd in totaal een negatief resultaat behaald van € 11,9 miljoen.

Technische voorzieningen

De totale technische voorzieningen van het pensioenfonds liggen eind 2023 op een niveau van € 4.341,9 miljoen. Dit bedrag is inclusief € 134,3 miljoen voorziening voor de BP-regeling en € 5,5 miljoen voorziening die is afgedekt door een garantiecontract.

Bij de vaststelling houden we rekening met de risicovrije rente voor pensioenfonds, zoals die door DNB wordt gepubliceerd.

We maken gebruik van de meest recente informatie van het Actuarieel Genootschap (AG) over de ontwikkeling van de levensverwachting (AG2022). We passen daarop correctiefactoren toe om rekening te houden met het verschil in sterfte tussen de Nederlandse bevolking en het deelnemersbestand van ons eigen pensioenfonds.

Vermogenspositie en solvabiliteit

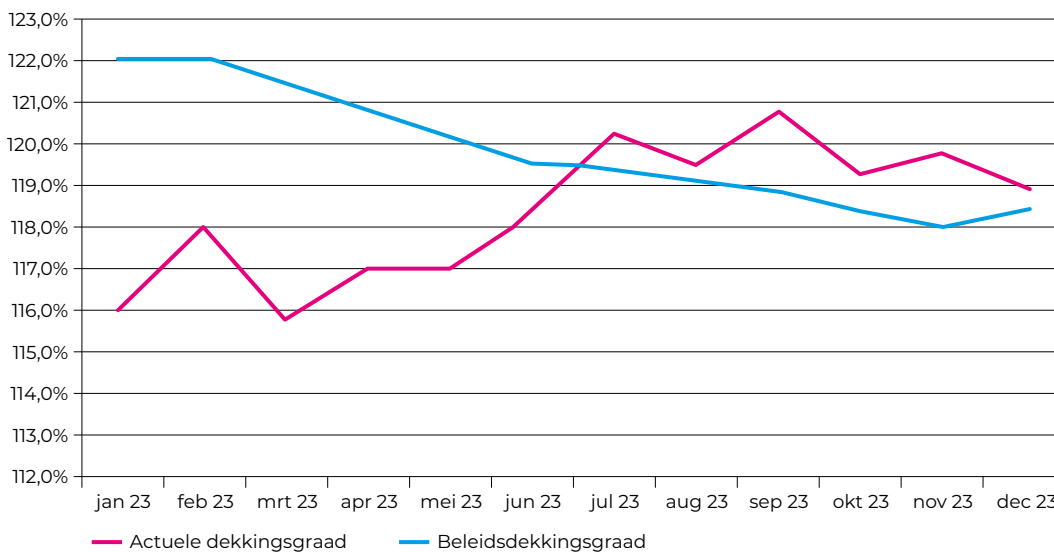
Het eigen vermogen van het pensioenfonds is met € 182,1 miljoen gestegen, namelijk van € 541,0 miljoen ultimo 2022 naar € 723,1 miljoen ultimo 2023.

De achtergestelde lening die wij met AkzoNobel hebben telt volledig bij de solvabiliteit van het pensioenfonds mee. De aanwezige solvabiliteit is met € 182,1 miljoen gestegen van € 641,0 miljoen ultimo 2022 naar € 823,1 miljoen ultimo 2023.

Dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad van Pensioenfonds APF per 31 december 2023 is 119,0%. Dat is een stijging van 3,7%-punt ten opzichte van de dekkingsgraad per 31 december 2022 (115,3%). Wij hebben de belangrijkste oorzaken van het positieve resultaat al bij het kopje 'resultaat' toegelicht.

De ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad over het boekjaar 2023 is:

De actuele dekkingsgraad wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen (inclusief de BP-regeling). De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde actuele dekkingsgraad over de afgelopen twaalf maanden.

Beëindiging herstelplan

Per eind 2022 was de actuele dekkingsgraad lager dan de dekkingsgraad horend bij het vereist eigen vermogen. Omdat de beleidsdekkingsgraad ruim boven het vereiste niveau lag, hoefde Pensioenfonds APF in 2023 geen herstelplan op te stellen.

Haalbaarheidstoets

Met de jaarlijkse haalbaarheidstoets toetsen wij of op lange termijn het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in slechte tijden blijven voldoen aan de afgestemde risicohouding. Wij hebben in 2015 ondergrenzen vastgesteld na overleg met de cao-partijen en het verantwoordingsorgaan.

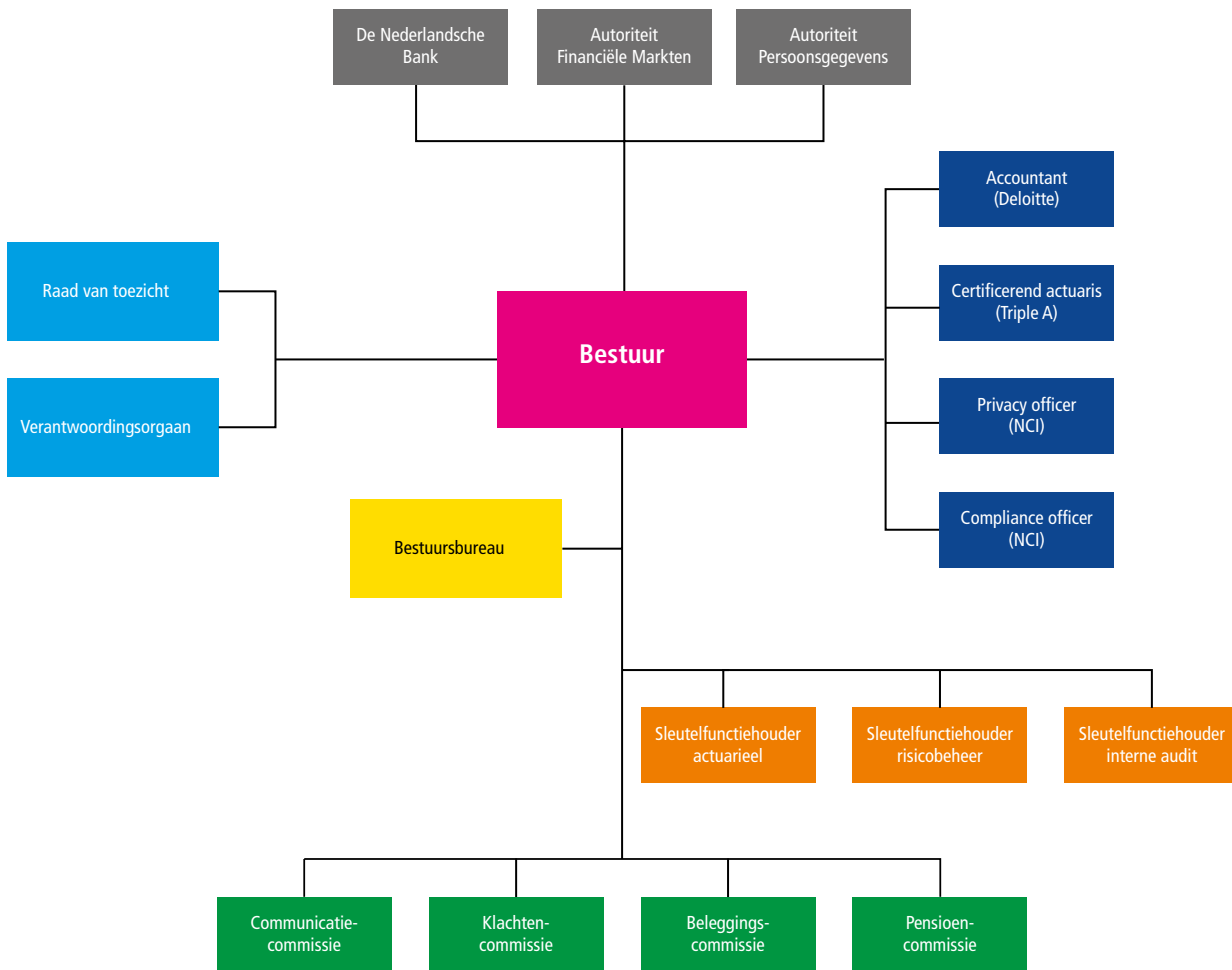
De haalbaarheidstoets, uitgevoerd in 2023, geeft de volgende uitkomsten:

- ▶ Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt 95%. Dit ligt hoger dan de vastgestelde ondergrens van 90%.
- ▶ Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt in het slechtweerscenario 73%. De afwijking ten opzichte van 95% bedraagt daarmee 22% en is lager dan de maximaal toegestane afwijking van 30%.

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets vallen binnen de gestelde bandbreedte.

7 Governance

In dit hoofdstuk geven wij een toelichting op de reguliere governance van Pensioenfonds APF. Voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel gelden specifieke governance afspraken zoals het hoorrecht voor de gepensioneerdenvereniging, de VGAN. Meer informatie hierover is te vinden in [hoofdstuk 2 Wet Toekomst Pensioenen](#).

- Externe toezichthouders
- Externe audit, control en compliance
- Intern toezicht en verantwoording
- Sleutelfunctiehouders

Profiel

Stichting Pensioenfonds APF is opgericht in 1972 en statutair gevestigd in Arnhem. De laatste statutenwijziging was op 18 maart 2024. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41047382. De stichting is een ondernemingspensioenfonds en aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Bestuur

Pensioenfonds APF heeft een paritair bestuur dat bestaat uit zes leden: drie werknemersleden, twee werkgeversleden en een vertegenwoordiger van pensioengerechtigden. De voorzitter en plaatsvervangend voorzitter vormen het dagelijks bestuur. Het bestuur vergadert in principe maandelijks.

Donald Schut is met ingang van 1 september 2023 herbenoemd.

Vanaf mei 2023 woonde Remko van de Peppel, als aspirant bestuurslid, de vergaderingen van het bestuur en de beleggingscommissie bij. Remko van de Peppel is per 1 april 2024 benoemd als bestuurslid. Hij volgt Gerrit-Willem Gramser op. Het voorzitterschap van de beleggingscommissie is overgenomen door Erna Boogaard. Zij is per 1 april 2024 benoemd als bestuurslid en voorzitter van de beleggingscommissie. Vanaf december 2023 woonde Erna Boogaard, als aspirant bestuurslid, de vergaderingen van het bestuur bij. Zij volgt Han Jalink op die per 1 juli 2024 het bestuur gaat verlaten. Het voorzitterschap van het bestuur wordt overgenomen door Bart Kaster. Per 1 april 2024 bestaat het bestuur tijdelijk, tot 1 juli 2024, uit zeven leden. Dat is mogelijk op grond van de statuten. Het bestuur heeft hiervoor gekozen om de continuïteit van het bestuur, vanwege een aantal wisselingen in deze periode, zo goed mogelijk te waarborgen.

Commissies

Pensioenfonds APF heeft een beleggingscommissie, een communicatiecommissie, een klachtencommissie en een pensioencommissie. Verder zijn voor verschillende projecten werkgroepen ingesteld. Van de meeste commissies is een 'taak en werkwijze' vastgelegd en voor alle fondsorganen is een RASCI-matrix opgesteld. De belangrijkste taken van de commissies zijn het voorbereiden van besluiten die door het bestuur moeten worden genomen en het uitvoeren van de taken die het bestuur aan de commissies heeft gemandateerd.

Taken en verantwoording

Het bestuur voert de pensioenregeling voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds uit als 'goed huisvader', waarbij de principes van 'prudent person' als leidraad gelden. Het bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling, maar heeft de daaruit voortvloeiende werkzaamheden grotendeels uitbesteed. Dit ligt vast in de ABTN (actuariële en bedrijfstechnische nota), een beleidsdocument van het pensioenfonds. In de ABTN is ook bepaald hoe het bestuur het functioneren van de uitvoerders beoordeelt.

Bij de beleidsvoorbereiding en de uitvoering wordt het bestuur ondersteund door een professioneel bestuursbureau. Daarbij is het bestuur eindverantwoordelijk en heeft het de regie over alle werkzaamheden van het pensioenfonds. Het bestuursbureau ondersteunt actief de verschillende commissies en overige fondsorganen en heeft vaak contact met de voorzitters daarvan.

Het bestuur is qua deskundigheidsgebieden complementair samengesteld, wat bijdraagt aan een goed functioneren. Daarbij is geen sprake van een formele gezagsverhouding. Het bestuur werkt collectief, onder leiding van de voorzitter. Voor complexe onderwerpen wordt het zogenaamde 'BOB-model' toegepast, waarbij de drie fasen van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming (BOB) bewust worden doorlopen. De gang van zaken bij besluitvorming is beschreven in de statuten en blijkt uit de notulen van de bestuursvergaderingen.

De verantwoordelijkheden van sociale partners en het bestuur liggen vast in de ABTN en in de uitvoeringsovereenkomsten. Sociale partners bepalen de inhoud van de pensioenregelingen en het bestuur voert de regelingen uit. Er is periodiek overleg tussen het dagelijks bestuur en de directie van de werkgevers en frequent overleg op uitvoeringsniveau tussen het pensioenfonds en de werkgevers. Het bestuur overlegt daarnaast regelmatig met vertegenwoordigers van sociale partners.

Ook heeft het bestuur periodiek overleg met het bestuur van de Vereniging Gepensioneerden AkzoNobel (VGAN). De VGAN is het gremium dat in het kader van de WTP-transitie een formeel 'hoorrecht' bij de sociale partners heeft. Het pensioenfonds begeleidt dit proces.

Wij geven inzicht in het beleid en de wijze waarop dat is uitgevoerd. Dit gebeurt enerzijds via het bestuursverslag en anderzijds door de dialoog aan te gaan met de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan. Het bestuur houdt beide fondsorganen actief op de hoogte van waar het mee bezig is. Dit vindt op verschillende manieren plaats. Onder meer door periodiek overleg tussen voorzitters onderling, tijdens gezamenlijke vergaderingen of door middel van het toelichten van besluiten in vergaderingen van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

De raad van toezicht heeft toegang tot alle documentatie die het pensioenfonds betreft. Het verantwoordingsorgaan heeft inzicht in de bestuursnotulen, fondsdocumenten en rapportages en kan op verzoek overige documenten inzien. Na de bestuursvergadering brengt de bestuursvoorzitter verslag uit aan de voorzitter van de raad van toezicht.

Pensioenfonds APF gebruikt de beschikbare communicatiekanalen, zoals het deelnemersportaal en het APF-Bericht, om deelnemers op de hoogte te houden van belangrijke ontwikkelingen.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit acht leden: zes vertegenwoordigers namens de pensioengerechtigden en twee vertegenwoordigers namens de actieve deelnemers. De werkgevers zijn op eigen verzoek niet vertegenwoordigd in het verantwoordingsorgaan. De leden namens pensioengerechtigden worden gekozen door pensioengerechtigden van het pensioenfonds. De leden namens de actieve deelnemers worden voorgedragen door de vakverenigingen. In het verslagjaar heeft het verantwoordingsorgaan per 31 december afscheid genomen van Niels Nooijens (namens de actieve deelnemers). Sijmen Klaver (namens de actieve deelnemers) werd per 5 maart 2024 als nieuw lid welkom geheten. Per 5 april 2024 heeft het verantwoordingsorgaan afscheid genomen van Geert van Alphen (namens de gepensioneerden).

Het verantwoordingsorgaan wisselde in 2023 in drie gezamenlijke vergaderingen met het bestuur van gedachten over het gevoerde beleid en de lopende zaken. Ook werd het verantwoordingsorgaan regelmatig geïnformeerd over het nieuwe pensioenstelsel. Het verantwoordingsorgaan bracht in 2023 diverse adviezen uit en was betrokken bij de benoeming van Erna Boogaard tot bestuurslid. Ook werd het reglement van het verantwoordingsorgaan aangepast. Hierin is ook de nieuwe rol van het verantwoordingsorgaan bij de beoordeling van de uitvoeringskosten opgenomen. Meer hierover is te lezen in het [verslag van het verantwoordingsorgaan](#).

Raad van toezicht

Het intern toezicht wordt uitgevoerd door een raad van toezicht. De raad van toezicht bestaat uit drie leden. Per 1 september 2023 heeft Frans de Weert het voorzitterschap van de raad van toezicht overgenomen van Nery Anderson.

Tussen het bestuur en de raad van toezicht vindt regelmatig overleg plaats. De raad van toezicht had drie gezamenlijke vergaderingen met het voltallige bestuur. De raad van toezicht adviseert het bestuur proactief en op verzoek.

Tussen het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht vonden twee overleggen plaats.

Sleutelfunctiehouders

Pensioenfonds APF heeft drie sleutelfunctiehouders benoemd. Dit betreft een externe sleutelfunctiehouder actuariel (tevens certificerend actuaaris), een sleutelfunctiehouder risicobeheer (die door een bestuurslid wordt ingevuld) en een externe sleutelfunctiehouder internal audit. Sleutelfunctiehouders vervullen een onafhankelijke initiërende en adviserende rol bij het vormgeven en verder verbeteren van het risicobeheer.

De sleutelfunctiehouders rapporteren periodiek aan het bestuur en indien nodig aan de raad van toezicht.

Pensioenfonds APF is in 2023 uitgekozen voor een on-site onderzoek dat DNB in het kader van de toezichtfunctie uitvoert naar de werking van de sleutelfuncties in de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. DNB had hierbij de volgende bevindingen:

- ▶ De rollen, taken en verantwoordelijkheden van sleutelfuncties, onder andere tijdens de transitie, zijn niet volledig uitgewerkt en onvoldoende vastgelegd in beleid.
- ▶ Adviezen vanuit de risicobeheerfunctie worden niet op een zichtbare en structurele wijze meegewogen tijdens besluitvorming.
- ▶ De actuariële sleutelfunctie is onvoldoende ingebed in de organisatie van het pensioenfonds.

Daarnaast had DNB de volgende observaties:

- ▶ Het bestuur maakte in het transitieproces tot nu toe nog weinig tijd en ruimte voor het organiseren van countervailing power.
- ▶ Het financieel risicomanagement van het pensioenfonds vindt onvoldoende zijn weg naar de inbreng van de sleutelfunctie risicobeheer tijdens bestuursvergaderingen.
- ▶ Niet alle procedures en/of beheersmaatregelen gerelateerd aan de transitie zijn in scope van de mogelijke audits van de sleutelfunctiehouder interne audit.

Pensioenfonds APF heeft een plan van aanpak opgesteld om de door DNB geconstateerde bevindingen te adresseren. Dit plan van aanpak bevat de volgende onderdelen:

- ▶ Opstellen reglement sleutelfuncties.
- ▶ Per mijlpaal in de transitie uitwerken betrokkenheid van elke sleutelfunctie, de concrete acties die sleutelfuncties gaan uitvoeren en de benodigde countervailing power in de besluitvorming.
- ▶ Opstellen overzicht opinies sleutelfuncties en elke bestuursvergadering agenderen.
- ▶ De risico opinies tijdens bestuursvergaderingen bespreken en vastleggen in notulen.
- ▶ De sleutelfunctiehouder actuariel kan op basis van de agenda van de bestuursvergadering bepalen (in overleg met de voorzitter van de pensioencommissie) of hij bij de vergadering aanwezig wil zijn. In aanvulling daarop kan de sleutelfunctiehouder actuariel worden uitgenodigd aanwezig te zijn bij de bestuursvergadering.
- ▶ Opinies kunnen niet alleen bij besluitvorming maar ook bij oordeelsvorming worden gegeven/gevraagd.

Externe deskundigen

Pensioenfonds APF heeft externe adviseurs en externe commissieleden aangesteld.

De beleggingscommissie heeft twee externe adviseurs en een extern lid in de beleggingscommissie.

Erna Boogaard is per 7 maart 2023 benoemd als adviseur van de beleggingscommissie.

Aangezien Erna Boogaard sinds 1 april 2024 bestuurslid en tevens voorzitter van de beleggingscommissie is, wordt gezocht naar een nieuwe adviseur. Per 31 december 2023 is afscheid genomen van Sevinç Acar als lid van de beleggingscommissie. Zij is per 1 januari 2024 opgevolgd door Ernst Segers die daarvoor een ervaringsplaats had in de beleggingscommissie.

De communicatiecommissie heeft een externe adviseur en een extern lid. René Schalk is vanaf 1 mei 2023 extern adviseur van de communicatiecommissie. Hij richt zich met name op communicatie in het kader van het nieuwe pensioenstelsel. In 2023 is het externe lid van de communicatiecommissie vanuit een ervaringsplaats gestart en, vanwege beëindiging van haar dienstverband bij een aangesloten werkgever, teruggetreden.

Er wordt nog gezocht naar een nieuwe kandidaat vanuit de actieve deelnemers.

De pensioencommissie heeft een externe IT-adviseur, Jeroen Kinders Vroklage.

Het bestuur heeft daarnaast een compliance officer en een privacy officer benoemd, die rechtstreeks rapporteren aan de voorzitter van het bestuur. Pensioenfonds APF maakt bovendien gebruik van ondersteuning bij de uitvoering en monitoring van haar IT- en informatiebeveiligingsbeleid. Daarnaast maakt het pensioenfonds gebruik van externe deskundigen in verband met de overgang naar NPS.

Ook heeft Pensioenfonds APF een certificerend actuaris en een accountant aangesteld en maakt gebruik van een adviserend actuaris en een belastingadviseur. De adviserend en certificerend actuaris zijn niet aan hetzelfde kantoor verbonden. In 2023 is afscheid genomen van Johannes Penon als accountant van het fonds. Hij is opgevolgd door Marc van Luijk.

Goed pensioenfondsbestuur

Voor het pensioenfonds geldt de Code Pensioenfonds. De Code is per 1 januari 2024 herzien. Pensioenfonds krijgen in 2024 de gelegenheid om de herziene code te implementeren. Pensioenfonds APF heeft de gevolgen van de nieuwe Code in 2023 geïnventariseerd en streeft er naar uiterlijk op 31 december 2024 zo veel mogelijk aan de Code te voldoen. De tekst in dit bestuursverslag sluit nog aan bij de oude Code.

De Code geeft de principes weer voor goed pensioenfondsbestuur zoals bedoeld in de Pensioenwet. Pensioenfonds moeten de Code uitvoeren. Het betekent niet dat het fonds alle normen strikt moet volgen. De Code heeft een 'pas toe of leg uit-karakter'. Dat betekent dat het pensioenfonds kan afwijken van de normen in de Code, maar moet deze afwijking dan motiveren aan belanghebbenden. De Code is thematisch opgezet: vertrouwen waarmaken, verantwoordelijkheid nemen, integer handelen, kwaliteit nastreven, zorgvuldig benoemen, gepast belonen, toezicht houden, inspraak waarborgen en transparantie bevorderen. Het karakter van de normen in de Code verschilt. De naleving van sommige normen is duidelijk vast te stellen aan de hand van concrete beleidsdocumenten, publicaties of acties. Veel normen richten zich echter op gedrag en zijn minder eenvoudig objectief aantoonbaar. Naast het uitleggen van eventuele afwijkingen, is de bedoeling dat fondsen ook rapporteren over de wijze waarop ze invulling geven aan de verschillende normen.

Pensioenfonds APF voldeed in 2023 aan de meeste normen uit de Code. Een uitzondering geldt voor de norm over diversiteit. Het bestuur voldeed eind 2023 niet aan de norm dat er ten minste één persoon jonger dan 40 jaar zitting heeft. Het verantwoordingsorgaan heeft wel een lid dat jonger is dan 40 jaar. In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan nemen geen vrouwen zitting. Per 1 april 2024 is wel een vrouwelijk bestuurslid benoemd. Het bestuur heeft een stappenplan om diversiteit te bevorderen. Bij de paragraaf over diversiteit wordt dit verder toegelicht. Ook voor het verantwoordingsorgaan is diversiteit een belangrijk aandachtsgebied en is een stappenplan in ontwikkeling.

De Code bevat verschillende normen waarvan de naleving in de praktijk moet blijken. Naleving van de Code vormt voor veel normen een integraal onderdeel van de besturing en bedrijfsvoering en blijkt uit de verantwoording daarover in dit verslag. Het betreft onder meer passages over het publiekelijk inzicht geven in missie, visie en strategie (hoofdstuk 1), verantwoording over het gevoerde beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het bestuur eventueel voor de toekomst maakt (voorwoord en diverse hoofdstukken), maatschappelijk verantwoord beleggen (hoofdstuk 4), het door het intern toezicht betrekken van de Code bij de uitoefening van zijn taak (verslag van de raad van toezicht) en de samenstelling van de fondsorganen en de nevenfuncties van het bestuur (bijlage personalia). Het bestuur heeft er voor gekozen deze paragraaf te beperken tot onderwerpen die niet elders al aan de orde komen.

Evenwichtige belangenafweging

In het kader van de evenwichtige belangenafweging weegt ieder bestuurslid met de andere bestuursleden gezamenlijk de verschillende deelbelangen af. Bij elk besluit gaan we na welke belangen er op het spel staan en welke risico's voor de verschillende belangen van deelnemersgroepen aan een besluit zijn verbonden. Het besluitvormingsproces wordt voorafgegaan door gedegen beeldvorming en gezamenlijke oordeelsvorming. Bij besluiten waar evenwichtigheid een grote rol speelt, wordt gebruik gemaakt van een 'Leidraad evenwichtige belangenafweging', die voor het laatst begin 2023 door het bestuur is vastgesteld. Over de evenwichtigheid van het gevoerde beleid leggen we verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Voor de raad van toezicht bestaat de gelegenheid om de evenwichtigheid van de belangenafweging naar behoren te toetsen.

Geschiktheid

Bestuursleden moeten geschikt zijn voor het uitoefenen van hun functie. Hierbij wordt onder geschiktheid verstaan: kennis, vaardigheden en professioneel gedrag. Wij toetsen de geschiktheid bij aanvang en herbenoeming van het bestuurslidmaatschap. Daartoe hanteren wij een profielschets, bestaande uit een algemeen profiel aangevuld met specifieke vereisten voor de individuele bestuursfunctie. Tevens wordt daarin aangegeven hoe we rekening houden met onder andere leeftijd en geslacht. De geschiktheid van een bestuurslid blijkt in ieder geval uit de opleiding, werkervaring en competenties en de wijze waarop dit zich vertaalt in bestuurlijk handelen. De geschiktheid van het bestuur als geheel is in het verslagjaar tijdens de bestuursevaluatie besproken. Daarbij zorgen wij voor complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Pensioenfonds APF werkt daartoe met een geschiktheidsplan. Het geschiktheidsplan is in het verslagjaar geactualiseerd.

Diversiteit

Wij hanteren een diversiteitsbeleid. Ons doel is dat de fondsorganen een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van deelnemers en pensioengerechtigden voor wat betreft leeftijd en geslacht. Diversiteit draagt bij tot minder risico's door meer afgewogen besluitvorming binnen de pensioenfondsorganen, grotere betrokkenheid van alle belanghebbenden in het pensioenfonds en meer vertrouwen in het pensioenfonds door alle belanghebbenden. Periodiek kijken wij in hoeverre de doelen vanuit het diversiteitsbeleid gehaald zijn. De evaluatie die plaatsvindt aan de hand van indicatoren heeft tot de volgende conclusies geleid:

- ▶ Het bestuur stelt zich tot doel dat de organen een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van deelnemers en pensioengerechtigden, waarbij kennis, vaardigheden en professioneel gedrag leidend zijn. In de profielschets voor leden van het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan roepen wij op tot diversiteit.
- ▶ Wij hebben de werkgevers verzocht om vrouwelijke kandidaten en/of kandidaten onder de 40 jaar die nog niet over alle kwalificaties beschikken voor een bestuursrol voor te dragen. Zij kunnen binnen Pensioenfonds APF enige jaren ervaring opdoen op een 'ervaringsplaats' in een van de commissies. Wij vinden het van belang de werkgevers te blijven benaderen om gezamenlijk manieren te vinden, om deze doelgroepen aan te trekken.
- ▶ Bij de werving van nieuwe bestuursleden wordt gebruik gemaakt van organisaties in de pensioensector die vrouwen en jongeren organiseren.
- ▶ Het per 31 december 2023 vertrokken, jongere lid van het verantwoordingsorgaan is opgevolgd door een ander jonger lid.
- ▶ De in 2023 gestarte werving voor een nieuw bestuurslid heeft geresulteerd in de benoeming van een vrouwelijk bestuurslid, tevens voorzitter van de beleggingscommissie, per 1 april 2024.

Zelfevaluatie

Het bestuur evalueert tweejaarlijks, onder begeleiding van een externe deskundige, het eigen functioneren. Dit vond plaats in 2023. Er wordt gekeken of het bestuur voldoende geschikt en divers is, maar ook gedrag en cultuur worden besproken. Het bestuur reflecteert niet alleen op zichzelf, maar betreft hierbij tevens de directe omgeving. Voorafgaand aan de evaluatiebijeenkomst wordt met ieder bestuurslid een interview gehouden en worden de direct betrokkenen in de omgeving van het bestuur gevraagd naar hun mening en suggesties. Naar aanleiding van de zelfevaluatie zijn acties geformuleerd waaronder sturen op diversiteit bij nieuwe bestuursleden, het bekijken van de taakverdeling van de commissies en het organiseren van kennissessies voor IT en ESG. Het bestuur gaat aan de slag met de geformuleerde acties.

Beloningsbeleid

Wij gaan zorgvuldig om met de beloningen aan leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en de medewerkers van ons bestuursbureau.

De ontwikkelingen in de pensioensector en binnen het fonds hebben de afgelopen jaren geleid tot een verzwaring van de verantwoordelijkheden en taken van de raad van toezicht. Het beloningsbeleid van de raad van toezicht werd daarom per 1 januari 2022 aangepast. De beloningssystematiek was vervolgens niet meer consistent met die van het bestuur en werd daarom per 1 januari 2023 wederom aangepast. De beloningen voor het bestuur bedragen per 1 januari 2023 € 45.000 voor de voorzitter (ongewijzigd), € 37.500 voor de vice voorzitter/secretaris en € 30.000 voor de overige bestuursleden. Daarnaast is de vergoeding van het verantwoordingsorgaan met € 1.500 per jaar verhoogd door de verhoogde tijdsbesteding door de voorbereiding op de invoering van het nieuwe pensioenstelsel. De vergoedingen 2024 bleven voor alle organen ongewijzigd.

We geven de beloningen voor het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan in 2022 en 2023 weer in de volgende tabel.

Naam	Rol	VTE Score ¹⁶	Vergoeding 2023	Vergoeding 2022
Han Jalink	Voorzitter	0,4	€ 45.000 ¹⁷	€ 45.000
Dick Luijckx	Vice voorzitter/secretaris	0,3	€ 37.500	€ 33.750
Aldert Boonen (afdracht aan FNV)	Lid en voorzitter pensioencommissie	0,2	€ 30.000	€ 30.375
Gerrit-Willem Gramser (afdracht aan AkzoNobel)	Lid en voorzitter beleggingscommissie	0,2	€ 30.000	€ 26.437,50
Bart Kaster	Lid, penningmeester en voorzitter communicatiecommissie	0,2	€ 30.000	€ 26.437,50
Donald Schut	Lid en sleutelfunctiehouder risicobeheer	0,2	€ 30.000	€ 26.437,50
Erna Boogaard	Aspirant bestuurslid	0,2	€ 1.875	-
Remko van de Peppel (afdracht aan AkzoNobel)	Aspirant bestuurslid	0,2	€ 10.000	-
Raad van toezicht	Voorzitter	0,2	€ 15.000	€ 15.000
	Lid	0,1	€ 15.000	€ 15.000
Verantwoordingsorgaan	Voorzitter	N.v.t.	€ 6.500	€ 5.000
	Secretaris	N.v.t.	€ 5.500	€ 4.000
	Lid	N.v.t.	€ 4.500	€ 3.000

Tabel 7.1

¹⁶ Voltijds equivalent (VTE)

¹⁷ 50% boven 0,2 VTE wordt vergoed

Daarnaast zien wij toe op een beheerste beloningsstructuur bij onze uitbestedingspartijen. Er mogen geen onaanvaardbare risico's worden genomen en het belang van het pensioenfonds en de deelnemers moet centraal.

Compliance

Alle aan het pensioenfonds verbonden personen dienen integer te handelen. Daartoe voeren wij een integriteitsbeleid, is een compliance-programma opgesteld en is het Nederlands Compliance Instituut (NCI) aangesteld om toe te zien op de naleving. Wij hebben vanuit NCI een expert aangesteld als compliance officer van het pensioenfonds.

De leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en de commissies, de externe adviseurs, de sleutelfuncties en de medewerkers van het bestuursbureau vallen onder de gedragscode van Pensioenfonds APF.

Jaarlijks wordt aan alle betrokkenen gevraagd een verklaring af te geven dat de gedragscode het afgelopen jaar is nageleefd en welke nevenfuncties worden bekleed. Alle verbonden personen hebben bevestigd kennis te hebben genomen van de actuele code en hiernaar te handelen. In iedere bestuursvergadering bespreken wij of er meldingen zijn met betrekking tot het aanvaarden of uitoefenen van nevenfuncties en het al dan niet ingaan op ontvangen uitnodigingen of relatiegeschenken. De gedragscode wordt iedere twee jaar met behulp van de compliance officer geactualiseerd. Voor het laatst gebeurde dit in 2023. Er waren geen grote wijzigingen.

Pensioenfonds APF heeft de directeur van het bestuursbureau aangewezen als meldpunt voor operationele incidenten. De compliance officer is aangewezen als meldpunt voor integriteitsincidenten en misstanden.

Het pensioenfonds voert periodiek een analyse uit op de beheersing van integriteitsrisico's. Deze SIRA is een reflectie van de risicoperceptie van het bestuur. De SIRA wordt normaliter iedere twee jaar met behulp van de compliance officer uitgevoerd. Voor het laatst gebeurde dit in 2021. Het uitvoeren van de SIRA is, in overleg met de compliance officer, uitgesteld naar 2024 omdat in de ERB in 2023 reeds voldoende aandacht was voor integriteitsrisico's. In 2024 kan het fonds de te verwachten nieuwe guidance van DNB over de SIRA gebruiken. De compliance officer rapporteert na afloop van elk kalenderjaar zijn bevindingen aan het bestuur. Ook het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht ontvangen deze rapportage. Over incidenten wordt meteen gerapporteerd.

De compliance officer geeft het volgende oordeel over het verslagjaar:

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) heeft, in opdracht van het bestuur, gedurende 2023 de rol van externe compliance officer voor Pensioenfonds APF vervuld. Het NCI monitort onder andere de integere bedrijfsvoering van het pensioenfonds waar het integriteitsbeleid en de gedragscode een belangrijk onderdeel van uitmaken. Daarnaast treedt de externe compliance officer op als adviseur met betrekking tot compliance, integriteit, gedragsregels, belangenverstrengeling en incidentbehandeling.

In 2023 hebben we in overleg met het pensioenfonds de gedragscode, het integriteitsbeleid en de incidenten- en klokkenluidersregeling geactualiseerd. Daarnaast hebben we ons gericht op het uitvoering geven aan het integriteitsbeleid en het compliance programma. Wij hebben hierbij een begeleidende, adviserende of monitorende rol vervuld. Onder andere ten aanzien van risicobeheersing, gedragsregels en incidenten. Tijdens onze monitoring zijn geen inhoudelijke onregelmatigheden geconstateerd ten aanzien van de naleving van de gedragscode door verbonden personen. Er zijn geen signalen van (potentiële) belangenverstrengeling of de schijn hiervan. Als incidentmeldpunt zijn bij ons geen meldingen gedaan van (potentiële) integriteitsincidenten. Wij constateren dat binnen Pensioenfonds APF een integere bedrijfsvoering bestaat en dat haar governance is gericht op adequate beheersing van integriteitsrisico's.

Gegevensbescherming

De privacyrechten van de deelnemers worden geregeld in de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Pensioenfonds APF heeft een privacybeleid opgesteld en een privacyverklaring die is vermeld op de website. Tevens is er een functionaris gegevensbescherming aangesteld. Deze externe functionaris opereert onafhankelijk, vanuit het Nederlands Compliance Instituut, en ziet onder andere toe op de naleving van de AVG. Het privacybeleid is in 2023 in overleg met de functionaris gegevensbescherming geactualiseerd.

Sinds 1 januari 2023 geldt de door de Pensioenfederatie geactualiseerde Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens Pensioenfonds. De externe functionaris gegevensbescherming heeft verklaard dat het pensioenfonds zich aan deze gedragslijn heeft gehouden.

Klachten en geschillen

Vanaf 1 januari 2024 is Pensioenfonds APF aangesloten bij de stichting Geschillen Instantie Pensioenfonds (GIP). Pensioenfonds zijn hiertoe verplicht.

Ook moeten pensioenfonds de Gedragslijn Goed omgaan met klachten van de Pensioenfederatie op 1 januari 2024 geïmplementeerd hebben. Pensioenfonds APF heeft daarom een klachtenbeleid geformuleerd, de klachten- en geschillenregeling aangepast en een infographic op de website geplaatst. De klachten- en geschillenregeling voorziet nu in een procedure voor het behandelen van klachten (die medewerkers die klanten bedienen in eerste instantie oplossen) en geëscaleerde klachten (klachten die in eerste instantie niet naar tevredenheid van de klant zijn opgelost en die in tweede instantie door de klachtencommissie worden behandeld). Daarnaast zijn de voor de klachtenafhandeling geldende termijnen aangepast. Ook is de mogelijkheid om de klacht voor te leggen aan GIP opgenomen. Vanaf 2024 moet er ook gerapporteerd worden over de klanttevredenheid van de afhandeling van de klachten.

De Gedragslijn bepaalt wat pensioenfonds in het jaarverslag over klachten moeten melden. Pensioenfonds moeten het aantal klachten, geëscaleerde klachten en beroep op GIP (tot 1 januari 2024 de Ombudsman Pensioenen) vermelden en uitsplitsen in een aantal rubrieken conform de volgende tabel:

	Klachten	Geëscaleerde klachten	Ombudsman pensioenen
Service en klantgerichtheid	8	0	0
Behandelingsduur	2	0	0
Informatieverstrekking	0	0	0
Deelnemersportaal	2	0	0
Keuzebegeleiding	0	0	0
Pensioenberekening en -betaling	6	2	1
Registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	0	0	0
Toepassing wet- en regelgeving: algemeen	0	0	0
Toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	41	0	0
Financiële situatie	33	0	0
Duurzaamheid	0	0	0
Overig	1	0	0
Totaal	93	2	1

Tabel 7.2

Pensioenfonds APF ontving in 2023 93 klachten en 2 geëscaleerde klachten van deelnemers. Bovendien werd één klacht door een deelnemer voorgelegd aan de Ombudsman Pensioenen. In 2022 ontving het pensioenfonds 22 klachten. De uitvoeringsorganisatie APS heeft – soms in samenwerking met het bestuursbureau – de betreffende deelnemers uitleg gegeven. Hierna volgt een overzicht van de meest voorkomende klachten:

- ▶ 41 proforma-bezwaren tegen het invaren naar het nieuwe pensioenstelsel naar aanleiding van oproepen van belangenorganisaties. Omdat het pensioenfonds en sociale partners nog geen besluit hebben genomen over de nieuwe pensioenregeling is dit bezwaar niet in behandeling genomen. De deelnemers zijn hierover geïnformeerd.
- ▶ 33 deelnemers hadden een klacht over het niveau van de verleende toeslag. Er is uitgelegd waarom het bestuur tot deze keuze is gekomen.
- ▶ 6 klachten hadden betrekking op onze keuze om de aanspreekvorm je/jij te gebruiken in de communicatie. Aan deze deelnemers is uitgelegd waarom wij voor alle deelnemers dezelfde aanspreekvorm gebruiken.
- ▶ 3 deelnemers maakten bezwaar tegen het in 2023 te ontvangen afkoopbedrag. Aan deze deelnemers is uitgelegd dat, door de in 2022 sterk gestegen rente, de afkoopfactor en daarmee het afkoopbedrag was gedaald. Een van de deelnemers heeft de klacht, na de afwijzing van de klacht, geëscaleerd bij de klachtencommissie van Pensioenfonds APF. Na afwijzing van deze klacht is deze deelnemer vervolgens naar de Ombudsman Pensioenen gegaan. Uiteindelijk heeft het bestuur met toepassing van de hardheidsclausule besloten het verschil in afkoopwaarde voor de 26 betreffende deelnemers te compenseren. Om onduidelijkheid in de toekomst te voorkomen wordt hier in de communicatie inzake de afkoopbedragen extra aandacht aan besteed.
- ▶ 2 deelnemers konden op een bepaald moment tijdelijk geen gebruik maken van de pensioenplanner vanwege een technisch probleem. Nadat dit probleem was verholpen, zijn deze deelnemers geïnformeerd.
- ▶ 1 deelnemer had een klacht en een geëscaleerde klacht over de aftrek van zijn buitenlands pensioen in combinatie met de toeslagverlening door het fonds. Deze deelnemer heeft hierover extra uitleg ontvangen.
- ▶ Verder was er nog een nasleep van een formeel bezwaar dat de klachtencommissie in 2021 had ontvangen. Het betrof een bezwaar tegen de vaststelling van het nominale pensioen in verband met de toerekening van buitenlandse pensioenrechten. Inmiddels is deze zaak in hoger beroep beslecht. Hoewel Pensioenfonds APF ook in hoger beroep in het gelijk is gesteld, is een schikking overeengekomen. De zaak is hiermee afgerond.

Overtreedingen, dwangsommen en boetes

In 2023 zijn aan Pensioenfonds APF geen boetes of sancties met betrekking tot het overtreden van de wet- en regelgeving opgelegd. Door DNB zijn geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, is geen bewindvoerder aangesteld en ook is bevoegdheidsuitoefening van geen enkel orgaan van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder. Wel is op 20 maart 2023 een brief van de AFM ontvangen, waarin de AFM concludeert dat Pensioenfonds APF zich naar haar mening niet heeft gehouden aan de wetgeving als het gaat om communicatie over de per 1 augustus 2022 verleende toeslagverlening. Pensioenfonds APF heeft volgens de AFM niet op kwantitatieve wijze de generatie-effecten van het toeslagbesluit getoond. Daarnaast zou Pensioenfonds APF het toeslagbesluit niet voldoende hebben onderbouwd. Pensioenfonds APF heeft de informatievoorziening op de [website](#) vervolgens aangepast. De AFM kwalificeerde deze brief als een informele maatregel en deze brief zou een toezichtantecedent opleveren. Op 3 november 2023 heeft de AFM laten weten dat zij deze brief niet als informele maatregel aanmerkt en dat deze brief op zichzelf geen toezichtantecedent oplevert.

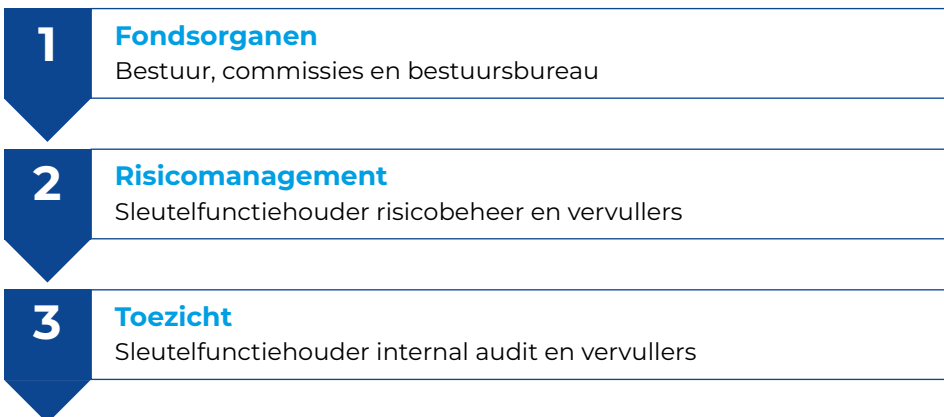
8 Risicomanagement

Het bestuur heeft als belangrijke taak inzicht te houden in de samenhang tussen de strategie van het pensioenfonds, de materiële risico's die het fonds kunnen bedreigen, de mogelijke consequenties hiervan voor de pensioenen van deelnemers en voor het pensioenfonds zelf. Het risicomanagement is zodanig ingericht, dat we de strategische, financiële en niet-financiële risico's identificeren, monitoren en adequaat kunnen beheersen.

Het bestuur volgt de ontwikkelingen in strategische risico's en de beheersing daarvan frequent en intensief. Elk kwartaal wordt het risicodashboard aan de hand van de onderliggende risicokaarten en IT analyse beoordeeld. Voor het project tot een nieuwe pensioenregeling wordt een afzonderlijke risicoanalyse uitgevoerd en rapportage opgeleverd.

Wij hebben het beleid met betrekking tot de beheersing van de risico's van het pensioenfonds vastgelegd in de eigenrisicobeoordeling rapportage, het beleidsdocument Integraal Risicomanagement (IRM-beleid) en de ABTN.

De besturing van het integraal risicomanagement (IRM) van het fonds is ingericht volgens het 'three lines of defence'-model. Deze 'verdedigingslijnes' functioneren onafhankelijk van elkaar en hebben versterkende functies ten aanzien van de risicobeheersing.

Het bestuur, de commissies en het bestuursbureau vormen de eerste lijn en zijn verantwoordelijk voor het identificeren, meten, monitoren en managen van de aan hen toegewezen risico's. Het bestuur is hiervoor eindverantwoordelijk. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de eerste lijn van de uitvoeringsorganisaties.

De sleutelfunctiehouder (SFH) risicobeheer is bij een bestuurslid belegd. De SFH risicobeheer werkt samen met de vervuller. Zij hebben een controlerende en adviserende taak ten behoeve van de eerstelijns risicobeheerfunctie, bestuur en commissies. Voorafgaand aan besluitvorming wordt de risico opinie inclusief eventuele aanbevelingen behandeld en betrokken bij de besluitvorming.

De SFH internal audit vormt de derde lijn en controleert onafhankelijk de eerste- en tweedelijns processen en activiteiten. Hij betreft hierbij de bevindingen van de SFH's risicobeheer en actuarieel. Ook worden de werkzaamheden en audits van de uitbestedingspartijen hierbij betrokken.

De verschillende SFH-rapportages worden periodiek binnen het bestuur en met de interne toezichthouder besproken. De Nederlandse Bank (DNB) en Autoriteit Financiële Markten (AFM) zijn onze externe toezichthouders. Wanneer het bestuur naar aanleiding van een melding of een rapportage geen tijdige en afdoende maatregelen treft en er sprake is van het (dreigen te) overtreden van de wet, dan zal de SFH internal audit dit moeten melden bij DNB.

Risicoprofiel

Het bestuur heeft het risicoprofiel van het fonds vastgesteld, dat bestaat uit de risicohouding, de risicobereidheidsprincipes, de risicotolerantiegrenzen en de materiële risico's.

De risicohouding concretiseert de grondhouding van het bestuur en sociale partners ten aanzien van de afweging tussen kansen en risico's. De risicohouding voor financiële risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld bestaat uit een korte en lange termijn risicohouding.

- ▶ De korte termijn risicohouding is ingevuld via een bandbreedte van +/- 3% om het Vereist Eigen Vermogen (VEV) van 16,2% en mag dus bewegen tussen 13,2% en 19,2% van de technische voorziening.
- ▶ De lange termijn risicohouding is vertaald naar toegestane grenswaarden voor het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat van de haalbaarheidstoets geeft inzicht in de mate waarin het beleid van het pensioenfonds de pensioenambitie kan waarmaken en moet over een periode van 60 jaar minimaal 90% bedragen.

Per risicodomein is de risicohouding van het bestuur bepaald (nul, kritisch, gebalanceerd, opportuun, gemaximeerd) en zijn risicobereidheidsprincipes vastgesteld. De risicomangementdomeinen en de bijbehorende risicohouding zijn expliciet gekoppeld aan de strategische doelstellingen van het fonds, zie onderstaande tabel:

Strategische doelstelling	Risicodomein	Risicohouding
Tevreden deelnemers	Reputatiemanagement (Imago)	Kritisch
Tevreden deelnemers	Reputatiemanagement (Integriteit & Compliance)	Nul
Realiseren waardevast pensioen	Kapitaal Management (solvabiliteit, rentabiliteit en liquiditeit)	Gebalanceerd
Ontwerpen en implementeren toekomstbestendige pensioenregeling(en)	Uitvoering & IT (Secundaire processen)	Gebalanceerd
Ontwerpen en implementeren toekomstbestendige pensioenregeling(en)	Uitvoering & IT (Kernprocessen)	Kritisch
Versterken vernieuwingskracht Pensioenfonds APF	Besturingsfilosofie (gedrag, leiderschap en cultuur)	Gebalanceerd

Tabel 8.1

Materiële risico's

Het bestuur ziet de volgende actuele materiële risico's en probeert deze risico's te beheersen:

1. Nieuw pensioenadministratiesysteem: project Accelerate

Het IT project om de administratie van de pensioenen te vernieuwen is van groot belang voor uitbestedingspartij APS, maar ook voor het realiseren van de strategische doelstellingen van het fonds. Het bestuur heeft verhoogde aandacht voor dit project. Actueel:

- ▶ APS heeft gekozen voor AllVida als nieuw administratiesysteem en platform;
- ▶ De Wtp is door de Eerste Kamer aangenomen en is daarmee per 1 juli 2023 definitief geworden.
- ▶ APS wenst spoedig duidelijkheid over de nieuwe pensioenregeling om dit tijdig en correct in het nieuwe administratiesysteem in te richten.

2. Project naar een nieuwe pensioenregeling (NPS)

Ten aanzien van het proces tot de nieuwe pensioenregeling zijn verschillende risico's benoemd. Het bestuur erkent dat in aanloop naar de nieuwe regeling communicatie van groot belang is. Concreet zijn de risico's van draagvlakverlies/vertrouwensverlies onder sponsors/deelnemers benoemd. Met de nieuwe wet zullen de huidige pensioen(rechten) op een moment worden ingevaren. Op dit 'waarheidsmoment' wordt het totale pensioenvermogen verdeeld. Het overschot of het tekort en de verdeling daarvan over deelnemers zal op een moment plaatsvinden en moet in een keer goed. De kwaliteit van de onderliggende rechten (data) is van groot belang. Ook zullen andere operationele risico's spelen. Het bestuur heeft hier veel aandacht voor en laat zich bijstaan door externe specialisten. Gezien de enorme voorbereiding, onzekerheden en risico's is besloten tot het verplaatsen van het invaarmoment naar 1 januari 2026.

3. Duurzaamheid

Het thema duurzaamheid is maatschappelijk – maar ook binnen de pensioensector – hét thema voor de komende jaren. Het blijft een uitdaging om binnen de nieuwe en uitgebreide wetgeving op dit vlak stappen te nemen en risico's te beheersen van belang voor het pensioen.

4. Financiële positie

De financiële positie van het fonds is de afgelopen maanden stabiel gebleven rond een (beleids)dekkingsgraad van ca. 118%. Voor de komende jaren zijn inflatieschokken een reëel risico waar rekening mee moet worden gehouden. Tot het invaarmoment zullen eventuele neerwaartse koersbewegingen een groot risico voor de hoogte van de dekkingsgraad zijn en blijven. Deze beleggingsrisico's zijn niet, zonder het maken van kosten, te beheersen.

5. Uitbesteding beleggingen

De uitbestedingspartij beleggingen (Achmea IM) werkt ook aan interne projecten om te kunnen blijven vernieuwen en om de nieuwe pensioenregeling voor haar klanten te kunnen implementeren.

De beleggingsadministratie en pensioenadministratie worden in de nieuwe regeling gekoppeld.

Ook wordt de leidende beleggingsadministratie bij een externe specialist belegd. Om de risico's rond invaarmoment te beheersen heeft het bestuur besloten de beleggingsadministratie tijdig, ruim vooraf aan het invaarmoment, gereed laten maken om de directe koppeling met de pensioenadministratie te kunnen testen zodat dit meteen goed zal werken.

Ontwikkelingen risicomanagement en prioriteiten 2024

Door de benoeming van een sleutfunctiehouder risicobeheer binnen het bestuur is het risicomanagement doeltreffend en efficiënt. Het bestuur focust zich op de strategische risico's a.d.h.v. het APF risicodashboard. Onderliggend monitoren de verschillende commissies en het dagelijks bestuur hen toegewezen operationele risico's via risicokaarten per risicodomein en dit werkt goed.

De samenwerking tussen sleutfunctiehouder en vervuller risicobeheer werkt goed. De risico opinies zijn vooraf aan besluitvorming behandeld en hebben het bestuur geholpen weloverwogen besluiten te nemen.

De rapportages van de sleutelfunctiehouders houden het bestuur scherp op alle risico's.

In 2023 is de monitoring van onze IT & informatiebeveiliging aangescherpt. Daarnaast is een verbeterde IT architectuur met verbeterde informatiebeveiliging geïmplementeerd. Ook is aandacht gegeven aan de risico's op het gebied van cyber security en zijn alle organen meer bewust gemaakt van deze risico's door educatie en training.

In 2024 zal hoge prioriteit worden gegeven aan, in ieder geval, de volgende onderwerpen:

1. Transitie naar nieuw administratieplatform AllVida
2. Transitie naar de nieuwe pensioenregeling, inclusief het borgen van de datakwaliteit
3. Duurzaamheidsbeleid voor beleggingen, en hierover goed communiceren met deelnemers
4. Weerbaarheid tegen cyber risico en voldoen aan DORA wetgeving.

Tot slot

Het bestuur verklaart in dit jaarverslag ten aanzien van de financiële verslaggevingsrisico's dat de interne risicobeheersings- en controlesystemen in 2023 een aanvaardbare mate van zekerheid geven, dat de financiële verslaggeving over 2023 geen onjuistheden van materieel belang bevat en dat de risicobeheersings- en controlesystemen naar behoren hebben gewerkt.

Arnhem, 21 mei 2024

Stichting Pensioenfonds APF

Het bestuur

Han Jalink
(voorzitter)

Erna Boogaard

Dick Luijckx
(plaatsvervangend voorzitter/secretaris)

Aldert Boonen

Bart Kaster
(penningmeester)

Remko van de Peppel

Donald Schut

Bijlage: Personalia

(inclusief nevenfuncties bestuursleden)

Hieronder volgen de personalia van de betrokkenen bij Pensioenfonds APF per 31 december 2023.

Bestuur

Namens de pensioengerechtigden

Han Jalink voorzitter

Namens de werkgevers

Gerrit-Willem Gramser¹⁸

Bart Kaster penningmeester

Namens de werknemers

Aldert Boonen

Dick Luijckx plaatsvervangend voorzitter/secretaris

Donald Schut

In het kader van het tegengaan van belangenverstrengeling worden de nevenfuncties van de bestuursleden openbaar gemaakt. In het onderstaande overzicht zijn de nevenfuncties van de bestuursleden per 31 december 2023 opgenomen.

Naam	Nevenfunctie	Bij
Aldert Boonen	Niet-uitvoerend bestuurder Pensioenbestuurder	ABP FNV
Gerrit-Willem Gramser	Group Treasurer	AkzoNobel
Han Jalink	Voorzitter bestuur Voorzitter bestuur	Stichting Koningsheide Johanna Kinderfonds
Bart Kaster	Geen	
Dick Luijckx	Geen	
Donald Schut	Group Director audit, risk management and Internal Control	Caldic life science and specialty chemicals in Rotterdam

Sleutelfunctiehouders

Gerry Koning actuarieel (Triple A - Risk Finance)

Donald Schut risicobeheer

Bas Vroegh internal audit (Vroegh Auditing, Risk Management & Consulting)

¹⁸ Gerrit-Willem Gramser heeft het bestuur per 1 april 2024 verlaten. Hij is opgevolgd door Remko van de Peppel. Het voorzitterschap van de beleggingscommissie is overgenomen door Erna Boogaard.

Beleggingscommissie

Gerrit-Willem Gramser voorzitter
Dick Luijckx
Sevinç Acar¹⁹
Ernst Segers²⁰ (ervaringsplaats)
Julia Ernsting (externe adviseur)
Erna Boogaard (externe adviseur)

Communicatiecommissie

Bart Kaster voorzitter
Han Jalink
Vacature (ervaringsplaats)
René Schalk (externe adviseur)

Klachtencommissie

Han Jalink voorzitter
Aldert Boonen

Pensioencommissie

Aldert Boonen voorzitter
Han Jalink
Bart Kaster
Jeroen Kinders Vroklage (externe IT-adviseur)

Verantwoordingsorgaan

Namens de pensioengerechtigden

Gert van den Berg voorzitter
Ferd Claassen secretaris
Geert van Alphen²¹
Otto Bielars
Loek van Driel
Theo Meister

Namens de werknemers

Vincent van Campenhout
Niels Nooijens²²

Raad van toezicht

Frans de Weert voorzitter
Nery Anderson
Karin Bitter

Bestuursbureau

Coen Verdegaal directeur
Sonja Flinsenber
Elvin van den Hoek †
Willeke Pieters

¹⁹ Sevinç Acar heeft de beleggingscommissie per 31 december 2023 verlaten.

²⁰ Ernst Segers is per 1 januari 2024 benoemd als lid van de beleggingscommissie.

²¹ Geert van Alphen heeft het verantwoordingsorgaan per 5 april 2024 verlaten.

²² Niels Nooijens heeft het verantwoordingsorgaan per 31 december 2023 verlaten. Hij is per 5 maart 2024 opgevolgd door Sijmen Klaver.

Adviserend actuaris

Monique van Esch APS

Certificerend actuaris

Gerry Koning Triple A - Risk Finance

Accountant

Marc van Luijk Deloitte Accountants

Compliance officer

Peter Westdijk Nederlands Compliance Instituut

Functionaris gegevensbescherming

Peter Westdijk Nederlands Compliance instituut

Leden van het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

VERSLAGEN VERANTWOORDINGSORGAAN EN RAAD VAN TOEZICHT

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Inleiding

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast zijn wettelijk een aantal adviesrechten vastgelegd.

In verband met de invoering van het nieuwe pensioenstelsel zijn twee aanvullende taken belegd in het verantwoordingsorgaan. Ten eerste het uit brengen van een advies bij de vaststelling van het overbruggingsplan, indien gebruik gemaakt wordt van het transitie-ftk. Ten tweede het geven van advies bij het voorgenomen bestuursbesluit tot collectieve waardeoverdracht bij invaren (het zo genoemd verzwaard adviesrecht).

Het verslagjaar stond dominant in het teken van deze komende stelselwijziging (het NPS project). Met name op het meest cruciale onderdeel daarvan: het zogenaamde invaren. Hierbij wordt het collectieve deel van het pensioenfondsvermogen verdeeld over individuele vermogensaandelen ('potjes') per deelnemer, 'slaper' of gepensioneerde, nadat eerst een aantal beperkte reserves en uiteraard de kosten van de overgang in mindering zijn gebracht.

Ook moet bij het invoeren van het nieuwe pensioenstelsel door de sociale partners een oplossing gevonden worden voor de noodzakelijke compensatie voor een specifieke categorie deelnemers die door de opheffing van het zo genoemde doorsneepremiesysteem een deel van de opbouw mis dreigen te lopen.

Het verantwoordingsorgaan brengt een advies uit over de complete besluitvorming, voorbereid door de sociale partners en vastgelegd in het transitieplan, waar het invaren een onderdeel van is. Het verantwoordingsorgaan zal daarbij in het bijzonder kijken naar een evenwichtige belangenafweging. Gezien de complexe materie en de lange doorlooptijd van het proces, heeft het verantwoordingsorgaan het bestuur gevraagd om het verantwoordingsorgaan zoveel en zo vaak mogelijk op de hoogte te houden over de voortgang.

Aan die wens is het bestuur tegemoetgekomen en heeft daardoor het verantwoordingsorgaan in staat gesteld het proces op de voet te volgen. Het functioneren van het verantwoordingsorgaan wordt hierdoor zeker gefaciliteerd en het maakt het mogelijk, wanneer de besluitvorming afgerond is en de voorgenomen besluiten er zijn, om een goed doordacht advies te geven.

Het invaren zal naar verwachting per 1 januari 2026 plaatsvinden zodat advisering door het verantwoordingsorgaan vooral in 2024 maar ook in 2025 actueel wordt.

Verder heeft het verantwoordingsorgaan bij het bestuur aangedrongen op een separate budgettering en op basis daarvan een goede kostenbewaking van het project nieuw pensioenstelsel.

Evenwichtige afweging van de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden bij het invoeren van het nieuwe pensioenstelsel is in het verslagjaar een belangrijk thema geweest zowel voor het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en het bestuur en heeft daarmee terecht veel aandacht gekregen. Dit thema zal uiteraard ook de komende jaren een belangrijke rol spelen.

Communicatie naar alle deelnemers over de gevolgen van de invoering van het nieuwe pensioenstelsel is een belangrijk aandachtspunt. Het verantwoordingsorgaan zal de komende tijd daarover nauw overleg voeren met (de communicatiecommissie van) het bestuur.

Vooruitlopend op het einde van de zittingsperiode van het huidige verantwoordingsorgaan is een discussie gestart hoe we in de toekomst meer continuïteit en een meer diverse samenstelling van het verantwoordingsorgaan kunnen bereiken. We willen graag voorkomen dat er na iedere verkiezing (om de vier jaar) een geheel nieuw team aantreedt. Daarnaast zouden we willen bereiken dat in het verantwoordingsorgaan ook een of enkele vrouwelijke (ex-)collega's zitting kunnen nemen. Hiermee zou het verantwoordingsorgaan ook beter voldoen aan de eisen van de nieuwe Code Pensioenfonds, die per 1 januari 2024 van kracht is geworden en een betere afspiegeling vormen van de deelnemers populatie.

Mutaties in het verantwoordingsorgaan

In het verslagjaar kondigde de werknemersvertegenwoordiger Niels Nooijens (AkzoNobel) zijn vertrek aan omdat hij van werkgever ging veranderen. Zijn vervanging zou pas in 2024 plaatsvinden en Niels heeft tot de laatste dag loyaal meegedaan in het verantwoordingsorgaan. Hij is dan ook met veel dank en erkentelijkheid uitgezwaaid en we hebben inmiddels Sijmen Klaver als waardige vervanger van Niels welkom mogen heten in het verantwoordingsorgaan.

Vergaderingen

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2023 veertien keer vergaderd waarvan driemaal met het bestuur en tweemaal met de raad van toezicht. Hierbij waren speciale themabijeenkomsten met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel.

Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan deelgenomen aan een zogenoemde Heidag (een bijeenkomst om over de langeretermijn strategie na te denken) samen met de raad van toezicht en het bestuur.

Ook heeft het verantwoordingsorgaan een zelfevaluatie gehouden waarbij kritisch is gekeken naar het eigen functioneren, onderling zowel in de samenwerking met het bestuur en de raad van toezicht. Een nuttige exercitie waar het functioneren en de samenwerking zeker door zijn versterkt.

Adviezen en voordrachten

Het verantwoordingsorgaan heeft een voordracht gedaan voor een nieuw bestuurslid namens de gepensioneerde leden (Mevrouw Erna Boogaard) terwijl een tweede nieuw bestuurslid (Remko van de Peppel) aantrad op voordracht van de werkgever. Beide zijn inmiddels 'goedgekeurd' door de toezichthouder, De Nederlandsche Bank.

Het verantwoordingsorgaan heeft de volgende adviezen gegeven aan het bestuur:

- ▶ Een positief advies met betrekking tot het communicatiebeleidsplan 2023–2025
- ▶ Een positief advies met betrekking tot de gewijzigde uitvoeringsovereenkomsten
- ▶ Een positief advies met betrekking tot een aanpassing van het VO-reglement
- ▶ Een positief advies met betrekking tot de aangepaste klachten- en geschillenregeling
- ▶ Een positief advies met betrekking tot de premieopbouw 2024
- ▶ Een positief advies met kritische kanttekeningen met betrekking tot het indexatiebesluit

Oordeel over het gevoerde beleid

Het verantwoordingsorgaan realiseert zich dat het zware tijden zijn voor het bestuur vanwege alle noodzakelijke voorbereidingen voor de stelselwijziging en het zogenaamde invaren, momenteel gepland op 1 januari 2026.

De raad van toezicht heeft een belangrijke taak in het besturingsproces van het pensioenfonds, omdat zij niet alleen een toezichthoudende maar ook een adviserende rol heeft. De communicatie tussen het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht verloopt goed.

Het bestuur heeft het verantwoordingsorgaan ook in het algemeen uitgebreid betrokken bij de voorbereidingen van de implementatie van het nieuwe pensioenstelsel en ons ruimhartig van informatie voorzien waarvoor het verantwoordingsorgaan erkentelijk is naar het bestuur.

Het was een moeilijk moment toen het bestuur niet anders kon dan bestaand beleid toepassen op de indexering per 1 januari 2024. Waar andere fondsen veelal op basis van een zogenoemd overbruggingsplan meer beleidsruimte hadden kon APF op basis van het huidige beleid slechts een teleurstellend geringe indexatie realiseren.

Inmiddels is zo'n overbruggingsplan ook voor ons fonds in voorbereiding waardoor hopelijk het bestuur komend jaar voldoende beleidsruimte heeft op dit punt. Uiteraard zullen de omstandigheden volgend jaar bepalend in welke mate daarvan gebruik gemaakt kan worden.

Concluderend is het verantwoordingsorgaan van oordeel dat het bestuur zijn taken naar behoren heeft verricht en is het bestuur erkentelijk voor de constructieve samenwerking.

Leden verantwoordingsorgaan v.l.n.r. boven Niels Nooijens, Otto Bielars, Theo Meister, Vincent van Campenhout. Onder Gert van den Berg en Loek van Driel. Geert van Alphen en Ferd Claassen ontbreken op de foto.

Reactie bestuur op verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor het verslag over 2023 en de daarin benoemde suggesties. Het bestuur zal deze ter harte nemen en heeft deze reeds gedeeltelijk omgezet.

Het bestuur zal de komende tijd, net als in het afgelopen jaar, een groot beroep doen op het verantwoordingsorgaan om een tijdige overgang naar het nieuwe pensioenstelsel per 1 januari 2026 te realiseren. Zo zal het verantwoordingsorgaan, naar verwachting nog in 2024, een adviesaanvraag ontvangen over de collectieve waardeoverdracht bij invaren.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan van harte voor de inzet, betrokkenheid, gegeven adviezen en uitgewisselde standpunten in 2023. Het bestuur ziet uit naar een voortzetting van de goede samenwerking in 2024.

Verslag van de raad van toezicht

Algemeen

Het interne toezicht bij Stichting Pensioenfonds APF wordt uitgevoerd door een raad van toezicht. De raad van toezicht heeft de wettelijke opdracht toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen Pensioenfonds APF, in het bijzonder op de adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. Daarnaast heeft de raad van toezicht enkele goedkeuringsrechten en staat hij het bestuur met raad terzijde. Uitvoering van het toezicht vindt plaats binnen de kaders van de Pensioenwet, de Code Pensioenfondsen, de statuten en het reglement raad van toezicht van het pensioenfonds.

Uitvoering toezicht in 2023

Het voorzitterschap heeft een wisseling ondergaan. Nery Anderson heeft in verband met een mogelijke overschrijding van de VTE-score haar voorzitterschap moeten beëindigen. Frans de Weert is per 1 september 2023 benoemd als haar opvolger.

Het intern toezicht heeft in grote openheid kunnen functioneren. De raad had continu toegang tot het online bestuurdersportaal met alle relevante documenten. Alle bij het pensioenfonds betrokkenen, die de raad wenste te spreken, hebben zich beschikbaar gesteld en op alle vragen is zonder terughoudendheid antwoord gegeven.

De raad heeft zijn toezichtvisie opgesteld, deze is te lezen op de website.

De raad heeft een zelfevaluatie gedaan onder begeleiding van een extern bureau. Hieruit zijn de volgende conclusies en verbeterpunten te delen:

- ▶ De raad functioneert goed, is rolvast en er is een goede samenwerking, zowel tussen de leden van de raad onderling als met de andere fondsorganen.
- ▶ De voornaamste verbetersuggestie is om de 'sparringfunctie' van de raad verder vorm te geven. Dit verbeterpunt pakt de raad graag op. Het bestuur heeft reeds te kennen gegeven vaker gebruik te willen maken van deze sparringfunctie. Uiteraard bewaakt de raad hierbij de grenzen die de rol van intern toezichthouder met zich meebrengt.

De raad heeft in 2023 goedkeuring gegeven aan besluiten van het bestuur tot vaststelling van:

- ▶ Het bestuursverslag en de jaarrekening over 2022.
- ▶ Profielschets bestuurder, in verband met een nieuwe benoeming volgens planning in 2024.
- ▶ Profielschets bestuurder, tevens voorzitter beleggingscommissie, in verband met een nieuwe benoeming volgens planning 1 april 2024.
- ▶ Het beloningsbeleid, met uitzondering van haar eigen beloning.

Daarnaast heeft de raad aangegeven geen bezwaren te hebben tegen aanpassingen in de incidenten- en klokkenluidersregeling waar hij een rol in heeft gekregen. Hij heeft ingestemd met de herbenoeming van een bestuurslid, tevens sleutelfunctiehouder risicobeheer.

Bevindingen, aanbevelingen en aandachtspunten

Ontwikkelingen 2023

Het jaar 2023 gaat de boeken in als een goed jaar voor de pensioenbeleggingen. Hoewel van een economische recessie vooralsnog geen sprake is, loopt de economische activiteit terug. Ook is er sprake van spanningen op het geopolitieke wereldtoneel. De financiële positie van het fonds bleef ondanks deze ontwikkelingen sterk. Gebaseerd op de geldende inflatiecijfers, vasthoudend aan haar beleid, resulteerde een zeer geringe toeslagverlening.

Naast de reguliere onderwerpen, is veel tijd besteed aan het ontwerp van de nieuwe pensioenregeling. Het bestuur is voortvarend aan de slag gegaan met berekeningen. Over de inzichten is intensief overlegd, ook met sponsors en sociale partners. Nadat het definitieve transitieplan is ontvangen, kan het bestuur de planning van dit belangrijke dossier compleet maken.

Alle onderdelen in het Wtp dossier hebben impact op elkaar, er wordt veel geschakeld met de uitbestedingspartijen Achmea Pensioenservices en Achmea Investment Management. Er zijn goede stappen gezet op het onderdeel datakwaliteit, de contouren van de nieuwe regeling, de vertaling van het risicopreferentieonderzoek naar de risicohouding en de uitgangspunten voor het beleggingsbeleid. De governance is op orde en alle stakeholders worden tijdig en uitgebreid geïnformeerd.

De raad is content met de wijze waarop het bestuur opvolging heeft gegeven aan de aanbeveling om met het oog op het aflopen van benoemingstermijnen werk te maken van de continuïteit in de besturing. Nieuwe bestuurders wonen vergaderingen als aspirant bij en volgen een intensief inwerkprogramma. De raad is positief dat de belangrijke link met werkgevers blijft en ziet dat deskundige opvolgers het bestuur in 2024 gaan aanvullen.

Algemene aanbevelingen

De raad van toezicht doet enkele aanbevelingen van algemene aard en ziet thema's die in de komende jaren bijzondere aandacht van het bestuur vragen. Het wordt wederom een uitdagend jaar.

De eerste aanbeveling is om de complexiteit laag te blijven houden. De nieuwe pensioenregeling zal voor het collectief uitlegbaar, uitvoerbaar en betaalbaar ingericht moeten worden en daar stuurt het bestuur goed op, ook richting sociale partners.

De raad doet de tweede aanbeveling om in deze cruciale fase goed te blijven communiceren met sponsors en op een zakelijke en professionele manier te sturen op het ontwerpen van een toekomstgerichte pensioenregeling. Er is een gezamenlijke verantwoordelijkheid om, ieder vanuit zijn rol, te blijven zorgen voor een goed en toekomstbestendig pensioen voor alle belanghebbenden (actieven, slapers en pensioengerechtigden).

De derde aanbeveling is om aandacht te houden voor stakeholdermanagement. Het zijn spannende tijden en de druk is groot om bepaalde besluiten te nemen. De raad beveelt aan om voldoende tijd te nemen en alle inzichten en aspecten goed te blijven betrekken bij besluitvorming over de nieuwe regeling, met oog voor de onderlinge afhankelijkheden. Grondige voorbereiding van de implementatie van de nieuwe regeling zal behulpzaam zijn in de toekomst en is, evenals adequate communicatie, essentieel om het vertrouwen van deelnemers in het pensioenfonds te behouden.

Specifieke thema's die extra aandacht vragen

Sparren bestuur en raad van toezicht

Het komende jaar wordt cruciaal met de voorbereidingen voor implementatie van de nieuwe pensioenregeling. De raad is graag bereid een sparringfunctie te vervullen. Uiteraard met behoud van de rolvastheid van zowel het bestuur als de raad.

Communicatie

Goede communicatie over de voorbereidingen en over de stappen naar het nieuwe pensioenstelsel, is essentieel. Deelnemers zullen comfort moeten voelen bij de transitie en keuzes moeten maken. Het is belangrijk om hen bij deze belangrijke pensioenkeuzes goed te begeleiden. De focus ligt hierbij vooral op keuzes die niet teruggedraaid kunnen worden en een grote impact kunnen hebben. Het bestuur zal de regie op communicatie moeten blijven pakken.

Pensioenadministratiesysteem

De pensioenuitvoeringsorganisatie gaat over op een nieuw IT platform, een uitdagend project met potentieel grote impact op het succesvol implementeren van de nieuwe pensioenregeling. Het bestuur monitort dit proces intensief. De raad adviseert dit traject zakelijk in te steken en goed te borgen dat bij falen of fouten de risico's en eventuele kosten niet bij het fonds en dus de deelnemers komen te liggen.

Nieuw Pensioencontract

In nauwe afstemming met alle stakeholders is gekomen tot een invaarmoment naar de nieuwe regeling per 1 januari 2026. Daarmee is er voldoende tijd voor een zorgvuldige implementatie en communicatie. Maar het bestuur zal ook verder moeten kijken dan het invaarmoment, bijvoorbeeld waar het de strategie en de organisatie van het fonds betreft.

Risicomanagement en internal audit

De sleutelfunctiehouder risicobeheer binnen het bestuur is automatisch betrokken bij alle dossiers en houdt hiermee een goed beeld van alle risico's en geeft advies en eventueel een opinie. Het risicobewustzijn is hierdoor binnen het gehele bestuur expliciet verhoogd. De sleutelfunctiehouder internal audit houdt zicht op het gehele proces van de implementatie van de nieuwe pensioenregeling. Op dit gebied zijn nog stappen te zetten waarbij het bestuur comfort zou moeten kunnen gaan ontlenen aan audit statements.

Balans en vermogensbeheer

Het bestuur heeft een eigen beleid duurzaam beleggen met een ambitie die past bij de omvang en visie van het fonds. Binnen beleggingscategorieën worden duurzaamheidsdoelen doorgevoerd. Elk jaar wordt een agenda op duurzaamheid gevolgd en worden actuele duurzaamheidsonderwerpen behandeld.

Een deelnemersonderzoek duurzaam beleggen is uitgevoerd met de conclusie dat het huidige beleid passend is bij de wensen van deelnemers. Wetgeving leidt tot meer verplichte publicaties. De raad doet de aanbeveling de communicatie over duurzaam beleggen aansprekend te maken voor de deelnemers.

Evenwichtige belangenafweging

Evenwichtige belangenafweging door het bestuur is op grond van de wet een specifiek aandachtspunt voor het interne toezicht. Een beoordelingskader voor de evenwichtige belangenafweging is opgesteld. De raad heeft een goedkeuringsrecht op het invaarbesluit en zal daarbij kritisch toezien op hoe het bestuur het beoordelingskader evenwichtigheid heeft toegepast, en of de onderbouwing van de evenwichtigheid voldoende stevig is. De raad constateert dat evenwichtige belangenafweging een standaard aandachtspunt is in de besluitvormingsprocessen en door het bestuur concreet wordt ingevuld en zichtbaar gemaakt.

*Leden raad van toezicht v.l.n.r.
Nery Anderson en Karin Bitter.
Frans de Weert ontbreekt op de foto.*

Reactie bestuur op verslag van de raad van toezicht

Het bestuur bedankt de raad van toezicht hartelijk voor het bevindingenverslag over 2023. Het verslag geeft blijk van de betrokkenheid van de raad van toezicht bij het pensioenfonds. De raad van toezicht heeft deze bevindingen mondeling toegelicht tijdens de gezamenlijke vergadering van 30 januari 2024. Het bestuur herkent de aandachtspunten van de raad van toezicht en zal deze ter harte nemen.

Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor de prettige samenwerking en alle inspanningen in het afgelopen jaar. Het bestuur ziet uit naar een voortzetting van deze samenwerking in 2024, dat vanwege alle voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel wederom een intensief en uitdagend jaar zal worden.

JAARREKENING

1 Balans per 31 december 2023

Na resultaatbestemming (euro x mln)

ACTIVA

		2023	2022
Beleggingen voor risico fonds	(1)	5.573,1	5.403,9
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)	134,3	118,2
Hervverzekeringsdeel technische voorzieningen	(3)	5,5	5,7
Vorderingen en overlopende activa	(4)	10,8	9,3
Overige activa	(5)	7,8	18,5
Totaal		5.731,5	5.555,6

PASSIVA

		2023	2022
Stichtingskapitaal en reserves	(6)		
Stichtingskapitaal		0,1	0,1
Algemene reserve		723,0	540,9
		723,1	541,0
Achtergestelde lening	(7)	100,0	100,0
Technische voorzieningen voor risico fonds	(8)	4.207,6	4.082,6
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	(9)	134,3	118,2
Overige schulden en overlopende passiva	(10)		
Derivaten met negatieve waarde		440,0	533,9
Overige schulden en overlopende passiva		126,5	179,9
		566,5	713,8
Totaal		5.731,5	5.555,6

		2023	2022
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)			
Actuele dekkingsgraad		119,0	115,3
Beleidsdekkingsgraad		118,4	122,0

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

2 Staat van baten en lasten

(euro x mln)

BATEN

		2023	2022
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	(11)	72,1	74,1
Premiebijdragen voor risico deelnemers	(12)	11,3	10,1
Beleggingsresultaten voor risico fonds	(13)	452,6	-1.094,9
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	(14)	18,9	-33,3
		554,9	-1.044,0

LASTEN

		2023	2022
Pensioenuitkeringen	(15)	218,4	200,4
Pensioenuitvoeringskosten	(16)	5,8	4,9
Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds	(17)	125,0	-1.008,3
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	(18)	16,1	-37,8
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	(19)	0,2	1,8
Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds	(20)	3,8	2,1
Saldo overdrachten van rechten voor risico deelnemers	(21)	0,2	-
Herverzekeringen	(22)	-0,2	-0,2
Overige lasten	(23)	3,5	3,5
		372,8	-833,6
Saldo van baten en lasten		182,1	-210,4
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Mutatie algemene reserve		182,1	-210,4

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

3 Kasstroomoverzicht

(euro x mln)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico fonds	73,9	75,2
Ontvangen premiebijdragen voor risico deelnemers	11,3	10,1
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico fonds	2,8	4,1
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico deelnemers	0,2	0,1
Betaalde pensioenuitkeringen	-217,8	-200,2
Ontvangen herverzekeringen	0,2	0,2
Betaalde waardeoverdrachten voor risico fonds	-6,9	-5,9
Betaalde waardeoverdrachten voor risico deelnemers	-0,4	-0,1
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-5,7	-4,5
Betaalde rente achtergestelde lening	-3,5	-3,5
	-145,9	-124,5
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	12.957,7	5.342,3
Betaald inzake aankopen beleggingen	-12.916,0	-5.091,4
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	79,6	89,1
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	23,9	-202,0
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-10,0	-10,0
	135,2	128,0
Mutatie liquide middelen	-10,7	3,5
Verloop geldmiddelen		
	2023	2022
Liquide middelen per 1 januari	18,5	15,0
Mutatie liquide middelen	-10,7	3,5
Liquide middelen per 31 december	7,8	18,5

4 Algemene toelichting

Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds APF, statutair gevestigd te Arnhem, is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomsten en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van Stichting Pensioenfonds APF.

De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41047382.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610.

De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in miljoenen euro's, tenzij anders is aangegeven. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Vergelijking met voorgaand verslagjaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn grotendeels ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar. Hieronder worden de wijzigingen ten opzichte van voorgaand jaar toegelicht.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname in de balans en staat van baten en lasten

Een actief is in de balans opgenomen, als het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Een verplichting is in de balans opgenomen, als het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Een actief of verplichting is niet (meer) in de balans opgenomen:

- ▶ Als door een transactie (nagenoeg) alle toekomstige economische voordelen en (nagenoeg) alle risico's van een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen.
- ▶ Vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Hierdoor kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties', die zowel een actief als een passief kan zijn.

Baten zijn in de staat van baten en lasten opgenomen, als een vermeerdering van het economisch potentieel – samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting – heeft plaatsgevonden en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Lasten zijn in de staat van baten en lasten opgenomen, als een vermindering van het economisch potentieel – samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting – heeft plaatsgevonden en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een actief en een verplichting zijn gesaldeerd (netto) opgenomen, als er sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen én de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De hiermee samenhangende rentebaten en rentelasten zijn eveneens gesaldeerd opgenomen.

Reële waarde

Activa en verplichtingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, tenzij anders is aangegeven.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening volgens Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt, die van invloed zijn op de grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen, baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren, die – gegeven de omstandigheden – als redelijk zijn beschouwd.

De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen, die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen zijn opgenomen:

- ▶ in het verslagjaar waarin de schatting is herzien, als de herziening alleen voor dat verslagjaar gevolgen heeft, of
- ▶ in het verslagjaar van herziening en toekomstige verslagjaren, als de herziening gevolgen heeft voor zowel het verslagjaar als toekomstige verslagjaren.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde.

Baten en lasten uit transacties in vreemde valuta's zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Koersen ten opzichte van de Euro:

	31-12-2023	31-12-2022
US dollar	1,1047	1,0673
Britse pond	0,8666	0,8873
Japanse yen	155,7336	140,8183
Zwitserse frank	0,9297	0,9875
Zweedse kroon	11,1325	11,1203
Deense kroon	7,4546	7,4365
Noorse kroon	11,2185	10,5135
Canadese dollar	1,4566	1,4461
Australische dollar	1,6189	1,5738
Hong Kong dollar	8,6257	8,3299

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen van dat soort beleggingen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden voor de jaarrekening onder aandelen geclassificeerd. Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde die is bepaald op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Voor niet-beursgenoteerde participaties is dit de door de vermogensbeheerder afgegeven intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de reële waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde. Niet-beursgenoteerde vastrentende waarden zijn gewaardeerd op basis van de geschatte toekomstige nettokasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Positieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder derivaten. Negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder overige schulden en overlopende passiva.

Overige beleggingen

Herbelegd collateral

Effecten zijnde herbelegd cash collateral worden gewaardeerd tegen actuele waarde conform de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort. Bij het ontbreken van een beurskoers wordt gebruik gemaakt van waarderingmodellen waarin wordt uitgegaan van bepaalde veronderstellingen, bijvoorbeeld ten aanzien van kredietrisico, vervroegde aflossingen en rentecurves.

Hedge funds

De hedge funds worden gewaardeerd tegen de reële waarde op basis van de door de beheerder van het fonds afgegeven waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde. De waardering geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Geldmarktfondsen

Geldmarktfondsen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Securities lending

Het fonds neemt deel aan een securities lending programma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities lending contract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Uit securities lending voortvloeiende baten en lasten worden in de directe beleggingsopbrengsten verwerkt.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het fonds worden aangehouden. Voor risico van deelnemers wordt belegd in aandelen, obligaties en derivaten.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De herverzekerde pensioenverplichtingen zijn gewaardeerd tegen de gekapitaliseerde waarde van de herverzekeringspolissen, berekend volgens de door het fonds gehanteerde actuariële grondslagen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Overige activa

Onder overige activa zijn liquide middelen opgenomen, voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden zijn. Liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties zijn opgenomen onder beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve

De algemene reserve is bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's, zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige toeslagen. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbestemming toegevoegd of onttrokken aan de algemene reserve, al naar gelang de uitkomst.

Achtergestelde lening

Op 30 september 2005 is door AkzoNobel een lening verstrekt van € 100 mln. met een rentepercentage van 3,5%. Aan de aflossing van de lening zijn voorwaarden verbonden betreffende de vermogenspositie op aflossingsdatum en het oordeel van DNB hierover. Waardering vindt plaats tegen geamortiseerde kostprijs. Bij het fonds is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde. Deze lening is achtergesteld bij alle andere schulden.

Technische voorzieningen voor risico fonds

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) voor risico van het fonds wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de toegekende onvoorwaardelijke toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo boekjaar.

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum verleende toeslagen zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt voor arbeidsongeschikten rekening gehouden met de tot pensioendatum op te bouwen pensioenaanspraken.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Marktrente

Gebaseerd op de rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door DNB, per einde boekjaar. Deze rentetermijnstructuur is vastgesteld met gebruikmaking van de UFR-methodiek.

Overlevingstafels

Prognosetafel AG2022, startjaar 2024 (2022: Prognosetafel AG2022, startjaar 2023). Hierbij worden leeftijdsafhankelijke sterftecorrecties toegepast, gebaseerd op de fondsspecifieke ervaringssterfte. Het gebruikte model is een combinatie tussen de waargenomen sterfte binnen het fonds en een extern model.

Partnerfrequentie

Voor het nabestaandenpensioen tot de pensioendatum wordt het zogenaamde onbepaalde partnersysteem gehanteerd. De gehanteerde partnerfrequenties zijn gelijk aan de fondsspecifieke samenlevingsfrequenties voor APF. Voor het uitruilbaar partnerpensioen worden de partnerfrequenties vanaf 60 jaar verondersteld gelijk te zijn aan 1. Voor de pensioentrekkenden wordt rekening gehouden met de werkelijke burgerlijke staat en gereserveerd volgens het bepaalde partnersysteem.

Leeftijdsverschil man-vrouw

De partner van een mannelijke (ex)deelnemer wordt geacht drie jaar jonger te zijn; de partner van een vrouwelijke (ex)deelnemer wordt geacht drie jaar ouder te zijn. Er wordt een correctiefactor toegepast, waardoor rekening wordt gehouden met het leeftijdsverschil zoals waargenomen in de deelnemersbestanden.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

De voorziening voor toekomstige excassokosten is gelijk aan 2,6% (2022: 2,6%) van de netto voorziening pensioenverplichtingen. Deze voorziening is begrepen in de VPV.

Grondslag voor wezenpensioen

Voor het uitgesteld wezenpensioen is een opslag van 0,2% (2022: 0,2%) gehanteerd op de VPV voor uitgesteld levenslang ouderdompensioen voor niet-pensioentrekkende deelnemers.

Overige componenten van de technische voorzieningen

Het fonds houdt een IBNR voorziening aan om rekening te houden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die na twee wachttjaren arbeidsongeschikt kunnen worden verklaard. De verplichting wordt geschat op basis van de risicopremie voor arbeidsongeschiktheid waarbij wordt uitgegaan van een opgave van alle ziektegevallen van dat moment. Afhankelijk van de verstreken duur van de ziekmelding is per persoon een inschatting gemaakt van de schade.

Het fonds baseert zich op een jaarlijks door de werkgever aangeleverd bestand met werknemers die op 30 september ziek zijn. Vervolgens worden met behulp van overlevings- en invalideringskansen op deelnemersniveau risicokapitalen arbeidsongeschiktheid (premie vrijstelling en AO-uitkering) vastgesteld. Op basis van anciënniteit van de ziekmeldingen wordt uiteindelijk een (verloop van de) IBNR afgeleid voor deze zieke deelnemers, zijnde mogelijke schadegevallen voor het fonds.

Aan de berekening van de IBNR voorziening liggen dezelfde actuariële grondslagen en veronderstellingen ten grondslag als gehanteerd bij de vaststelling van de VPV. Daarnaast wordt géén revalidatie verondersteld en zijn de invalideringskansen afhankelijk verondersteld van anciënniteit van de ziekmelding. Voor mannen en vrouwen die maximaal 2 kwartalen ziek zijn geldt een invalideringskans van 5%; bij 3 of 4 kwartalen ziekte geldt een invalideringskans van 20%; bij 5 of 6 kwartalen ziekte geldt een invalideringskans van 45%; en na meer dan 6 kwartalen ziekte geldt een invalideringskans van 55%.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De waardering van de voorziening pensioenverplichting voor risico deelnemers is bepaald door de waardering van de tegenover deze voorziening aangehouden beleggingen.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten).

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Voor zover niet anders vermeld worden baten en lasten verwerkt in het resultaat van het jaar waarop zij betrekking hebben.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Premiebijdragen voor risico deelnemers

Dit betreft ontvangen (vrijwillige spaar)bijdragen van deelnemers in het kader van de beschikbare premieregeling. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Directe beleggingsopbrengsten zijn rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten, e.d. Dividend is verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Indirecte beleggingsopbrengsten zijn gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten:

- ▶ Er is geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen.
- ▶ Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen.
- ▶ Verkoopkosten zijn verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Beleggingsresultaten risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico fonds.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen zijn de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten risico fonds

Dit is het saldo van overgenomen en overgedragen pensioenaanspraken.

Overige lasten

De overige lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

5 Toelichting op de balans

(euro x mln)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2023	365,4	1.358,1	2.626,3	-290,7	810,9	4.870,0
Aankopen	-	265,9	1.546,8	9.634,4	1.451,3	12.898,4
Verkopen	-11,6	-309,9	-1.652,6	-9.667,6	-1.295,5	-12.937,2
Overige mutaties	-	-0,2	4,6	-5,8	-77,7	-79,1
Waardemutaties	-34,4	212,1	126,3	59,8	17,2	381,0
Stand per 31 december 2023	319,4	1.526,0	2.651,4	-269,9	906,2	5.133,1

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

440,0

5.573,1

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	550,3	1.772,3	2.824,7	81,8	777,9	6.007,0
Rubricering 'vastgoed' aandelen	-222,4	222,4	-	-	-	-
Aankopen	46,7	1.167,6	2.162,5	300,5	1.395,0	5.072,3
Verkopen	-4,0	-1.507,8	-1.803,7	-338,2	-1.665,0	-5.318,7
Overige mutaties	-	0,1	2,8	4,7	275,4	283,0
Waardemutaties	-5,2	-296,5	-560,0	-339,5	27,6	-1.173,6
Stand per 31 december 2022	365,4	1.358,1	2.626,3	-290,7	810,9	4.870,0

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

533,9

5.403,9

Reële waarde

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van contante waardeberekeningen, de intrinsieke waarde of een andere methode.

- ▶ Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen (vastgoed)aandelen en obligaties.
- ▶ De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende marktrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- ▶ Intrinsieke waarde: de marktwaarde ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fund managers. Deze rapportages zijn door een accountant gecontroleerd maar de periode van deze rapportages loopt vaak niet synchroon met het boekjaar van het fonds. Om deze onzekerheid te mitigeren wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt. Ook banktegoeden worden hier gepresenteerd.

Op basis van deze indeling kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2023				
Vastgoedbeleggingen	-	-	319,4	319,4
Aandelen	1.526,0	-	-	1.526,0
Vastrentende waarden	2.309,6	-	341,8	2.651,4
Derivaten	-	-269,9	-	-269,9
Overige beleggingen	126,5	-	782,3	908,8
Totaal	3.962,1	-269,9	1.443,5	5.135,7

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2022				
Vastgoedbeleggingen	-	-	365,4	365,4
Aandelen	1.358,1	-	-	1.358,1
Vastrentende waarden	2.301,0	-	325,3	2.626,3
Derivaten	-	-290,7	-	-290,7
Overige beleggingen	118,8	-	692,1	810,9
Totaal	3.777,9	-290,7	1.382,8	4.870,0

In bovenstaande tabellen zijn de derivaten inclusief de derivaten met een negatieve positie. De overige beleggingen zijn inclusief herbelegd en cash collateral uit hoofde van securities lending. Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument op balansdatum.

Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Schatting van reële waarde

De belangrijkste gehanteerde methoden en veronderstellingen voor het schatten van de reële waarde van financiële instrumenten zijn:

- ▶ Valutaderivaten: forward transacties worden gewaardeerd op de bestaande koersen.
- ▶ Aandelenderivaten: beursgenoteerde futures worden gewaardeerd op genoteerde marktprijzen.
- ▶ Rentederivaten: rente swaps worden gewaardeerd op basis van de Eonia rentecurve.
- ▶ Vastrentende waarden: netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende marktrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.

Vastgoedbeleggingen

	31-12-2023	31-12-2022
Specificatie naar soort:		
Niet beursgenoteerd indirect vastgoed	319,4	365,4
Totaal	319,4	365,4

Aandelen

De aandelen zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2023	31-12-2022
Specificatie naar soort:		
Zelfstandig beursgenoteerde aandelen	1.269,2	1.106,0
Aandelenbeleggingsfondsen	256,8	252,1
Totaal	1.526,0	1.358,1

Per balansdatum is een bedrag van € 76,0 mln (31 december 2022: € 77,8 mln) aan aandelen uitgeleend. Voor het risico van niet teruglevering zijn zekerheden ontvangen tot een bedrag van € 80,6 mln (31 december 2022: € 82,8 mln).

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2023	31-12-2022
Specificatie naar soort:		
Staatsobligaties	1.294,9	1.345,4
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	763,6	697,2
Obligatiebeleggingsfondsen	143,6	130,2
Hypotheekfondsen	296,2	292,4
Covered fondsen	133,1	142,9
Overige	20,0	18,2
Totaal	2.651,4	2.626,3

De obligaties zijn beursgenoteerd.

De hypotheekfondsen en een obligatiebeleggingsfonds zijn niet beursgenoteerd.

Per balansdatum is een bedrag van € 321,7 mln (31 december 2022: € 612,4 mln) aan obligaties uitgeleend. Voor het risico van niet-teruglevering zijn zekerheden ontvangen tot een bedrag van € 333,9 mln (31 december 2022: € 633,7 mln).

Derivaten

	31-12-2023	31-12-2022
Specificatie naar soort:		
Valutaderivaten	24,5	43,0
Rentederivaten	-294,4	-333,7
Totaal	-269,9	-290,7

De derivaten zijn niet beursgenoteerd.

De derivaten met een negatieve waarde zijn opgenomen onder overige schulden en overlopende passiva.

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden. Het fonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken.

Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met geselecteerde partijen met een door Achmea IM, gebaseerd op haar eigen ratingbeleid, gecontroleerde kredietwaardigheid. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

De derivatenposities per 31 december 2023:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Futures	40,5	-	-
Valutatermijncontracten	1.114,4	25,6	1,1
Renteswaps	1.445,0	144,5	438,9
Totaal		170,1	440,0

De derivatenposities per 31 december 2022:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Futures	21,2	-	-
Valutatermijncontracten	1.097,1	44,9	1,8
Renteswaps	838,0	198,3	532,1
Totaal		243,2	533,9

Overige beleggingen

De overige beleggingen zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2023	31-12-2022
Specificatie naar soort:		
Herbelegd en cash collateral	114,7	167,3
Liquide middelen	17,5	15,5
Hedge funds	262,7	252,5
Geldmarktbeleggingsfondsen	316,2	153,4
Beleggingsdebiteuren	207,0	234,8
Beleggingscrediteuren	-11,9	-12,6
Totaal	906,2	810,9

De hedge funds zijn niet beursgenoteerd.

Herbelegd en cash collateral kan als volgt worden gesplitst:

	31-12-2023		31-12-2022	
Sector	Cash	In %	Cash	In %
Financiële instellingen	18,6	16,2	115,5	69,0
Overig	76,2	66,4	6,0	3,6
Overheid	3,0	2,6	22,9	13,7
Cash	16,9	14,8	22,9	13,7
Totaal	114,7	100,0	167,3	100,0

2. Beleggingen voor risico deelnemers

De beleggingen voor risico deelnemer zijn als volgt gespecificeerd:

Onder vastrentende waarden zijn de vastrentende waarden, hypotheke en langlopende rentecontracten opgenomen.

Verloopoverzicht op module en fondsniveau 2023

	Stand per 1 januari 2023	Aankopen	Verkopen	Overige mutaties	Waarde- mutaties	Stand per 31 december 2023
Module Rendement	89,0	-	-6,8	0,1	16,0	98,3
Module Rente	23,5	2,4	-0,7	-	1,5	26,7
Module Matching	5,7	15,2	-13,0	-	1,4	9,3
Totaal	118,2	17,6	-20,5	0,1	18,9	134,3

Verloopoverzicht op module en fondsniveau 2022

	Stand per 1 januari 2022	Aankopen	Verkopen	Overige mutaties	Waarde- mutaties	Stand per 31 december 2022
Module Rendement	117,2	8,5	-15,5	-	-21,2	89,0
Module Rente	31,0	4,3	-6,6	-	-5,2	23,5
Module Matching	7,8	6,3	-1,5	-	-6,9	5,7
Totaal	156,0	19,1	-23,6	-	-33,3	118,2

Belegde waarden per beleggingscategorie op basis van doorkijk per 31 december 2023

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Module Rendement	98,3	-	-	-	98,3
Module Rente	-	26,7	-	-	26,7
Module Matching	-	-	7,6	1,7	9,3
Stand per 31 december 2023	98,3	26,7	7,6	1,7	134,3

Belegde waarden per beleggingscategorie op basis van doorkijk per 31 december 2022

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Module Rendement	89,0	-	-	-	89,0
Module Rente	-	23,5	-	-	23,5
Module Matching	-	-	4,6	1,1	5,7
Stand per 31 december 2022	89,0	23,5	4,6	1,1	118,2

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2023				
Aandelen	98,3	-	-	98,3
Vastrentende waarden	-	-	26,7	26,7
Derivaten	-	7,6	-	7,6
Overige beleggingen	-	-	1,7	1,7
Totaal	98,3	7,6	28,4	134,3

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2022				
Aandelen	89,0	-	-	89,0
Vastrentende waarden	-	-	23,5	23,5
Derivaten	-	4,6	-	4,6
Overige beleggingen	-	-	1,1	1,1
Totaal	89,0	4,6	24,6	118,2

Opgemerkt wordt, dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte reële waarden daarom inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

3. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Verloopoverzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen:

	2023	2022
Stand per 1 januari	5,7	7,5
Wijziging marktrente	0,2	-1,3
Overige mutaties	0,2	0,1
Vrijval uitkeringen herverzekerings	-0,6	-0,6
Stand per 31 december	5,5	5,7

Gecedeerde verzekeringen

De werkgever AkzoNobel N.V. heeft in het verleden bedrijven overgenomen waarvan de opgebouwde pensioenaanspraken zijn achtergebleven bij de verzekeraar waar het pensioen was ondergebracht. De deelnemers zijn volledig in de regeling van het fonds opgenomen, waarbij ook de bij het overgenomen bedrijf doorgebrachte diensttijd pensioengevend is geworden. De bij de verzekeraar opgebouwde nominale aanspraken worden als aftrekbedrag in aanmerking genomen binnen de regeling van het fonds. Bij pensionering wordt door APF het volledige pensioen uitbetaald. De uitkeringen die bij de betreffende verzekeraars zijn opgebouwd moeten worden gecedeerd aan het fonds.

4. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2023	31-12-2022
Vordering inzake verlegde BTW	0,6	-
Vorderingen op werkgevers	7,5	9,3
Vooruitbetaalde kosten	0,1	-
Nog te ontvangen bedragen van DC	2,6	-
	10,8	9,3

Over de vordering op de werkgevers wordt geen intrest berekend. Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van minder dan één jaar.

5. Overige activa

	31-12-2023	31-12-2022
ABN AMRO	7,8	18,5

Onder de liquide middelen worden kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen opgenomen die onmiddellijk of op korte termijn opeisbaar zijn en niet het karakter van beleggingen hebben.

Het fonds heeft een ongebruikte kredietfaciliteit van € 18,0 mln.

PASSIVA

6. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Stichtings- kapitaal	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2023	0,1	540,9	541,0
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	182,1	182,1
Stand per 31 december 2023	0,1	723,0	723,1

	Stichtings- kapitaal	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2022	0,1	751,3	751,4
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	-210,4	-210,4
Stand per 31 december 2022	0,1	540,9	541,0

Solvabiliteit

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
Pensioenvermogen	5.165,0	119,0	4.841,8	115,3
Af: technische voorzieningen	4.341,9	100,0	4.200,8	100,0
Eigen vermogen (inclusief achtergestelde lening)	823,1	19,0	641,0	15,3
Af: vereist eigen vermogen	717,4	16,5	721,2	17,2
Tekort repectievelijk overschot t.o.v. VEV	105,7	2,5	-80,2	-1,9
Minimaal vereist eigen vermogen	177,8	4,1	172,2	4,1
Actuele dekkingsgraad		119,0		115,3
Beleidsdekkingsgraad		118,4		122,0

De vermogenspositie van het fonds kan worden gekarakteriseerd als voldoende omdat de beleidsdekkingsgraad van 118,4% hoger is dan het vereist eigen vermogen van 116,5%.

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van de door DNB ontwikkelde standaardtoets, de zogenaamde S-toets. De dekkingsgraad wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen (inclusief voorziening pensioenverplichting risico deelnemers). Het pensioenvermogen wordt als volgt vastgesteld: totale activa -/- overige schulden en overlopende passiva -/- achtergestelde lening. Voor het berekenen van de dekkingsgraad wordt artikel 8 van het Financieel Toetsingskader zodanig geïnterpreteerd dat de achtergestelde lening als onderdeel van het eigen vermogen ultimo 2023 voor € 100,0 mln wordt meegenomen. De actuele dekkingsgraad is berekend door het saldo pensioenvermogen € 5.165,0 mln te delen door de technische voorzieningen € 4.341,9 mln en komt daarmee uit op 119,0 %.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

	2023	2022
	In %	In %
Dekkingsgraad per 1 januari	115,3	116,2
M1 Premie	0,2	-0,7
M2 Uitkeringen	0,8	0,6
M3 Toeslagen	-0,2	-9,4
M4 Rentetermijnstructuur	-3,9	40,8
M5 Rendement	6,9	-20,4
Kruiseffect	-	-11,4
M6 Overig	-0,1	-0,4
Dekkingsgraad per 31 december	119,0	115,3

7. Achtergestelde lening

Dit betreft een bij AkzoNobel opgenomen achtergestelde lening met een rentepercentage van 3,5%. Er vinden geen tussentijdse aflossingen plaats. Bij faillissement zal de lening afgelost worden nadat alle overige schulden zijn voldaan. De achtergestelde lening mag volgens de FTK regelgeving voor maximaal 50% van het Eigen Vermogen van het fonds worden meegeteld ten behoeve van de dekkingsgraad. Ultimo 2022 is dat voor een bedrag van € 100,0 mln. (2021: € 100,0 mln.). De achtergestelde lening kan uitsluitend met toestemming van toezichthouder DNB worden afgelost.

8. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	2023	2022
Stand per 1 januari	4.082,6	5.090,9
- Pensioenopbouw	65,8	107,5
- Toeslagen	5,5	461,5
- Rentetoevoeging	130,3	-24,7
- Pensioenuitkeringen en afkopen	-218,5	-201,2
- Uitvoeringskosten	-4,5	-2,7
- Saldo overdrachten van rechten	-3,3	-2,0
- Wijziging marktrente	146,1	-1.365,4
- Wijziging actuariële uitgangspunten	0,1	29,2
- Overige wijzigingen	3,5	-10,5
Stand per 31 december	4.207,6	4.082,6

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds naar categorie van deelnemers:

	31-12-2023		31-12-2022	
	Aantal		Aantal	
Deelnemers	5.019	925,7	5.072	917,0
Gewezen deelnemers	9.186	977,8	9.259	916,0
Pensioengerechtigden	15.719	2.285,4	16.040	2.234,6
IBNR voorziening voor arbeidsongeschiktheid	-	12,1	-	8,7
Overige bestanddelen*	-	6,6	-	6,3
	29.924	4.207,6	30.371	4.082,6

* De overige bestanddelen bestaan onder andere uit een voorziening voor latent wezenpensioen, AOW Eigen Beheer en een voorziening voor premiebijdragen.

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

De technische voorzieningen hebben een langlopend karakter.

Toeslagverlening

De toeslagverlening over de pensioenaanspraken en -rechten als gevolg van de loon- en prijsontwikkelingen is voorwaardelijk. De financiële positie van het fonds speelt hierbij een belangrijke rol.

Het fonds probeert de opgebouwde pensioenaanspraken van deelnemers aan de pensioenregeling te verhogen op basis van het door het CBS gepubliceerde prijsindexcijfer -'CPI Alle Huishoudens Totaal' over de periode september-september met inachtneming van het daaromtrent bepaalde in het pensioenreglement. Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt eveneens het door het CBS gepubliceerde prijsindexcijfer -'CPI Alle Huishoudens Totaal' over de periode september-september met inachtneming van het bepaalde in het pensioenreglement gebruikt. Er is geen recht op verhoging en het is niet zeker of en in hoeverre verhoging zal plaatsvinden. De toezegging van de verhoging is derhalve voorwaardelijk. Het bestuur beslist of wel of geen toeslagverlening van de pensioenaanspraken plaatsvindt. De verhoging is mede afhankelijk van de vermogenspositie van het fonds.

Toeslagverlening actieven en inactieven in 2023

In het FTK is bepaald dat (gedeeltelijke) toeslagverlening mogelijk is bij een beleidsdekkingsgraad van tenminste 110%. Eind 2022 was de financiële positie van het fonds dusdanig dat op basis van het reguliere beleid een gedeeltelijke toeslagverlening van 5,96% mogelijk was.

Net als in 2022 was het in 2023 door een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) onder voorwaarden in bepaalde gevallen mogelijk om meer toeslag te verlenen. Het fonds heeft van de mogelijkheid die de AMvB biedt gebruik gemaakt door de ondergrens van het toeslagbeleid te verschuiven van 110% naar 105%. Op basis van dezelfde methodiek als het reguliere beleid en de verlaagde ondergrens komt de toeslagverlening op 1 januari 2023 uit op 8,73%, ofwel 2,77%-punt hoger dan bij het reguliere beleid. De CPI-maatstaf over 2022 bedroeg 14,53%.

Toeslagverlening actieven en inactieven per 1 januari 2024

In november 2023 heeft het bestuur besloten dat alle deelnemers per 1 januari 2024 een toeslag van 0,12% ontvangen. De CPI-maatstaf over 2023 bedroeg 0,20%. De toeslag was voor een deel mogelijk op basis van het reguliere beleid, en voor een deel op basis van een AMvB die ook in 2023 nog gold. Hier heeft het fonds wederom, op dezelfde wijze als bij de vaststelling van de toeslagverlening per 1 januari 2023, gebruik van gemaakt. Zonder gebruik te maken van de AMvB zou de toeslag op 0,08% zijn uitgekomen.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% toeslag is verleend.

De dekkingsgraad in 2023 bood de ruimte om de toeslagen over 2023 gedeeltelijk toe te kennen. Er was geen ruimte voor inhaaltoeslagen.

Inhaaltoeslagen zijn afhankelijk van de ontwikkelingen van de dekkingsgraad in de toekomst.

9. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

	2023	2022
Stand per 1 januari	118,2	156,0
Inkomende waardeoverdracht	0,2	0,1
Premies	10,9	9,8
Toekenning sterftewinst	0,3	0,3
Onttrekkingen Partnerpensioen	-0,2	-0,6
Overlijden	-1,2	-0,3
Pensionering	-2,8	-5,1
Uitgaande waardeoverdracht	-0,4	-0,1
Omzetting naar DB	-9,6	-8,6
Rendement	18,9	-33,3
Stand per 31 december	134,3	118,2

10. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2023	31-12-2022
Uitkeringen	3,5	3,2
Derivaten met negatieve waarde	440,0	533,9
Verplichtingen uit hoofde van herbelegd en cash collateral	114,7	167,3
Waardeoverdrachten	-	0,3
Afdracht loonheffing en premies	4,6	4,3
Te betalen pensioenuitvoeringskosten	1,0	0,6
Af te dragen BTW uit premie	0,2	0,1
Schulden inzake verlegde BTW	-	0,2
Overige schulden	2,5	3,9
	566,5	713,8

De schulden hebben overwegend een resterende looptijd van minder dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de deelnemers en de onderneming na afloop van de uitvoeringsovereenkomst moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

	31-12-2023	31-12-2022
Technische voorzieningen	4.341,9	4.200,8
Buffers:		
S1 Renterisico	102,4	133,0
S2 Risico zakelijke waarden	578,7	564,4
S3 Valutarisico	106,6	107,4
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	127,5	128,6
S6 Verzekeringstechnisch risico	98,1	95,1
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerisico	20,2	19,7
Diversificatie effect	-316,1	-327,0
Totaal S (vereiste buffers)	717,4	721,2
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet)	5.059,3	4.922,0
Aanwezig vermogen	5.165,0	4.841,8
Overschot/Tekort	105,7	-80,2

Het fonds heeft ter afdekking van risico's bepaalde derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers op de volgende wijze rekening gehouden:

Renterisico

Op basis van het strategisch beleid wordt 73% van het renterisico op basis van de marktrente afgedekt.

Valutarisico

Voor de beleggingscategorieën aandelen (wereld en opkomende markten) en indirect vastgoed wordt het valutarisico van een aantal valuta strategisch voor 75% afgedekt en voor de beleggingscategorieën bedrijfsobligaties US en obligaties opkomende markten bedraagt deze afdekking 100%. Daarnaast vindt voor de beleggingscategorie High Yield de afdekking plaats binnen de beleggingsinstellingen.

Bij de berekening van de buffers past het fonds de standaardmethode toe, waarbij voor actief beheer van de aandelenportefeuille (S10), op basis van de volatiliteit van deze portefeuille een correctie wordt toegepast voor risico zakelijke waarden. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- ▶ beleggingsbeleid
- ▶ premiebeleid
- ▶ herverzekeringsbeleid
- ▶ toeslagenbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. De waardedaling van de beleggingen is het prijsrisico. Het fonds belegt in zakelijke waarden en vastrentende waarden. Bij belegging in zakelijke waarden is het de verwachting dat deze op termijn een hoger rendement genereren welke nodig is gezien de toeslagambitie van het fonds. De beheersing van de risico's van beleggingen in zakelijk waarden wordt bereikt door voldoende spreiding over beleggingscategorieën, regio's en sectoren.

Het valutarisico van beleggingen in USD, GBP en JPY wordt volledig afgedekt door het afsluiten van valuta termijn contracten. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door de uitvoerder in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall marktpositities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat door een daling van de marktrente de waarde van de pensioenverplichtingen harder stijgt (verlies) dan de waarde van de vastrentende waarden portefeuille (winst). Het renterisico is expliciet geworden door de overgang van een vaste rekenrente naar een rekenrente op basis van de swapcurve in het kader van het financieel toetsingskader van DNB.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2023		31-12-2022	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	2.651,4	5,8	2.626,3	6,1
Duration van de vastrentende waarden (na derivaten)	2.381,5	17,2	2.335,6	15,9
Duration van de totale portefeuille (na derivaten)*	4.805,8	9,1	4.464,9	8,2
Technische voorzieningen	4.341,9	14,3	4.200,8	14,3

* Betreft duration van de totale portefeuille (na derivaten) exclusief beleggingsvorderingen en -schulden, liquide middelen en lopende interest.

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duration-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het fonds is gericht op het verkleinen van de 'duration-mismatch'. De 'duration-mismatch' kan worden verkleind door het kopen van meer langlopende obligaties in plaats van aandelen, het binnen de portefeuille vervangen van kortlopende obligaties door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het fonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Hierdoor wordt de 'duration-mismatch' verkleind, maar het fonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het fonds aan de tegenpartij betaalt. Met een swaption kan het fonds tijdelijk het risico van een verdere rentedaling afdekken. Hiervoor betaalt het fonds een premie. Bij het afsluiten van een swap of een swaption kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt, maar worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit-, tegenpartij- en juridisch risico).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
Resterende looptijd < 1 jaar	120,5	4,5	126,1	4,8
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	971,4	36,6	912,5	34,7
Resterende looptijd > 5 jaar	1.559,5	58,9	1.587,7	60,5
	2.651,4	100,0	2.626,3	100,0

S2 Risico zakelijke waarden

Het risico zakelijke waarden oftewel prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie.

Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
Europa	319,4	100,0	365,4	100,0
	319,4	100,0	365,4	100,0

Specificatie aandelen naar sector:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
Energie	53,5	3,5	63,2	4,7
Industrie	135,9	8,9	116,6	8,6
Technologie	322,2	21,2	258,2	18,9
Gezondheidszorg	142,1	9,3	155,9	11,5
Telecommunicatie	102,7	6,7	89,0	6,6
Basismaterialen	53,6	3,5	56,8	4,2
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	228,7	15,0	216,5	15,9
Handel	247,7	16,2	230,8	17,0
Nutsbedrijven	27,8	1,8	32,1	2,4
Diversen	211,8	13,9	139,0	10,2
	1.526,0	100,0	1.358,1	100,0

Specificatie aandelen naar regio:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
Europa	381,4	25,0	305,9	22,5
Noord-Amerika	808,7	53,0	739,9	54,5
Azië	92,9	6,1	101,3	7,5
Oceanië	26,6	1,7	24,9	1,8
Opkomende markten	216,4	14,2	186,1	13,7
	1.526,0	100,0	1.358,1	100,0

S3 Valutarisico

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo 2023 circa 36,5% (2022: 34,8%) van de beleggingsportefeuille en is voor 65,3% (2022: 68,3%) afgedekt door de euro. De belangrijkste valuta daarin zijn USD en GBP. Het strategische beleid van het fonds is om USD, GBP en JPY op strategische gewichten af te dekken. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 24,5 mln.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valuta-derivaten	Nettopositie na afdekking 2023	Nettopositie na afdekking 2022
US dollar*	1.290,2	-1.061,4	228,8	134,8
Britse pond	100,7	-74,2	26,5	18,2
Japanse yen	65,0	-50,6	14,4	12,2
Zwitserse frank	42,1	-	42,1	37,9
Zweedse kroon	21,6	-	21,6	18,2
Deense kroon	9,0	-	9,0	6,8
Noorse kroon	3,3	-	3,3	1,9
Canadese dollar	38,6	-1,3	37,3	34,9
Australische dollar	25,4	-	25,4	25,1
Chinese Yuan	16,9	-	16,9	18,6
Hong Kong dollar	47,5	-	47,5	63,0
Taiwan dollar	39,8	-	39,8	28,4
Indische roepie	34,1	-	34,1	34,0
Koreaanse won	30,1	-	30,1	28,5
Overige valuta	54,4	-	54,4	68,4
	1.818,7	-1.187,5	631,2	530,9

* Verondersteld wordt dat 25% (2022: 25%) van de emerging markets aandelen gerelateerd zijn aan de Amerikaanse dollar en daarom wordt deze categorie voor 25% afgedekt naar euro.

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

Specificatie vastrentende waarden naar sector:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
Nederlandse overheidsinstellingen	286,4	10,8	283,6	10,8
Buitenlandse overheidsinstellingen	1.132,4	42,7	1.152,5	43,8
Financiële instellingen	753,5	28,4	734,7	28,0
Handel	139,6	5,3	112,7	4,3
Basismaterialen	24,1	0,9	23,5	0,9
Industrie	82,0	3,1	77,8	3,0
Energie	47,9	1,8	55,4	2,1
Nutsbedrijven	61,9	2,3	66,0	2,5
Technologie	30,6	1,2	26,6	1,0
Gezondheidszorg	56,5	2,1	44,4	1,7
Telecommunicatie	23,4	0,9	29,0	1,1
Andere instellingen	13,1	0,5	20,1	0,8
	2.651,4	100,0	2.626,3	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
AAA	979,7	36,8	1.055,9	40,2
AA	757,5	28,6	694,6	26,5
A	317,1	12,0	258,4	9,8
BBB	375,8	14,2	395,4	15,1
BB	92,3	3,5	104,9	4,0
B	76,6	2,9	64,2	2,4
CCC	28,5	1,1	27,2	1,0
CC en lager	5,5	0,2	4,3	0,2
Geen rating	18,4	0,7	21,4	0,8
	2.651,4	100,0	2.626,3	100,0

De ratings zijn gebaseerd op de SAC rating, de Syntrus Achmea Composite long term debt rating. Dit is een gemiddelde van de 3 ratings van Moody's, Standard & Poors en Fitch.

Er is blootstelling naar debiteuren vanaf CCC en lager via de beleggingsinstellingen Global Emerging Market Debt Fund en de Global High Yield Pool.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van herbelegd collateral vanuit securities lending kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2023		31-12-2022	
		In %		In %
AAA	3,0	2,6	10,0	6,0
AA	5,0	4,3	37,4	22,4
A	89,8	78,4	92,3	55,1
BBB	-	-	4,7	2,8
Cash	16,9	14,7	22,9	13,7
	114,7	100,0	167,3	100,0

S6 Verzekeringstechnisch risico

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van Prognosetafel AG2022 met adequate correcties voor ervaringssterfte en een opslag voor sterftetrend-ontwikkeling is het langlevensrisico zo goed mogelijk verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor nog niet volledig is voorzien.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- ▶ Als gevolg van de samenstelling van het verzekerden bestand zijn de uitkeringen structureel hoger dan de premies.
- ▶ Ultimo 2023 zijn er voldoende obligaties, die onmiddellijk zonder waardeverlies verkocht kunnen worden om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Dit betreft de volgende posten (in %):

	31-12-2023	31-12-2022
Staatsobligaties Duitsland	4,6	7,3
Staatsobligaties Europese Unie	2,3	2,8
Staatsobligaties Nederland	5,8	5,0
Staatsobligaties Ierland	2,0	2,1
GMO Systematic Global Macro	2,2	-

In het algemeen geldt dat een concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Ondanks het feit dat in bovenstaande tabel grote concentraties gepresenteerd zijn is naar de mening van het bestuur geen aanvullende buffer in S8 nodig.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het actief beheerrisico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nageleefde portefeuille. De mate van actief beheer is bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de portefeuille vastgestelde benchmark. De tracking error over 2023 is 0,85% (2022: 0,88%).

Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

De bestuurders ontvangen een vaste vergoeding. Er zijn geen leningen verstrekt aan (voormalige) bestuurders en er zijn geen vorderingen op (voormalige) bestuurders. Onder punt 16 is meer informatie opgenomen betreffende de vergoeding voor bestuursleden.

Overige transacties met verbonden partijen

Inzake de uitvoeringsovereenkomsten tussen fonds en werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant: de werkgevers leveren de basisgegevens aan. Met de werkgevers heeft het fonds de afspraak dat voor een periode van vijf jaren (periode 2024 tot en met 2028) een vaste premie wordt berekend.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ontvangen zekerheden en garanties

Het fonds leent sinds jaren effecten uit (securities lending), waarbij als zekerheid cash (liquiditeiten) of non-cash (effecten) wordt ontvangen van de lenende partij. De verhouding tussen uitgeleende effecten en de ontvangen zekerheden blijken uit onderstaande tabel:

	31-12-2023	31-12-2022
Uitgeleende effecten		
Aandelen	76,0	77,8
Vastrentende waarden	321,7	612,4
	397,7	690,2
Actuele waarde ontvangen zekerheden		
Cash (herbelegd)	97,8	144,4
Cash (niet-herbelegd)	16,9	22,9
Non cash	299,8	549,2
	414,5	716,5

De ontvangen cash wordt door de custodian Northern Trust hoofdzakelijk belegd in kortlopende instrumenten. Het cash collateral is in de balans verantwoord onder de overige beleggingen.

Lopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingovereenkomst met Achmea Pensioenservices, met een looptijd tot en met 31 december 2025. De vergoeding in 2023 bedroeg € 3,2 mln (2022: € 3,0 mln). De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt € 6,4 mln.

In 2016 is een contract met Achmea Investment Management afgesloten voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van één maand.

Verder heeft het fonds een contract met ASR Real Assets Investment Partners afgesloten voor beheer van en advies over de vastgoedportefeuille.

Voor de dienstverlening met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen heeft het fonds een contract met Columbia Threadneedle Investments.

Onderpand derivaten

Het fonds heeft eind 2023 € 31,7 mln (2022: € 116,5 mln) aan onderpand ontvangen in de vorm van hoogwaardige (staats)obligaties als gevolg van een positieve waardeontwikkeling van derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Daarnaast heeft het fonds € 86,2 mln (2022: € 50,4 mln) aan onderpand verstrekt in de vorm van hoogwaardige (staats)obligaties als gevolg van een negatieve waardeontwikkeling van derivaten.

Het fonds heeft eind 2023 € 11,9 mln (2022: € 12,6 mln) aan onderpand ontvangen van de centrale clearing partijen in de vorm van call money, als gevolg van een positieve waardeontwikkeling van derivaten.

Daarnaast heeft het fonds € 115,7 mln initial margin (waarborgsom) en € 200,2 mln (2022: totaal € 225,6 mln) aan onderpand verstrekt aan centrale clearing partijen in de vorm van call money als gevolg van een negatieve waardeontwikkeling van derivaten.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2023 dan op grond van dit jaarrapport kan worden verkregen.

6 Toelichting op de staat van baten en lasten

(euro x mln)

11. Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

	2023	2022
Periodieke premiebijdragen werkgevers	71,3	73,3
Periodieke premiebijdragen werknemers tijdelijk nabestaandenpensioen	0,8	0,8
	72,1	74,1

Het fonds verzekert een collectieve pensioenregeling met vaste werkgeverspremie (CDC-regeling). Deze vaste werkgeverspremie is vastgelegd in de cao's van AkzoNobel, Nouryon, Nobian respectievelijk Salt Specialties en bedraagt 22,1% van de som van de pensioengrondslagen.

De totale pensioenpremie wordt jaarlijks berekend op basis van de afspraken in de betreffende uitvoeringsovereenkomst van het fonds met iedere werkgever afzonderlijk:

- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen AkzoNobel en het fonds heeft een einddatum van 31 december 2025. De totale pensioenpremie in 2023 is bepaald op 30,8% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 8,7% van de pensioengrondslag.
- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen Nouryon en het fonds heeft een einddatum van 31 december 2025. De totale pensioenpremie in 2023 is bepaald op 30,1% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 8,0% van de pensioengrondslag.
- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen Nobian en het fonds heeft een einddatum van 31 december 2025. De totale pensioenpremie in 2023 is bepaald op 30,0% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 7,9% van de pensioengrondslag.
- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen Salt Specialties en het fonds heeft een einddatum van 31 december 2025. De totale pensioenpremie in 2023 is bepaald op 30,9% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 8,8% van de pensioengrondslag.

Ook voert het fonds een aanvullende regeling uit voor een tijdelijke overlijdensdekking. Hierbij wordt voor alle deelnemers een vast bedrag van 70% van de franchise verzekerd. Als een actieve deelnemer overlijdt wordt de maandelijkse uitkering aan de nabestaande gedaan, totdat deze de AOW-gerechtigde leeftijd bereikt.

Deze regeling wordt aangeduid als 'tijdelijk partnerpensioen op risicobasis'.

De premie voor deze aanvullende regeling wordt geheel door de deelnemer zelf betaald.

De kostendeekkende, gedempte kostendeekkende en feitelijke premie voor risico fonds volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2023	2022
Kostendeekkende premie	65,1	108,2
Gedempte kostendeekkende premie	71,1	71,4
Feitelijke premie	72,1	74,1

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2023	2022
Jaarlijkse inkoop	55,1	92,3
Solvabiliteitsopslag	9,8	15,4
Opslag voor uitvoeringskosten	0,2	0,5
	65,1	108,2

De samenstelling van de gedempte kostendeekkende premie is als volgt:

	2023	2022
Jaarlijkse inkoop	40,8	42,2
Solvabiliteitsopslag	7,2	7,0
Koopsom voorwaardelijke toeslagen	22,9	21,7
Opslag voor uitvoeringskosten	0,2	0,5
	71,1	71,4

12. Premiebijdragen voor risico deelnemers

	2023	2022
Periodieke premies	11,3	10,1

Het fonds voert – naast de CDC regeling – ook een excedent individuele beschikbare premiereregeling (BP-regeling) uit. Deze wordt ook wel aangeduid als 'pensioenregeling voor risico deelnemers'. Bij de vier werkgevers is dezelfde leeftijdsafhankelijke progressieve premiestaffel van toepassing. Hierbij is gebruik gemaakt van een 3%-staffel.

Op de bruto premies wordt 4,2% kosten ingehouden. De risicopremies zijn verwerkt in de CDC premie, omdat de uitkeringen bij overlijden en arbeidsongeschiktheid in de CDC-regeling zijn ondergebracht. De netto premies worden belegd conform een Lifecycle.

Het fonds hanteert 3 risicoprofielen voor de Lifecycles: Neutraal , Defensief en Offensief. Het neutrale profiel is de Default. Onder voorwaarden kunnen deelnemers kiezen voor een defensief of offensief profiel.

13. Beleggingsresultaten voor risico fonds

2023	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	4,2	-34,4	-0,5	-30,7
Aandelen	26,9	212,1	-1,4	237,6
Vastrentende waarden	52,1	126,3	-2,2	176,2
Derivaten	-14,0	59,8	-	45,8
Overige beleggingen	9,6	17,2	-3,9	22,9
Securities lending	0,8	-	-	0,8
	79,6	381,0	-8,0	452,6
2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	3,9	-5,2	-0,9	-2,2
Aandelen	29,7	-296,5	-2,4	-269,2
Vastrentende waarden	43,2	-560,0	-1,7	-518,5
Derivaten	9,2	-339,5	-0,1	-330,4
Overige beleggingen	2,2	27,6	-5,3	24,5
Securities lending	0,9	-	-	0,9
	89,1	-1.173,6	-10,4	-1.094,9

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan uit beheervergoedingen en performancegerelateerde vergoedingen.

De overige vermogensbeheerkosten omvatten de kosten voor fiduciair beheer, bewaarloon, advieskosten vermogensbeheer en overige kosten.

Het aandeel van het fonds in de kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

Deze bedragen € 9,0 mln (2022: € 12,4 mln).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. De geschatte transactiekosten in 2023 bedroegen € 7,0 mln (2022: € 10,2 mln). Uitgedrukt als percentage van het totaal gemiddeld vermogen komt dit neer op 0,14% (2022: 0,19%).

De totale kosten vermogensbeheer (inclusief transactiekosten) bedragen € 24,0 mln (2022: € 33,0 mln). Dit is 0,49% (2022: 0,61%) van het gemiddeld belegd vermogen. De kosten vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) bedragen € 17,0 mln (2022: 22,8 mln). Dit is 0,35% (2022: 0,43%) van het gemiddeld belegd vermogen.

14. Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

2023	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Aandelen	-	16,1	-	16,1
Vastrentende waarden	0,1	1,5	-	1,6
Derivaten	-	1,3	-	1,3
Overige beleggingen	-	-	-0,1	-0,1
	0,1	18,9	-0,1	18,9
2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Aandelen	-	-21,2	-	-21,2
Vastrentende waarden	-	-5,2	-	-5,2
Derivaten	-	-6,9	-	-6,9
	-	-33,3	-	-33,3

15. Pensioenuitkeringen

	2023	2022
Ouderdomspensioen	158,7	145,1
Partnerpensioen	57,1	52,5
Wezenpensioen	0,3	0,3
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1,5	1,6
Afkopen	0,8	0,9
	218,4	200,4

De toeslagverlening van de uitkeringen per 1 januari 2023, zoals vastgesteld door het bestuur bedraagt 8,73% (per 1 augustus 2022: 2,7%).

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 594,89 (2022: € 520,35 per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66)). Deze bedragen zijn uiteraard niet in miljoenen.

16. Pensioenuitvoeringskosten

	2023	2022
Administratiekosten	4,3	3,8
Administratiekosten (bestuursbureau)	1,2	0,9
Controle- en advieskosten	0,3	0,2
Bestuurskosten	0,4	0,4
Overige kosten	0,6	0,4
Kosten toeberekend aan vermogensbeheer	-1,0	-0,8
	5,8	4,9

De bijdrage aan toezichtskosten van DNB en AFM in 2023 is 0,5 mln (2022: 0,3 mln).

Specificatie van de accountantskosten begrepen in de controle- en advieskosten, betrekking hebbend op het betreffende boekjaar:

Honoraria onafhankelijke accountant

2023	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	0,1	-	0,1
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	0,1	-	0,1

Deze controlewerkzaamheden zijn zowel in 2023 als in 2022 uitgevoerd door Deloitte Accountants B.V.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het fonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Bezoldiging Personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden zijn uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Met de medewerkers van het bestuursbureau zijn individuele dienstverleningsovereenkomsten gesloten. De bestuurders ontvangen een vacatievergoeding en een vergoeding voor reiskosten. De vacatievergoeding bedraagt € 0,2 mln (2022: € 0,2 mln). Voor bestuursleden die in dienst zijn van een van de werkgevers wordt deze vergoeding aan de betreffende werkgevers betaald.

Leden van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht ontvangen een vooraf vastgestelde vergoeding. Voor leden die in dienst zijn van een van de werkgevers wordt deze vergoeding aan de betreffende werkgevers betaald.

17. Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

	2023	2022
- Pensioenopbouw	65,8	107,5
- Toeslagen	5,5	461,5
- Rentetoevoeging	130,3	-24,7
- Pensioenuitkeringen en afkopen	-218,5	-201,2
- Uitvoeringskosten	-4,5	-2,7
- Saldo overdrachten van rechten	-3,3	-2,0
- Wijziging marktrente	146,1	-1.365,4
- Wijziging actuariële uitgangspunten	0,1	29,2
- Overige wijzigingen	3,5	-10,5
	125,0	-1.008,3

- Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

- Toeslagen

Het fonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan het door het CBS gepubliceerde prijsindexcijfer -'CPI Alle Huishoudens Totaal'. De toeslag heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslag bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Het fonds streeft er tevens naar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter.

De toeslagen per 1 januari 2024 zoals vastgesteld door het bestuur is 0,12% voor alle deelnemersgroepen. De toeslagen per 1 januari 2024 zijn in de technische voorzieningen per 31 december 2023 opgenomen, omdat hierover in 2023 is besloten.

In 2023 is per 1 januari een toeslag toegekend van 8,73% voor alle deelnemersgroepen. In 2022 is een toeslag toegekend van 2,7% voor alle deelnemersgroepen. De toeslag van 2022 en die per 1 januari 2023 zijn in de technische voorzieningen per 31 december 2022 opgenomen, omdat hierover in 2022 is besloten.

- Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is opgerent met 3,264% (2022:-/0,486%).

Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

- Pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

- Uitvoeringskosten

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

- Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

Onder toelichting 20 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten voor risico fonds opgenomen.

- Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de door DNB gepubliceerde actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente. De UFR aanpassing valt hier ook onder.

- Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

- Kostenopslag

De opslag voor toekomstige excassokosten bedraagt 2,6% (2022: 2,6%) van de netto technische voorzieningen.

18. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

	2023	2022
Inkomende waardeoverdracht	0,2	0,1
Premies	10,9	9,8
Toekenning sterftewinst	0,3	0,3
Onttrekkingen Partnerpensioen	-0,2	-0,6
Overlijden	-1,2	-0,3
Pensionering	-2,8	-5,1
Uitgaande waardeoverdracht	-0,4	-0,1
Omzetting naar DB	-9,6	-8,6
Rendement	18,9	-33,3
	16,1	-37,8

19. Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	0,2	1,8

Voor een toelichting op de mutatie wordt verwezen naar de toelichting op het herverzekeringsdeel van de technische voorziening (toelichting 3).

20. Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-2,1	-2,4
Inkomende waardeoverdrachten klein pensioen	-1,0	-1,4
Uitgaande waardeoverdrachten	6,7	5,8
Uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen	0,2	0,1
	3,8	2,1

Deelnemers hebben de mogelijkheid om bij ontslag de contante waarde van de pensioenaanspraken naar een andere pensioenuitvoerder (pensioenfonds / verzekeraar) over te dragen. In het kader van deze mogelijkheden heeft het fonds dan ook te maken met inkomende en uitgaande geldstromen. Daarnaast worden binnen het fonds, als gevolg van ontslag of overlijden van een deelnemer, kapitalen (BP-regeling) aangewend voor inkoop van pensioenaanspraken (CDC-regeling). De feitelijke financiële geldstromen zijn in bovenstaande tabel weergegeven; de aanwending van kapitalen heeft geen financiële geldstroom tot gevolg.

Het fonds heeft € 3,3 mln aan inkomende waardeoverdrachten ontvangen (2022: € 3,9 mln), waarvan € 3,1 mln voor risico fonds. Aan de pensioenverplichtingen dient voor deze deelnemers een bedrag van € 3,3 mln te worden toegevoegd (2022: € 3,9 mln). Per saldo in 2023 geen resultaat (2022: geen resultaat).

Voor uitgaande waardeoverdrachten heeft het fonds € 7,3 mln betaald (2022: € 6,0 mln). Uit de pensioenverplichtingen is voor deze deelnemers een bedrag van € 6,8 mln vrijgevallen (2022: € 5,9 mln). Per saldo een resultaat in 2023 van € -0,5 mln (2022: € -0,1 mln).

In 2023 is € 12,6 mln (2022: € 14,3 mln) vanuit de kapitalen (BP-regeling) aangewend voor inkoop van pensioenaanspraken (CDC-regeling). Rekening houdende met de voor 2023 geldende inkooptarieven, dient voor deze deelnemers een bedrag van € 11,9 mln aan de pensioenverplichtingen te worden toegevoegd (2022: € 16,9 mln). Per saldo een resultaat op uitruil CDC- en BP-regeling van € 0,7 mln. (2022: € -2,6 mln).

Het resultaat op waardeoverdrachten wordt voornamelijk bepaald door de verschillen in grondslagen die voor de berekeningen van de waardeoverdrachten worden gehanteerd. Voor de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten worden een standaardtarief en fondsgrondslagen gebruikt.

21. Saldo overdrachten van rechten voor risico deelnemers

	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-0,2	-0,1
Uitgaande waardeoverdrachten	0,4	0,1
	0,2	-

22. Herverzekeringen

	2023	2022
Uitkeringen	-0,2	-0,2

23. Overige lasten

	2023	2022
Rentelasten achtergestelde lening	3,5	3,5

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming saldo van baten en lasten

Het resultaat over het verslagjaar is geheel gemuteerd in de algemene reserve. Er zijn geen statutaire bepalingen inzake de resultaatverdeling. Volgens artikel D3.3.1. van de ABTN wordt door het fonds een algemene reserve aangehouden. Deze is bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's, zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige indexaties. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbestemming en na aftrek van het saldo van de mutaties in bestemde reserves, toegevoegd of onttrokken aan de algemene reserves, al naar gelang de uitkomst.

Actuariële analyse van het resultaat

De samenstelling van het resultaat over 2023 en 2022 blijken uit het volgende overzicht:

	2023	2022
Resultaat op beleggingen	322,3	-1.070,2
Resultaat op mutatie TV door wijziging rentetermijnstructuur	-145,9	1.364,1
Resultaat op premie	17,0	-21,8
Resultaat op waardeoverdrachten	-0,5	-0,1
Resultaat op kosten	1,0	0,8
Resultaat op uitkeringen	-0,3	0,4
Resultaat op kansen	-2,4	10,6
Resultaat op toeslagverlening	-5,5	-461,5
Resultaat op overige oorzaken	-3,5	-3,5
Resultaat op overige incidentele mutaties	-0,1	-29,2
Resultaat	182,1	-210,4

Bespreking Resultaat

Resultaat op beleggingen

Het behaalde directe en indirecte beleggingsrendement in 2023 was hoger dan de benodigde interest voor de verplichtingen (gelijk aan de 1-jaars rente uit de rentetermijnstructuur per 31 december 2022: 3,264%). Daardoor ontstond een positief resultaat op beleggingsopbrengsten van € 322,3 mln (2022: € 1.070,2 mln negatief).

Resultaat op mutatie TV door wijziging rentetermijnstructuur

Ultimo 2023 heeft de omrekening plaatsgevonden van de TV op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2022, één jaar forward, naar de rentetermijnstructuur per 31 december 2023. De aanpassing van de ultimate forward rate (UFR) primo 2023 maakt hier onderdeel van uit.

De gemiddelde rekenrente is met 0,3%-punten gedaald (ultimo 2023: 2,4%, ultimo 2022: 2,7%). De lagere rente leverde een negatief resultaat op van € 145,9 mln door toevoeging van dit bedrag aan de TV (2022: € 1.364,1 mln).

Resultaat op premie

Het resultaat op bijdragen is het verschil tussen enerzijds de in het boekjaar van de werkgever en werknemers ontvangen bijdragen en anderzijds het benodigde bedrag voor de reglementaire pensioenopbouw en de door het fonds van de werkgever overgenomen uitkeringsverplichtingen in verband met CAO afspraken. In 2023 bedroeg de totale bijdrage voor AkzoNobel 30,8%, voor Nouryon 30,1%, voor Nobian 30,0% en voor Salt Specialties 30,9% van de grondslagsom waarover (middelloon) pensioen wordt opgebouwd. In 2023 werd € 72,1 mln aan werkgevers en werknemersbijdragen ontvangen voor reglementaire pensioeninkoop in de middelloonregeling. Dit leverde een positief resultaat op van € 17,0 mln (2022: negatief € 21,8 mln).

Resultaat op waardeoverdrachten

Het resultaat op waardeoverdrachten bedraagt € 0,5 mln negatief (2022: € 0,1 mln negatief). Op waardeoverdrachten wordt een resultaat behaald, omdat de overdrachtssom op wettelijk voorgeschreven grondslagen dient te worden vastgesteld. Deze grondslagen wijken af van de grondslagen waarop de technische voorziening is gebaseerd.

Resultaat op kosten

Het resultaat op kosten bedraagt € 1,0 mln positief (2022: € 0,8 mln).

De vrijval aan kosten uit premie en uitkeringen, tezamen een bedrag van € 7,9 mln, is hoger dan de som van de feitelijke kosten ad € 5,8 mln en de aan de TV toe te voegen kosten ad. € 1,1 mln.

Resultaat op kansen

Het resultaat op kansen wordt gevormd door het positieve resultaat op sterfte (€ 1,3 mln.), het negatieve resultaat op arbeidsongeschiktheid (€ 3,1 mln.) en het negatieve resultaat op overige mutaties (€ 0,6 mln).

Resultaat op toeslagen

In 2023 heeft het bestuur besloten om een toeslag van 0,12% toe te kennen per 1 januari 2024. Deze toeslag is extracomptabel meegenomen. Dit heeft geleid tot een negatief resultaat op toeslagen van € 5,5 mln (2022: negatief € 461,5 mln).

Resultaat op overige oorzaken

Het resultaat op overige oorzaken bestaat uit de rente op de achtergestelde lening van € 100 mln en bedraagt € 3,5 mln negatief (2022: negatief € 3,5 mln).

Resultaat op overige incidentele mutaties

Bij de vaststelling van de voorziening AOW Eigen Beheer heeft een wijziging plaatsgevonden als gevolg van een aanpassing door de Commissie Parameters van de verwachte inflatie op lange termijn en het ingroei-pad daarnaartoe. Dit heeft een negatief resultaat van € 0,1 mln tot gevolg gehad.

Ondertekening

Arnhem, 21 mei 2024

Stichting Pensioenfonds APF

Het bestuur

Han Jalink
(voorzitter)

Erna Boogaard

Dick Luijckx
(plaatsvervangend voorzitter/secretaris)

Aldert Boonen

Bart Kaster
(penningmeester)

Donald Schut

De raad van toezicht

Frans de Weert
(voorzitter)

Nery Anderson

Karin Bitter

OVERIGE GEGEVENS

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds APF te Arnhem is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds APF, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 40.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 2.500.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- ▶ toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- ▶ het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- ▶ de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- ▶ het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds APF is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 21 mei 2024
drs. Gerry Koning AAG FRM
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Pensioenfonds APF

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds APF te Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds APF op 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2023.
2. De staat van baten en lasten over 2023.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds APF zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

INFORMATIE TER ONDERSTEUNING VAN ONS OORDEEL.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 50 miljoen. De materialiteit is gebaseerd op circa 1% van het pensioenvermogen per 31 december 2023. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark omdat dit een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van het pensioenfonds weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur en de met governance belaste personen overeengekomen dat wij aan hen tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 2,5 miljoen rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Stichting Pensioenfonds APF kent een aantal kernactiviteiten welke grotendeels zijn uitbesteed aan serviceorganisaties. De stichting heeft het beheer van de beleggingen en de beleggingsadministratie en de pensioenadministratie uitbesteed aan respectievelijk Achmea Investment Management N.V. en Achmea Pensioenservices N.V. (hierna gezamenlijk: 'de uitvoeringsorganisaties'). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door Achmea Investment Management N.V. en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen, pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Achmea Pensioenservices N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de uitvoeringsorganisaties verleende diensten en het effect hiervan op de voor de controle relevante interne beheersing van het pensioenfonds. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang, bepalen wij de aard en omvang van de uit te voeren controlewerkzaamheden en voeren wij controlewerkzaamheden uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor Stichting Pensioenfonds APF relevante interne beheersingsmaatregelen van de uitvoeringsorganisaties zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde Standaard 3402 type II en 3000A-rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Verder evalueren wij de in de Standaard 3402- en 3000A-rapportages beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisaties.

In aanvulling hierop hebben wij eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd, waaronder werkzaamheden ten aanzien van de aanwezige beheersingsmaatregelen op het niveau van het bestuur en het bestuursbureau.

Wij hebben voor de controle van de beleggingen en de beleggingsopbrengsten gebruik gemaakt van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel hebben wij de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden bepaald, rekening houdend met de omvang en het risicoprofiel van deze activiteiten, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een review uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

Wij hebben de certificerende actuaris instructies gestuurd op basis van Standaard 620 en NBA handreiking 1120 'Gebruikmaken van de werkzaamheden van de certificerende actuaris bij de controle van de jaarrekening en staten van pensioenfonds' ten aanzien van de actuariële certificering met betrekking tot onder andere de consistentie, prudentie en actualiteit van schattingen ten aanzien van de voorziening pensioenverplichtingen en de financiële positie, in overeenstemming met relevante wetgeving. Wij hebben geëvalueerd of de certificerende actuaris heeft voldaan aan onze instructies. Daarnaast hebben wij de adequaatheid van de werkzaamheden van de actuaris geëvalueerd. Ook hebben wij de competentie, capaciteiten en objectiviteit van de actuaris geëvalueerd. Wij verwijzen hiervoor naar het kernpunt Waardering tegen passende actuariële grondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de significante activiteiten, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden op het totaalniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en haar omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de met governance belaste personen het toezicht uitoefenen, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse, zoals opgenomen in de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude. Hierbij hebben wij gebruik gemaakt van de elementen die tot fraude kunnen leiden: rationalisatie, druk (motivatie) en gelegenheid. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico

Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken.

Controleaanpak

- ▶ Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de serviceorganisaties waaraan het pensioenfonds bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- ▶ Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. Waar zulke journaalposten zijn geïdentificeerd, hebben we aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om op de geïdentificeerde risico's in te spelen. Deze werkzaamheden omvatten ook het herleiden van transacties naar de broninformatie.
- ▶ Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- ▶ We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen.

Onze procedures om in te spelen op geïdentificeerde risico's op fraude, hebben niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur.

Uit onze werkzaamheden volgden geen signalen of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

CONTROLEAANPAK NALEVING VAN WET- EN REGELGEVING

Wij hebben een algemeen inzicht verworven in het wet- en regelgevingskader dat van toepassing is op het pensioenfonds door inlichtingen in te winnen bij het bestuur, de met governance belaste personen en het lezen van notulen en rapporten van sleutelfunctiehouders.

Voor zover materieel voor de gerelateerde financiële overzichten, hebben wij op basis van onze risicoanalyse, en rekening houdende met het feit dat het effect van niet-naleving van wet- en regelgeving aanzienlijk varieert, de volgende wet- en regelgeving hebben wij overwogen: naleving van belastingrecht en regelgeving voor financiële verslaggeving, – zoals opgenomen in Titel 9 van Boek 2 BW, RJ 610 en de Pensioenwet – aangemerkt als wet- en regelgeving met een directe invloed op de financiële overzichten.

Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen omtrent het naleven van de bepalingen van die wet- en regelgeving die gewoonlijk wordt geacht van directe invloed te zijn op de financiële overzichten.

Daarnaast is het pensioenfonds onderworpen aan overige wet- en regelgeving, zoals ook benoemd in de NBA Handreiking 1144 'Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfonds', waarvan de gevolgen van niet naleving een van materieel belang zijnde invloed kunnen hebben op de financiële overzichten, bijvoorbeeld ten gevolge van boetes of rechtszaken, te weten:

- ▶ Pensioenwet;
- ▶ Besluit Financieel toetsingskader pensioenfonds (Bftp);
- ▶ Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

Gezien de aard van de activiteiten van het pensioenfonds en de complexiteit van deze overige wet- en regelgeving bestaat het risico dat niet wordt voldaan aan de vereisten van deze wet- en regelgeving.

Ten aanzien van deze wet- en regelgeving die geen direct effect hebben op de vaststelling van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening, zijn onze werkzaamheden beperkter. Naleving van wet- en regelgeving kan van fundamenteel belang zijn voor de operationele aspecten van de entiteit, voor de mogelijkheid van het pensioenfonds om haar activiteiten voort te zetten, dan wel voor het voorkomen van sancties van materieel belang; niet-naleving van dergelijke wet- en regelgeving kan daarom van materieel belang zijnde invloed hebben op de financiële overzichten. Onze verantwoordelijkheid is beperkt tot het uitvoeren van gespecificeerde controlewerkzaamheden ter bevordering van het identificeren van niet-naleving van wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten. Onze werkzaamheden ter bevordering van het identificeren van gevallen van niet-naleving van overige wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de jaarrekening, zijn beperkt tot (i) het bestuur en, in voorkomend geval, de met governance belaste personen vragen of de entiteit dergelijke wet- en regelgeving naleeft; (ii) de eventuele correspondentie met de desbetreffende vergunningverlenende of regelgevende of toezichthoudende instanties inspecteren.

Uiteraard zijn wij gedurende de controle alert op indicaties van (vermoedens van) niet-naleving van wet- en regelgeving.

Ten slotte hebben wij een schriftelijke bevestiging verkregen dat alle bekende gevallen van niet-naleving of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving, ons ter kennis zijn gebracht.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de activiteiten van het pensioenfonds voor de voorzienbare toekomst. Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- ▶ het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen;
- ▶ overwegen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben en het bestuur bevragen over de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten. Wij hebben hierbij onder andere aandacht besteed aan de vermogenspositie ten opzichte van het vereist eigen vermogen en de mate waarin beleggingen liquide gemaakt kunnen worden;
- ▶ nagaan of het bestuur gebeurtenissen of omstandigheden heeft geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de entiteit om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's);
- ▶ inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling;
- ▶ inspecteren van correspondentie met relevante toezichthoudende instanties.

De financiële positie van het pensioenfonds en de wettelijke mogelijkheid om onder bepaalde omstandigheden de pensioenverplichtingen te kunnen aanpassen is een belangrijk onderdeel van bovenstaande evaluatie. Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de met governance belaste personen gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving van het kernpunt

Waardering van beleggingen

De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Deze beleggingen dienen volgens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde.

Voor een groot deel van de beleggingen is de marktwaarde te toetsen aan direct of indirect genoteerde prijzen die tot stand zijn gekomen op liquide financiële markten. Illiquide beleggingen zijn beleggingen waarvoor een frequente marktnotering ontbreekt en de prijs daarom op basis van waardering-modellen wordt bepaald. Het met behulp van deze modellen bepalen van de marktwaarde is complex en bevat een hoge mate van subjectiviteit. Hierdoor neemt de waarderingonzekerheid inherent toe bij beleggingen zonder frequent genoteerde marktprijzen en hangt dit samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens.

In de toelichting op de grondslagen voor waardering van activa en passiva geeft Stichting Pensioenfonds APF inzicht in de gehanteerde waarderingmethoden van de illiquide beleggingen.

Een beschrijving van deze modellen en technieken is weergegeven in de toelichtingen noot 1 van de jaarrekening. Uit deze toelichting blijkt dat voor 73% van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering is gebaseerd op directe marktnoteringen en voor 27% op basis van andere methode(n).

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat illiquide beleggingen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- ▶ De opzet, het bestaan en de werking van de beheersingsmaatregelen rondom waardering van de beleggingen beoordeeld;
- ▶ Gebruik gemaakt van Standaard 3402 type II-rapportages, en deze geanalyseerd op toereikendheid van de scoping, bevindingen en de impact hiervan op de controlewerkzaamheden;
- ▶ Vastgesteld of de in de grondslagen voor waardering van activa en passiva beschreven modellen geschikt zijn om, binnen de geldende wettelijke bepalingen en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, te kunnen komen tot een marktwaarde van deze illiquide beleggingen;
- ▶ Getoetst of de toepassing van deze modellen en technieken bij het bepalen van de marktwaarde overeenkomstig de beschreven uitgangspunten heeft plaatsgevonden;
- ▶ De gecontroleerde rapportage waarin de beleggingen zijn opgenomen aangesloten met de financiële administratie en de jaarrekening;
- ▶ Vastgesteld dat de waarderinggrondslagen en waarderingonzekerheid van de beleggingen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de waardering van de beleggingen en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2023 aanvaardbaar. Wij hebben geen materiële bevindingen te rapporteren.

Beschrijving van het kernpunt

Waardering tegen passende actuariële grondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen

De technische voorziening betreft de belangrijkste verplichting in de balans van het pensioenfonds en vormt één van de belangrijkste componenten voor de berekening van de actuele dekkingsgraad en de beleidsvereisten van de Pensioenwet, gewaardeerd op marktwaarde. Deze marktwaarde komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers en wordt berekend op basis van actuariële grondslagen en schattingselementen en is dan ook gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorziening en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen uit de Pensioenwet.

Stichting Pensioenfonds APF heeft in de toelichting op de grondslagen voor waardering van activa en passiva de grondslagen voor de waardering van de technische voorziening toegelicht. In noot 8 is een verdere detaillering van de technische voorziening gegeven.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat actuariële grondslagen met betrekking tot de fonds specifieke ervaringssterfte en kostenopslag niet juist worden toegepast en toegelicht en/of dat actuariële berekeningen onjuist zijn.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- ▶ De certificerend actuaris instructies gestuurd over de te volgen controleaanpak, risico's, werkzaamheden en attentiepunten;
- ▶ De redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen (actuariële) veronderstellingen en de gehanteerde waarderinggrondslagen getoetst en besproken met de certificerend actuaris;
- ▶ De rapportage van de certificerend actuaris geëvalueerd en de uitkomsten besproken;
- ▶ Controlewerkzaamheden uitgevoerd op de pensioenaanspraken van de deelnemers om de gehanteerde administratieve basisgegevens te toetsen;
- ▶ Vastgesteld dat de actuaris met deze basisgegevens werkt bij het toetsen van de technische voorziening;
- ▶ Vastgesteld dat de waarderinggrondslagen van de technische voorziening toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de waardering van de technische voorziening en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2023 aanvaardbaar. Wij hebben geen materiële bevindingen te rapporteren.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

De andere informatie bestaat uit:

- ▶ Het bestuursverslag.
- ▶ Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen.
- ▶ De overige gegevens.
- ▶ Verslagen verantwoordingsorgaan en raad van toezicht.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- ▶ Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- ▶ Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- ▶ Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- ▶ Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- ▶ Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- ▶ Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur en de met governance belaste personen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de met governance belaste personen hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 21 mei 2024

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. M. van Luijk RA

BIJLAGEN

1 Verloopstaat deelnemers

	2023		2022	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Deelnemers				
Stand vorig boekjaar		5.072		5.102
Nieuwe toetredingen	532		698	
Revalidering	-33		-33	
Ingang pensioen	-		-1	
Overlijden	-17		-14	
Ontslag met premievrije aanspraak	-534		-674	
Andere oorzaken	-1		-6	
		-53		-30
Stand einde boekjaar		5.019		5.072
Gewezen deelnemers				
Stand vorig boekjaar		9.259		9.187
Ingang pensioen	-476		-548	
Revalidering	33		33	
Overlijden	-41		-34	
Ontslag met premievrije aanspraak	534		674	
Waardeoverdrachten	-118		-93	
Afkopen	-1		-1	
Andere oorzaken	-4		41	
		-73		72
Stand einde boekjaar		9.186		9.259
Pensioentrekenden				
Stand vorig boekjaar		16.040		16.395
Ingegaan ouderdomspensioen	476		549	
Ingegaan partnerpensioen	397		399	
Waardeoverdracht	-7		-	
Overlijden	-976		-1.070	
Afkoop	-182		-217	
Andere oorzaken	-29		-16	
		-321		-355
Stand einde boekjaar		15.719		16.040
		29.924		30.371

De aantallen onder 'Andere oorzaken' in het verloop zijn mutaties die niet onder de andere (eenduidige) mutatiesoorten kunnen worden verval. Het betreft o.a. de mutaties ontslag zonder premievrije aanspraak, verval rechten (met terugwerkende kracht), opvoer deelnemers en verschuivingen en/of correcties in de groepen 'deelnemers' en 'gewezen deelnemers'.

2 Rapportage SFDR voor beleggingen risico pensioenfonds

Periodieke informatieverstrekking voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: **Middellood (CDC) Pensioenregeling Stichting pensioenfonds APF** Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): **N.v.t.**

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

●● ☐ Ja	●○ ☒ Nee
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: %	☒ Dit product promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken . Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 17,33% duurzame beleggingen
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: %	☐ met een sociale doelstelling
	☐ Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd .

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Dit financiële product (hierna: de Pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:

• **CO2-reductie doelstelling:** pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs. Het doel van dit akkoord is de CO2 uitstoot in 2030 met 49% verminderen vergeleken met 1990. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn (dit is nodig om de opwarming van de aarde niet verder te laten oplopen dan 1,5°C). APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage aan leveren. Daarom heeft de portefeuille als doelstelling de CO2-voetafdruk te verkleinen in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs. De CO2-voetafdruk van de portefeuille wordt vergeleken met die van de benchmark. Een CO2-reductiedoelstelling is geïmplementeerd voor de beleggingscategorieën aandelen ontwikkelde landen, bedrijfsobligaties, vastgoed, high yield en Amerikaanse bedrijfsobligaties. In 2024 onderzoeken we de implementatie voor overige beleggingscategorieën.

• **Uitsluitingsbeleid:** De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds op onze website (<https://www.pensioenfondsapf.nl/het-pensioenfonds-over-apf/beleggingsbeleid/2-duurzaam-beleggen>):

- ondernemingen die controversiële wapens produceren;
- producenten van tabaksproducten;
- ondernemingen die omzet behalen uit de winning en/of elektriciteitsopwekking van fossiele brandstoffen;
- specifieke landen die VN- en/of EU sancties schenden.

Overige opmerkingen bij de ecologische en sociale kenmerken van de Pensioenregeling:

Specifiek binnen de categorieën aandelen en ontwikkelde landen en bedrijfsleningen wordt belegd in die ondernemingen die hoger scoren op Environmental (E), Social (S) en Governance (G) indicatoren. De ESG-score met minimaal 15% hoger zijn dan de ESG-score van de benchmark. Vanaf december 2023 is dit voor de portefeuille aandelen wereld bijgesteld van 15% ESG verbetering naar een streefscore van 7% beter dan de benchmark en een minimaal betere score van 5%.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Om te bepalen of de Pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

• **CO2-voetafdruk:** De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoopt (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (EVIC). De uitkomst hiervan geeft weer hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO2-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO2-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

Over 2023 bedragen de gefinancierde broeikasgasemissies 36,16 tCO₂ per miljoen euro belegd vermogen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de reductiedoelstelling die geldt voor de relevante onderliggende mandaten van deze Pensioenregeling.

• **Uitsluitingsbeleid:** Het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid. Middels het uitsluitingsbeleid streeft de Pensioenregeling na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen. In 2022 en 2023 hebben er zich geen breaches voorgedaan in de beleggingsfondsen van Achmea IM en de discretionair mandaten. In 2023 kan er binnen andere beleggingsfondsen exposure zijn geweest naar het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds, omdat beleggingsfondsen eigen uitsluitingscriteria toepassen.

Duurzaamheids-
indicatoren meten
hoe de ecologische of
sociale kenmerken
die het financiële
product promoot,
worden
verwezenlijkt.

▪ **ESG-profiel.** Dit geeft aan hoe ondernemingen scoren op de verschillende aspecten van Ecologisch, Sociaal en Governance. Na iedere herbalancering was het ESG-profiel van de Pensioenregeling gedurende 2023 beter dan dat van de benchmark. Door marktbevingen kan dit op kwartaaleinde afwijken.

Indicator	Waarde 2023	Waarde 2022
ESG Profiel Portfolio (*)	6,96	6,75
ESG Profiel Benchmark	6,80	6,65
Exposure naar tabaksproducenten (%)	0,00	0,00
Exposure naar controversiële wapens (%)	0,00	0,00
Exposure naar hoogrisicolanden (%)	0,00	0,00
Exposure naar bedrijven met omzet naar de meest vervuilende sectoren in de fossiele industrie (%)	0,00	0,00
Gefinancierde broeikasgasemissie	36,16	44,85
Vermeden CO2 emissie (**)	19.126	20

(*) Dit is een score tussen [0, 10]. De score kijkt zowel naar het niveau van blootstelling aan ESG-risico's als naar hoe deze risico's beheerst worden.

(**) In 2023 is de wijze waarop de jaarlijkse vermeden CO2-emissies per miljoen geïnvesteerde euro berekend wordt, gewijzigd.

● ... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?

Ten opzichte van 2022 zijn er geen significante wijzigingen geweest. De volgende indicatoren zijn veranderd:

- Het ESG-profiel is verbeterd.
- De CO2-voetafdruk is gedaald.
- Uitsluitingsbeleid. Omdat dit jaar meerdere beleggingsfondsen worden meegenomen, is geen vergelijking met vorig jaar te maken.
- Omdat de berekening is aangepast, is er dit jaar geen historische vergelijking voor vermeden CO2-emissie.

● *Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?*

Zoals opgenomen in de relevante precontractuele informatieverzorging, heeft de pensioenregeling geen minimum commitment afgegeven naar duurzame beleggingen. Het pensioenfonds heeft echter in de gegeven periode wel degelijk belegd in duurzame beleggingen. Dit betreft beleggingen in green bonds en duurzame beleggingen in aandelen en/of obligaties die goedgekeurd zijn door de Achmea IM raamwerken.

De belangrijkste doelstellingen van de green bonds van Achmea IM, hebben betrekking op:

- **Mitigatie van klimaatverandering.** Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2°C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5°C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermeden CO2-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen aan klimaatmitigatie. Dit is gebaseerd op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitvoerende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij meer informatie te verkrijgen van de uitvoerende instelling. Wanneer de impactrapportage niet

volledig is of onduidelijk is, proberen wij meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO₂-emissie van het Fonds bedroeg over 2023 19126 ton.

In de EU-taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In onze beoordeling van de uitgegeven green bond toetsen we in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-taxonomie.

De belangrijkste doelstellingen van de duurzame beleggingen aandelen en/of obligaties hebben betrekking op:

- **Mitigatie van klimaatverandering.** Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2°C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5°C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering.
- **Adaptatie aan klimaatverandering.** Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en aggregereerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van dit Fonds aan klimaatadaptatie. In de EU-taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. Investerings in bedrijven waarvan minimaal 20% van de omzet voldoet aan de criteria zoals opgenomen in de EU taxonomie, worden als duurzame belegging gezien.

We verwachten dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat we de bijdrage van de duurzame beleggingen aan klimaatadaptatie zorgvuldig kunnen meten.

Het pensioenfonds heeft geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● ***Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?***

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen, green bonds en aandelen en/of bedrijfsobligaties te beoordelen aan de hand van het Achmea IM beoordelingsraamwerk waaronder het Achmea IM Green Bond raamwerk (hierna: raamwerk) en de EU-criteria voor ecologisch duurzame beleggingen. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen van deze pensioenregeling hebben als doel een positieve impact te realiseren door middel van doelinvesteringen in green bonds of via beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties. De ESG-dienstverlener beoordeelt of de uitgegeven green bonds, de aandelen en bedrijfsobligaties voldoen aan het raamwerk. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. Het pensioenfonds heeft ondernemingen uitgesloten die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

NB: pensioenfonds APF zelf gaat engagement aan met deze ondernemingen maar sluit niet uit.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De Pensioenregeling houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Zie voor meer informatie ook het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds. Ons engagement richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen door ondernemingen van de OESO richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties beoordeeld door onze uitvoerder. Geprioriteerd wordt naar ernst van de schending (wat wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming erop.

De effecten van de keuzes die pensioenfonds APF maakt, reikt verder dan alleen de financiële markten. Wij zien ontwikkelingen op het vlak van mens, maatschappij en milieu die een impact hebben op onze beleggingsportefeuille. Daarnaast realiseren wij ons en voelen daartoe een verantwoordelijkheid voor de impact van onze beleggingsportefeuille op mens, maatschappij en milieu. We hebben daartoe de volgende beleggingsovertuiging ('investment belief'): wij willen met duurzaam beleggen bijdragen aan een betere -meer duurzame- wereld.

Het beleid duurzaam beleggen kent daarmee twee centrale doelstellingen:

1. Het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel)
2. Het bijdragen aan een betere – meer duurzame - wereld, door:
 - a. het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld
 - b. het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Pensioenfonds APF geeft hieraan vorm via verschillende instrumenten:

- doelstelling 1: door het integreren van zogenoemde ESG factoren (milieu, sociaal en ondernemingsbestuur) binnen alle beleggingscategorieën.
- doelstelling 2a: door proactief aandeelhouderschap (stemmen en engagement), uitsluitingen van bepaalde beleggingen binnen alle beleggingscategorieën, door reactief engagement bij beursgenoteerde ondernemingen.

Op de website en in het jaarverslag zullen wij rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
BKG-Emissies scope 1	Monitoren en sturen van de Scope 1 BKG-emissies in de portefeuille om te voldoen aan de Klimaatdoelen van Parijs en het beperken van 1,5 graden Celsius opwarming in 2050	ESG-integratie*
BKG-Emissies scope 2	Monitoren en sturen van de Scope 2 BKG-emissies in de portefeuille om te voldoen aan de Klimaatdoelen van Parijs en het beperken van 1,5 graden Celsius opwarming in 2050	ESG-integratie
Koolstofvoetafdruk	CO2/EVIC	ESG-integratie
Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Betrokkenheid bij kolen en teerzanden, schalieolie en -gas, arctische olie en-gas met een omzetsgrens van >5%	Uitsluiten **
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten
Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Betrokkenheid bij landen waarin schendingen plaatsvinden op het gebied van mensenrechten	Uitsluiten

* ESG integratie is ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het CO2 reductiepad en het inzichtelijk maken van ESG-risico's. Deze laatste heeft als doel beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen te nemen

** Uitsluiten is het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen.

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
GMO Systematic Global Macro Fund Class EUR	Overig	2,6	Nederland
Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund inzake APF	Overig	2,4	Nederland
Bouwinvest Dutch Institutional Residential Fund	Overig	2,2	Nederland
AeAM Dutch Mortgage Fund	Overig	2,0	Nederland
CCP Barclays - LCH Variation Margin	Overig	1,8	Verenigd Koninkrijk
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	Overig	1,8	Nederland
AHL Class A1 Evolution Segregated Portfolio	Overig	1,6	Kaaiman Eilanden
ASR Dutch Prime Retail Fund	Overig	1,4	Nederland
CCP JP Morgan - LCH Variation Margin	Overig	1,3	Verenigd Koninkrijk

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2023

Transtrend Fund Alliance - OmniTrend Class EUR	Overig	1,2	Luxemburg
Apple Inc	Technologie Hardware & Apparatuur	1,1	Verenigde Staten
Bundesobligation 1.300% 15/10/2027	Overheden	1,0	Duitsland
BNP_ERX_APF_VM	Overig	1,0	Frankrijk
CBRE Dutch Office Fund	Overig	1,0	Nederland
Microsoft Corp	Software & Diensten	0,9	Verenigde Staten

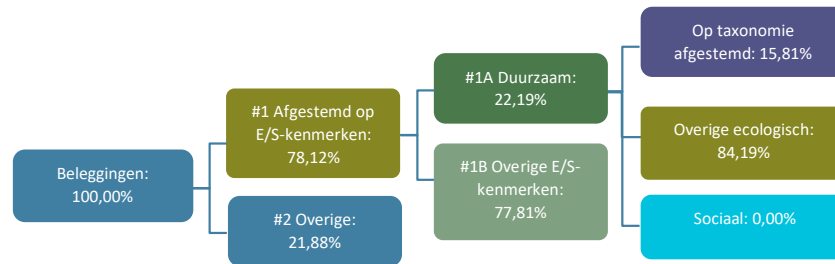

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 17,33%.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

● Hoe zag de activa-allocatie eruit?

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

● In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	% van portefeuille
Overheden	21,2
Supranationalen	4,9
Financiële instellingen	4,6
Door onderpand gedekt	2,9

Energie	2,2
Software & Diensten	2,2
Financiële diensten	2,2
Banken	2,2
Technologie Hardware & Apparatuur	2,1
Overig	55,5

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de duurzame beleggingen met een ecologische milieudoelstelling mitigatie was 15,81% afgestemd op de EU-taxonomie.

Voor de green bonds die beoordeeld zijn door de ESG-dienstverlener is het percentage afgestemd op de EU-taxonomie volledig gebaseerd op de doelstelling klimaatmitigatie.

Voor aandelen en/of bedrijfsobligaties is:

- 1,67% afgestemd op de doelstelling klimaatmitigatie
- 0,15% afgestemd op de doelstelling klimaatadaptatie.

De ESG-dienstverlener beoordeelt voor (een deel van) de green bonds in hoeverre deze voldoen aan EU Taxonomie criteria. Voor green bonds wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de EU-taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

Voor het vaststellen van de percentages afstemming op de EU-taxonomie wordt voor aandelen / bedrijfsobligaties gekeken naar de beschikbare data van MSCI.

De gerapporteerde percentages zijn op bovenstaande wijze vastgesteld of afkomstig van een onafhankelijke dataverstrekker, in dit geval de dataprovider die uitgaat van door de ondernemingen gerapporteerde data op taxonomie alignment. Hierop is geen aanvullende betrouwbaarheidsverklaring van een accountant afgegeven of een toetsing uitgevoerd.

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor fossiel gas emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor kernenergie bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

● Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie¹ voldoen?

Ja:

In fossiel gas In kernenergie

Nee

¹ Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie -zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

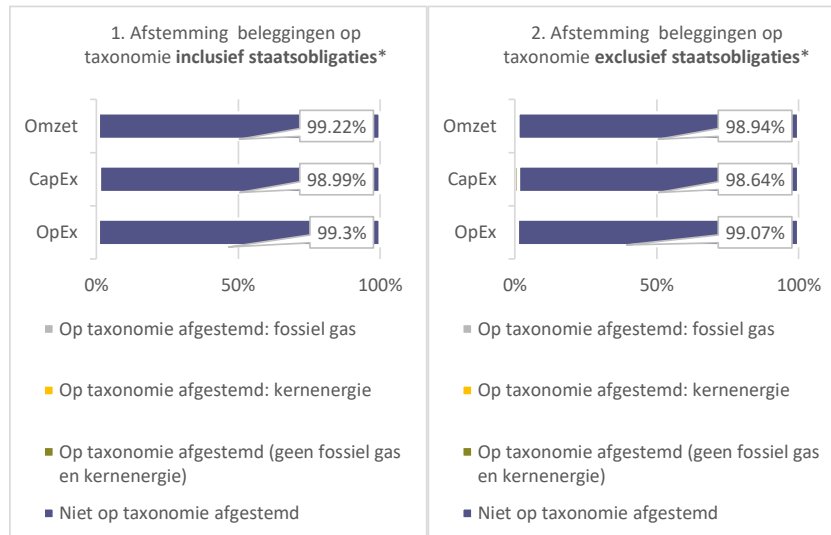
Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissie-niveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

*In deze diagrammen omvat "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.

Data omtrent Taxonomy alignment wordt voor green bonds die beoordeeld zijn door de ESG-dienstverlener gebaseerd op documentatie van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor deze green bonds niet gemaakt in:

- Rapportages van de uitgevende organisatie,
- Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een green bond is in combinatie met de beoordeling van de ESG-dienstverlener)
- Bloomberg

Aangezien de ESG-dienstverlener zich baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op dit moment, tonen bovenstaande grafieken voor Green Bonds dan ook geen uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

Voor overige duurzame beleggingen is data over Taxonomy alignment en de uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx afkomstig van de onafhankelijke dataprovider.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,23%.

● **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In de voorgaande periode is nog niet gerapporteerd over duurzame aandelen en bedrijfsobligaties. Daarom kan hiervoor geen vergelijking gemaakt worden met de vorige periode.

 zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die geen rekening houden met de criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie, was 84,19%.

Er wordt ook belegd in duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet zijn afgestemd op de taxonomie. Ondernemingen kunnen duurzame doelstellingen hebben, maar niet verplicht en/of in staat zijn om te voldoen aan de rapportageverplichtingen van de taxonomie.

Het raamwerk neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een aandeel en een bedrijfsobligatie te beoordelen. Het raamwerk voor aandelen en bedrijfsobligaties gebruikt ook vereisten tot wetenschappelijk aantoonbare emissiereductiedoelstellingen en tot een lagere CO₂-uitstoot dan het sub industrie gemiddelde.

Het raamwerk op green bonds neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een green bond te beoordelen. Het raamwerk volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. Zo wordt de kwaliteit van green bonds beoordeeld.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder 'overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit beleggingen in beleggingsfondsen. Over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener geen e/s kenmerken meten. Daarnaast zijn onder 'overige' liquiditeiten opgenomen. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen.

Een overzicht van alle type beleggingen onder overige is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van "overige"
Fondsen	75,1
Liquiditeiten	48,6
Alternatieve beleggingen	8,7
Overig	2,8
Derivaten	-35,2

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2023 zijn onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

- **Engagement:** Het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels normatief en thematisch engagement. Het doel van het normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Bij thematisch engagement staan niet de ondernemingen centraal die normen

schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren.

• **Stemmen:** Daarnaast heeft het pensioenfonds actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Zie voor meer informatie de MVB documentatie op de website.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele Pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de Pensioenregeling om te bepalen of de Pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

● ***Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?***

Niet van toepassing.

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?***

Niet van toepassing.

3 Rapportage SFDR voor beleggingen risico deelnemers

Periodieke informatieverstrekking voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: BP Regeling Pensioenregeling
Stichting pensioenfonds APF¹

Identificatiecode voor
juridische entiteiten (LEI): 7245002MPZ96TA7L0U15

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

☒ ☐ Ja	☐ ☒ Nee
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: %	☒ Dit product promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken . Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 24,59% duurzame beleggingen
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: %	☐ met een sociale doelstelling
	☐ Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd .

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

¹ Er zijn drie lifecycles in de BP-regeling: Lifecycle Neutraal, Lifecycle Offensief en Lifecycle Defensief. In elke lifecycle wordt een combinatie van drie beleggingsmodules gebruikt. De mate van duurzaamheid zoals gerapporteerd in deze Annex zal verschillen per lifecycle.

Dit financiële product (hierna: de Pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:

- **CO2-reductie doelstelling:** pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs. Het doel van dit akkoord is de CO2 uitstoot in 2030 met 49% verminderen vergeleken met 1990. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn (dit is nodig om de opwarming van de aarde niet verder te laten oplopen dan 1,5°C). APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage aan leveren. Daarom heeft de portefeuille als doelstelling de CO2-voetafdruk te verkleinen in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs. De CO2-voetafdruk van de portefeuille wordt vergeleken met die van de benchmark. Een CO2-reductiedoelstelling is geïmplementeerd voor de beleggingscategorieën aandelen ontwikkelde landen, bedrijfsobligaties, vastgoed, high yield en Amerikaanse bedrijfsobligaties. In 2024 onderzoeken we de implementatie voor overige beleggingscategorieën.
- **Uitsluitingsbeleid.** De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds op onze website: <https://www.pensioenfondsapf.nl/het-pensioenfonds-over-apf/beleggingsbeleid/2-duurzaam-beleggen>;
 - ondernemingen die controversiële wapens produceren;
 - producenten van tabaksproducten;
 - ondernemingen die omzet behalen uit de winning en/of elektriciteitsopwekking van fossiele brandstoffen;
 - specifieke landen die VN- en/of EU sancties schenden.

Overige opmerkingen bij de ecologische en sociale kenmerken van de Pensioenregeling:

Specifiek binnen de categorieën aandelen en ontwikkelde landen en bedrijfsleningen wordt belegd in die ondernemingen die hoger scoren op Environmental (E), Social (S) en Governance (G) indicatoren. De ESG-score moet minimaal 15% hoger zijn dan de ESG-score van de benchmark. Vanaf december 2023 is dit voor de portefeuille aandelen wereld bijgesteld van 15% ESG verbetering naar een streefscore van 7% beter dan de benchmark en een minimaal betere score van 5%.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Om te bepalen of de Pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

• **CO2-voetafdruk:** De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoopt (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (EVIC). De uitkomst hiervan geeft weer hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO2-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO2-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

Over 2023 bedragen de gefinancierde broeikasgasemissies 56,78 tCO2 per miljoen euro belegd vermogen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de reductiedoelstelling die geldt voor de relevante onderliggende mandaten van deze Pensioenregeling.

• **Uitsluitingsbeleid.** Het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid. Middels het uitsluitingsbeleid streeft de Pensioenregeling na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen. In 2022 en 2023 hebben er zich geen breaches voorgedaan in de beleggingsfondsen van Achmea IM en de discretionair beheerde mandaten. In 2023 kan er binnen andere beleggingsfondsen exposure zijn geweest naar het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds, omdat beleggingsfondsen eigen uitsluitingscriteria toepassen.

Duurzaamheids-
indicatoren meten
hoe de ecologische of
sociale kenmerken
die het financiële
product promoot,
worden
verwezenlijkt.

Indicator	Waarde 2023	Waarde 2022
Exposure naar tabaksproducenten (%)	0,00	0,00
Exposure naar controversiële wapens (%)	0,00	0,00
Exposure naar hoogrisicolanden (%)	0,00	0,00
Exposure naar bedrijven met omzet naar de meest vervuulende sectoren in de fossiele industrie (%)	0,00	0,00
Gefinancierde broeikasgasemissie	56,78	62,07

● **... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?**

Ten opzichte van 2022 zijn er geen significante wijzigingen geweest. De volgende indicatoren zijn veranderd:

- De CO2-voetafdruk is gedaald.
- Uitsluitingsbeleid. Omdat dit jaar meerdere beleggingsfondsen worden meegenomen, is geen vergelijking met vorig jaar te maken.

● **Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?**

Zoals opgenomen in de relevante precontractuele informatieverstrekking, heeft de pensioenregeling geen minimum commitment afgegeven naar duurzame beleggingen. Het pensioenfonds heeft echter in de gegeven periode wel degelijk belegd in duurzame beleggingen. Dit betreft beleggingen in green bonds en duurzame beleggingen in aandelen en/of obligaties die goedgekeurd zijn door de Achmea IM raamwerken.

De belangrijkste doelstellingen van de green bonds van Achmea IM, hebben betrekking op:

- **Mitigatie van klimaatverandering.** Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermijden CO₂-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen aan klimaatmitigatie. Dit is gebaseerd op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO₂-emissie van het Fonds bedroeg over 2023 222 ton.

In de EU-taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In onze beoordeling van de uitgegeven green bond toetsen we in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-taxonomie.

De belangrijkste doelstellingen van de duurzame beleggingen aandelen en/of obligaties hebben betrekking op:

- **Mitigatie van klimaatverandering.** Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2°C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5°C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering.

• **Adaptatie aan klimaatverandering.** Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en aggregereerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van dit Fonds aan klimaatadaptatie. In de EU-taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. Investerings in bedrijven waarvan minimaal 20% van de omzet voldoet aan de criteria zoals opgenomen in de EU taxonomie, worden als duurzame belegging gezien.

We verwachten dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat we de bijdrage van de duurzame beleggingen aan klimaatadaptatie zorgvuldig kunnen meten.

Het pensioenfonds heeft geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● ***Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?***

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen, green bonds en aandelen en/of bedrijfsobligaties te beoordelen aan de hand van het Achmea IM beoordelingsraamwerk waaronder het Achmea IM Green Bond raamwerk (hierna: raamwerk) en de EU-criteria voor ecologisch duurzame beleggingen. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen van deze pensioenregeling hebben als doel een positieve impact te realiseren door middel van doelinvesteringen in green bonds of via beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties. De ESG-dienstverlener beoordeelt de uitgegeven green bonds, de aandelen en bedrijfsobligaties voldoen aan het raamwerk. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. Het pensioenfonds heeft ondernemingen uitgesloten die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

NB: pensioenfonds APF zelf gaat engagement aan met deze ondernemingen maar sluit niet uit.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De Pensioenregeling houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Zie voor meer informatie ook het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds. Ons engagement richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen door ondernemingen van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties beoordeeld door onze uitvoerder. Geprioriteerd wordt naar ernst van de schending (wat wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming erop.

De effecten van de keuzes die pensioenfonds APF maakt, reikt verder dan alleen de financiële markten. Wij zien ontwikkelingen op het vlak van mens, maatschappij en milieu die een impact hebben op onze beleggingsportefeuille. Daarnaast realiseren wij ons en voelen daartoe een verantwoordelijkheid voor de impact van onze beleggingsportefeuille op mens, maatschappij en milieu. We hebben daartoe de volgende beleggingsovertuiging ('investment belief'): wij willen met duurzaam beleggen bijdragen aan een betere -meer duurzame- wereld.

Het beleid duurzaam beleggen kent daarmee twee centrale doelstellingen:

1. Het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel)
2. Het bijdragen aan een betere – meer duurzame - wereld, door:
 - a. het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld
 - b. het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Pensioenfonds APF geeft hieraan vorm via verschillende instrumenten:

- doelstelling 1: door het integreren van zogenoemde ESG factoren (milieu, sociaal en ondernemingsbestuur) binnen alle beleggingscategorieën.
- doelstelling 2a: door proactief aandeelhouderschap (stemmen en engagement), uitsluitingen van bepaalde beleggingen binnen alle beleggingscategorieën, door reactief engagement bij beursgenoteerde ondernemingen.

Op de website en in het jaarverslag zullen wij rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
BKG-Emissies scope 1	Monitoren en sturen van de Scope 1 BKG-emissies in de portefeuille om te voldoen aan de Klimaatdoelen van Parijs en het beperken van 1,5 graden Celsius opwarming in 2050	ESG-integratie*
BKG-Emissies scope 2	Monitoren en sturen van de Scope 2 BKG-emissies in de portefeuille om te voldoen aan de Klimaatdoelen van Parijs en	ESG-integratie

	het beperken van 1,5 graden Celsius opwarming in 2050	
Koolstofvoetafdruk	CO2/EVIC	ESG-integratie
Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Betrokkenheid bij kolen en teerzanden, schalieolie en -gas, arctische olie en-gas met een omzetgrens van >5%	Uitsluiten**
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten
Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Betrokkenheid bij landen waarin schendingen plaatsvinden op het gebied van mensenrechten	Uitsluiten

* ESG integratie is ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het CO2 reductiepad en het inzichtelijk maken van ESG-risico's. Deze laatste heeft als doel beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen te nemen

** Uitsluiten is het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen.

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	Overig	3,3	Nederland
Apple Inc	Technologie Hardware & Apparatuur	3,2	Verenigde Staten
Microsoft Corp	Software & Diensten	2,6	Verenigde Staten
Amazoncom Inc	Duurzame consumentengoeder en en detailhandel	1,3	Verenigde Staten
Netherlands government 0% 15/01/2026	Overheden	1,2	Nederland
Cash bucket EUR	Overig	1,2	Nederland
NVIDIA Corp	Halfgeleiders en halfgeleider-apparatuur	1,1	Verenigde Staten
BNP_ERX_OF20_VM	Overig	1,0	Frankrijk
BAR_ERX_OF20_VM	Overig	1,0	Verenigd Koninkrijk
TSMC	Halfgeleiders en halfgeleider-apparatuur	0,9	Taiwan
Alphabet Inc	Media & Vermaak	0,8	Verenigde Staten
Tesla Inc	Automobiele industrie & Componenten	0,8	Verenigde Staten
Alphabet Inc	Media & Vermaak	0,7	Verenigde Staten
Meta Platforms Inc	Media & Vermaak	0,7	Verenigde Staten
Tencent Holdings Ltd	Media & Vermaak	0,6	China

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2023

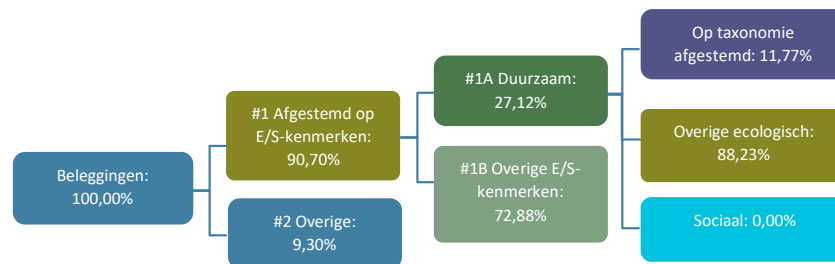

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 24,59%.

De **activa-allocatie** beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

● Hoe zag de activa-allocatie eruit?

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

● In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	% van portefeuille
Overheden	10,5
Software & Diensten	6,0
Banken	5,6
Farmaceutica, biotechnologie en levenswetenschappen	5,5
Technologie Hardware & Apparatuur	5,5
Halfgeleiders en halfgeleiderapparatuur	5,0
Media & Vermaak	4,4
Financiële diensten	4,4
Kapitaalgoederen	4,1
Overig	48,8

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de duurzame beleggingen met een ecologische milieudoelstelling mitigatie was 11,77% afgestemd op de EU-taxonomie.

Voor de green bonds die beoordeeld zijn door de ESG-dienstverlener is het percentage afgestemd op de EU-taxonomie volledig gebaseerd op de doelstelling klimaatmitigatie.

Voor aandelen en/of bedrijfsobligaties is:

- 0,69% afgestemd op de doelstelling klimaatmitigatie
- 0,00% afgestemd op de doelstelling klimaatadaptatie.

De ESG-dienstverlener beoordeelt voor (een deel van) de green bonds in hoeverre deze voldoen aan EU Taxonomie criteria. Voor green bonds wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de EU-taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

Voor het vaststellen van de percentages afstemming op de EU-taxonomie wordt voor aandelen/bedrijfsobligaties gekeken naar de beschikbare data van MSCI.

De gerapporteerde percentages zijn op bovenstaande wijze vastgesteld of afkomstig van een onafhankelijke dataverstrekker, in dit geval de dataprovider die uitgaat van door de ondernemingen gerapporteerde data op taxonomie alignment. Hierop is geen aanvullende betrouwbaarheidsverklaring van een accountant afgegeven of een toetsing uitgevoerd.

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

● Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie² voldoen?

Ja:

In fossiel gas In kernenergie

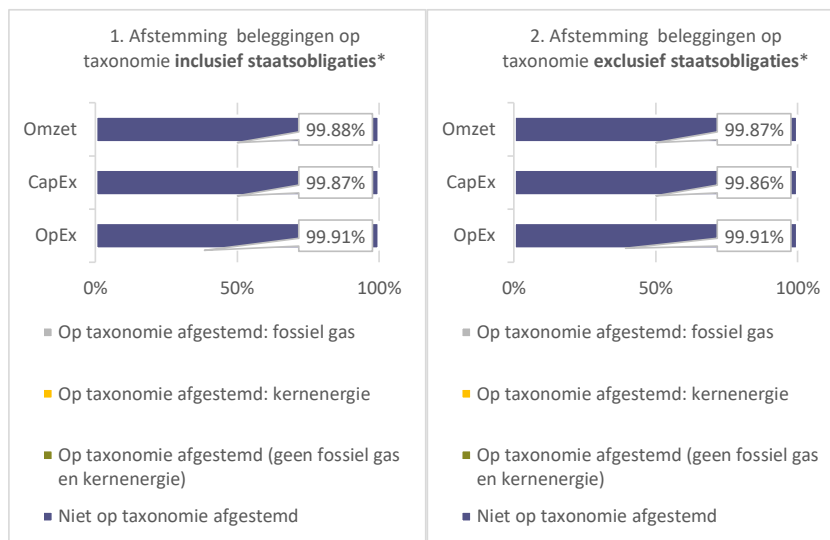
Nee

² Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie -zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

*In deze diagrammen omvat 'staatsobligaties' alle blootstellingen aan overheden.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

Data omtrent Taxonomy alignment wordt voor green bonds die beoordeeld zijn door de ESG-dienstverlener van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor deze green bonds gemaakt in:

- Rapportages van de uitgevende organisatie,
- Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een groen beoordeeling van de ESG-dienstverlener)
- Bloomberg

Aangezien de ESG-dienstverlener zich baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op grafieken voor Green Bonds dan ook geen uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

Voor overige duurzame beleggingen is data over Taxonomy alignment en de uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx afkomstig van de onafhankelijke dataprovider.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,04%.

● **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In de voorgaande periode is nog niet gerapporteerd over duurzame aandelen en bedrijfsobligaties. Daarom kan hiervoor geen vergelijking gemaakt worden met de vorige periode.

 zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die geen rekening houden met de criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie, was 88,23%.

Er wordt ook belegd in duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet zijn afgestemd op de taxonomie. Ondernemingen kunnen duurzame doelstellingen hebben, maar niet verplicht en/of in staat zijn om te voldoen aan de rapportageverplichtingen van de taxonomie.

Het raamwerk neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een aandeel en een bedrijfsobligatie te beoordelen. Het raamwerk voor aandelen en bedrijfsobligaties gebruikt ook vereisten tot wetenschappelijk aantoonbare emissiereductiedoelstellingen en tot een lagere CO2-uitstoot dan het sub industrie gemiddelde.

Het raamwerk op green bonds neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een green bond te beoordelen. Het raamwerk volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. Zo wordt de kwaliteit van green bonds beoordeeld.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder 'overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit beleggingen in beleggingsfondsen. Over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener geen e/s kenmerken meten. Daarnaast zijn onder 'overige' liquiditeiten opgenomen. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen.

Een overzicht van alle type beleggingen onder overige is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van 'overige'
Liquiditeiten	62,3
Overig	67,9
Derivaten	-30,2

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2023 zijn, naast uitsluiten en ESG integratie, onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

- **Engagement:** het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels normatief en thematisch engagement. Het doel van het normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Bij thematisch engagement staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren.

-
- **Stemmen:** Daarnaast heeft het pensioenfonds actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Zie voor meer informatie de MVB documentatie op de website.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele Pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de Pensioenregeling om te bepalen of de Pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

- **Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?**

Niet van toepassing.

- **Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?**

Niet van toepassing.

- **Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?**

Niet van toepassing.

- **Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?**

Niet van toepassing.

Stichting Pensioenfonds APF

013 462 33 12

apf.pensioenservices@achmea.nl

www.pensioenfondsapf.nl